

סי' קפ"ז

וששאלתם⁽¹⁾ נכרי שהיה עובר⁽²⁾ בצד יינו של ישראל ונגעו בגדיו⁽³⁾ ביין בלא כוונה. אם דמי להאי דנחית⁽⁴⁾ ולולבא בידיה ואסור⁽⁵⁾ בשתייה. או שרי, הואיל והיה לבוש בגדיו ולא היה אוחזן בידו⁽⁶⁾: בגדי נכרי שנגעו ביין שלא בכוונה⁽⁷⁾ אומר אני⁽⁸⁾ שהוא מותר, שלא מצינו⁽⁹⁾ דוגמתו לאיסור:

סי' קפ"ח

שאלו⁽¹⁾ לפני ר': על האנוסין⁽²⁾ אם יש לפרוש מן יינן, עד⁽³⁾ שיעמדו בתשובתן ימים רבים ותהיה התשובה⁽⁴⁾ שלהם מפורסמת וגלויה. ואלו האנוסין⁽⁵⁾ שבאו מחדש, אין אנו⁽⁶⁾ בקיאים בהן ותשובתן לא ראינו. אם יש עלינו לתחמיר ולהפריש⁽⁷⁾ מן יינן:

קפ"ז: האורה ח"צ סי' ק"ה סוף ע' 212; אור"ה כ"י סמ: 89 [= כ"י מ' סי' ז"ה = פר: 42] נשינויים קלים.

קפ"ח: תשובה זו לרש"י הוצאה נשם: והשיב רבי (סתם) נקטור שנה"ל ח"צ (כ"י סמ:) דף 5; שנה"ל ח"צ (כ"י חק:) סי' ה' [=הסגלה שנה"ל ע' 12-13; וליתא שנה"ל ח"צ (כ"י פירינגלי) שם]; פנ: דף ז"ט; מרדכי ע"ז (ד' תמ"ד) סי' תתמ"ו [=וליתא לא נמרדכי דרינוס (כ"י סמ:) ולא נהגות מרדכי הגדול (כ"י גולדשמיט) שם]; רש"ז שם נשם רש"י; כל"צ סי' ז"ו נשם: כתב הר"ם. ולכל המקורות שניין רח"י עהרנרייך [שם אות קל"צ] נריך להוסיף: ד' מקורות שהצאתי כאן:

קפ"ז: (1) שאלה [אור"ה כ"י וויז; והובא שם שורה א']. (2) שם: נכרי שעבר. (3) אור"ה סמ: ונגע בגדיו. (4) ע"ז נ"ו ע"א; כ"י סמ: לההיא דנחית ולוליבה בידיה. (5) אור"ה כ"י סמ: לאסור בשתייה. (6) שם: אוחזין בידים; כ"י וויז: אוחז. בידיו. (7) וכ"ה באור"ה כ"י סמ: שם. וליתא בכ"י סמ: (8) כ"י סמ: אומר אני, נכרי [קרי: בגד נכרי] שנגע ביין [שלא בכוונה] שהוא מותר. וראה האורה שם. (9) ועי' מרדכי ע"ז שם בשם ר"ת, טו"ר ח"ב קכ"ד, טו"ז ינ"ד קכ"ד ס"ק 5.

קפ"ח: (1) פנ: כר שלח מורי לרבי' יצחק בר' יהודה, וכר השיב כנגדו. [אמנם חתימה זו אין מקומה כאן, אלא בסוף התשובה שלפניה; ראה שם במבואו דף כ']. (2) ראה תשו' ריב"ש סי' י"א, טו"ר וב"י סי' קי"ט. (3) פנ: ער שעמדו. (4) כ"י אק: שתשובה שלהם. (5) שם: ואילו שבאו מחדש [בלי המלה "האנוסין"]. (6) שם: ואין בקיאים בהם. (7) = ולפרוש; שם: ולפרוש מיינן.

והשיב ר': (שחלילה ⁸) לפרוש מן יינן לביישן ⁹), כי לא מלאו ¹⁰) לבן
לנסך אף לע"ז. ולא גזרו רז"ל ¹¹) אלא ¹²) על מנע גוי, ולא על
מנע ¹³) פושעי ישראל. ובמקומנו ¹⁴) אף הגוים אינם מנסכים. וכל שכן ¹⁵)
אלו שכל מה שעשו עשו משום [אבחת] ¹⁶) חרב, ומהרו ¹⁷) לפרוש בכל
יכולתן. ועוד ¹⁸) משקבלו עליהן ¹⁹) לשוב ליראת צורנו, הרי הן בכשרותן:

סי' קמ"ט

אותה שאילה ששאל רבי על האנוסים:
(מצא ³) תשובה אחת רבי ושלחה
פני ר'). משומד שנשתמד במקום אחד
ובא במקום אחר, אם כשנשתמד ולא
חילל שבתות שותין עמו. דאמר גר
שנתגייר וקיבל עליו כל מצות ומולין

(שבה"ל ח"ב סי' ה')
ועוד מצאתי ששאל ¹) [רבי] על
האנוסים: משומד שנשתמד במקום
אחר ²) אם כשנשתמד לא חילל את
השבת שותין עמו. ראמרינו ⁴) נר
שנתגייר וקבל עליו כל המצות ומולין
אותו ונתרפא ומטבילין אותו וטבל
ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו.
וישראל משומד ⁵) שקירש קירושו
קרושין וצריכה נט: ומשומד זה

קמ"ט: שנה"ל ח"ב כ"י חק: סי' ה' [=הסגלה חזרת ה' ע' 13]; פנ: דק
ז"טק' [=לקוטי הפרדס כ"ג ע"ד] נשינויים עלומים. וליתא נפרדס ד"ו וגפ
לא נקצור שנה"ל כ"י הסמיכה.

8) שם: חלילה לפרוש מיינן. 9) ולביישן [וכ"ה שם]. 10) פנ: מלאם לבם. 11) שם:
רבותינו [ע"ז ל' ע"ב]. 12) פנ: אלא [על] מנע גוי, אבל [על] מנע פושעי ישראל לא
גזרו [וכ"ה בב"י אק:]. 13) כ"י אק: ובגלבר שלא יהי' משומד לנסך היין; והשווה תשו'
ר"א בן הרמב"ם (הוצ' מק"נ) סי' נ"ו ע' 56. 14) פנ: ובמקומותינו; ומצינו ראהר מחכמי
צרפת [=ר' יעקב ב"ר משה] התיר לישראל לעשות יינו ע"י גוים [האשכול ח"ב 88, ושם
79]; והשווה המנהיג ה' יי"נ סי' קל"ב, ותשו' הרמב"ם (הוצ' פריימן) סי' שפ"ב, ושם סי'
שס"ט [ולכל המקורות שציין שם פריימן צריך להוסיף: אבקת רובל סי' ס"ו, תשו' רב"ז ח"ג
סי' תקכ"ו, ריב"ש סי' רנ"ו, רשב"ץ ח"א סי' פ"ה, ונוה שלום חיו"ר ל"ג ע"ב]. 15) פנ:
וכן אלו. 16) כ"י סמ: הבחת חרב; פנ: אנתת חרב; כ"י אק: שכל מה שעשו [=עשו] משום
אבחת חרב [יחזקאל כ"א: כ']. 17) ומר יצחק ספינק בס' ר"ש יצחקי [הוצ' תל אביב ריש
צר 86] העתיק לשון רש"י שלא כהוגן, כדרכו בשמונה תשובות רש"י אחרות. 18) מכאן
וער סופו בלתי נמצא לפנינו בפנ: [וראה סוף התשובה שלאחריה שם]. 19) כ"י אק: על עצמן.

קמ"ט: 1) כצ"ל לנכון. והוספתי זה עפ"י פנ: ולקה"פ שם. ושתי תשובות רש"י שלפנינו
בנוגע לענין משומד נעלמו מעיני ידירי ר"ח משרנוביץ במאמרו על "המומר" בס' הזכרון
לר"י אברהם צר 413 ולהלן. ולכל המקורות שציין רש"י במבוא להאורה 89 צריך להוסיף
ב' מקורות שהבאתי כאן. 2) קרי: [=ובא במקום אחר]. 3) והשווה מש"כ במבואי ערר ת'.
וגם מש"כ להלן בזה"ל: שכתוב בתשובה שמצא. 4) יבמות מ"ז ע"ב. 5) והשווה להלן
ובהערותי שם.

שחילל שבתות בפרהסיא אינו כשר שנאמר ביני ובין בני ישראל אות היא כל המשמר (6) שבת נקרא ישראל. ותניא מקבלין קרבנות מפושעי ישראל [=כו'].

לא דעתי נוטה אחריה אלא בעודו במשומדותו. חדא, דיחידא הוא ולא עבדינן כוותיה. דאמר רב הונא (9) איזהו ישראל משומד זה המחלל שבתות בפרהסיא. והוינן בה למאן, אי לרבי מאיר כו'. ואמר שמואל (10) האי תנא הוא דחמירא ליה שבת כע"ז, דתניא מכם ולא כלכם. מרקאמר האי תנא הוא, שמע מינה לית הלכתא כוותיה. ועוד משקבלו על עצמן לשוב ליראת צורנו (11) הרי הן בכשרותן:

שבתות בפרהסיא כגוי הוא. ואנוסים שחיללו שבתות בפרהסיא ותשובתם לא נתפרסמה עד מתי מותרים לשתות יין עם אחיהם, אם בגלוי ניכר תשובתם מותר ואם לאו לא.

והשיב: (שכתב⁶) בתשובה שמצא, דמחלל שבתות כעובד עבודה זרה. ומייתי ראיה מיהא מקבלין קורבנות מפושעי ישראל וכו'. לא נוטה דעתי אחריה אלא בעודו במשומדותו. חדא דיחידא הוא ולא עבדי כוותיה, דאמר רב הונא איזהו ישראל משומד זה המחלל שבתות בפרהסיא. והוינן בה [=למאן] לר' מאיר (כולה). ואמר רב הונא האי תנא היא דחמירא שבת כע"ז. דתניא מכם ולא כולכם. מדקאמר האי תנא [הוא], שמע מינה לית הלכתא כוותיה. ועוד כשקיבלו על עצמן לשוב ליראות צורינו בפרהסיא הרי הן בכשרותן:

פי' ק"ע

ורש"י פירש¹ [=כהן שהמיר דתו] דכשר [=לדוכן] וזה לשונו:

(פע: דף קט"ז)

כהן שנשתמד וחזר בו לא ישא את כפיו ולא יקדא כהן, מאי טעמא דכי

ק"ע: תשובה זו לרבינו הונא נתוספות מנחות ק"ט ע"א ד"ה: לא ישמשו

(6) מכילתא פ' כי תשא ל"א: י"ז. (7) קרי: [כו']. ונשמטא כאן תירוץ דגמרא על הא דתניא. ועי' שבת קי"ח ע"ב, עירובין ס"ט ע"ב. (8) =שכתוב. (9) עירובין שם ע"א. (10) פע: ואמר רב הונא. נבגמרא לפנינו: אמר רב אשי. (11) אולי צ"ל: [=בפרהסיא]. וב"ה בפע: שם.

ק"ע: (1) =כתב בתשובה. (והשווה תשו' מהר"ם כ"ב ר"פ סי' ב' [=ד"ל סי' ת"ח],

הרי אלו כבעלי מומין כו'. מהכא נפקא
 לן דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה
 כשר לדוכן. שהרי לא מצינו כהן בעל
 מום שיהא פסול לדוכן אלא אם היה לו מום בידיו, כדאמרינן במגילה (ג'
 מפני שהעם מסתכלין בו. ותו הא דקתני (ג') לא ישמשו במקדש בירושלים,
 ולהכי איצטריך בירושלים, לאשמועינן דבנוב וגבעון היו מותרין לשמש.
 כל שכן בזמן הזה שאין שירות ואין מקדש, דודאי כשר לדוכן ולקרות
 בתורה תחילה. ותו אמרינן (ד') אי מה משרת בעל מום לא, אף מברך בעל
 מום לא, ת"ל לעמוד לשרת, לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר. עד כאן
 לשונו :

סי' קע"א

(מהרי"ק שורש פ"ה)
 תשובת-שאלה (י' לרש"י ז"ל :
 הנני (ג') החתום משיב (ג') לשואלונני : על (ד')
 דבר קדושי-העלמה (ה') שנתקדשה
 מעשה היה בפני רש"י : באנוס
 שקדש עלמה בפני אנוסים חביריו
 וחזרו בתשובה. ואמרו שקדשו
 קדושינן להצריכה גט, דאעפ"י שחטא,

[והשווה תוס' סוטה ל"ט ע"א ד"ה : וכי ; ותוס' תענית כ"ז ע"א ד"ה : אי מה]
 נשם : ורש"י פירש [=כתנן נשואה] ; וזהו ה' מנילה פ"ג ה"ג נשם : וכן
 ל"ל רנינו [=מהר"ס ז"צ] נשם רש"י, ושם ה' נש"כ פט"ו ה"ג נשם : וכן פסק
 רנינו שמתה [=מח"ו 96].

קע"א : תשובה זו, הקטנה נכמותה וגדולה נליכותה, הוצאה נשלימותה נל"ח ח"צ

מדרכי מגילה סי' תתי"ח, שבה"ל סי' ל"ג [=תניא רבתי סי' ה'], ומח"ו סי' קכ"ה (שם אות
 ע"א; ופע: דף שע"א). אמנם בפע: דף קט"ז הובאה ההלכה להיפך. ונראה שמש"כ שם בפרדס
 איננה מתאימה לא לשיטתו של רש"י ולא לסגנונו, וא"כ היא רק ההעתקה ע"י תלמידיו
 רש"י מתשובות הנאונים. [=שערי תשובה סי' ר"ז בשם רב נטרונאי, חמ"ג סי' נ"ד]. ועי'
 רמב"ם ה' נש"כ פט"ו ה"ג, טאו"ח סי' קכ"ח, נוב"י מהר"ק סי' ה', ושם מהר"ת סי' ו'.
 אולם רש"ה בהערותיו [לס' התניא וגם למח"ו שם] הרגיש שיש סתירה בדברי רש"י בנוגע
 להלכה. (2) מגילה כ"ד ע"ב. (3) מנחות שם. (4) תענית כ"ז ע"א. וראה מה שהעיר
 ע"ז בגליון הש"ס.

קע"א : (1) בנדרס: תשובה-שאלה: מהרי"ק: ועוד גדולה מזו מצאתי בסמ"ק מצורי"ד בשם
 רש"י ז"ל; ור' מאיר קצינלבוויגער בתשובותיו מעיר בזה"ל: אעתיק הלשון כאשר הוא לפני
 בחדושי מדרכי [=וליתא לא בהגה"מ הגדול כ"י גולדשמיט, וגם לא במדרכי דרינוס כ"י
 סמ:] מבואר יותר מאשר הביאו מהרי"ק מספר צורך [=מסמ"ק מצורי"ד]. (2) ונזכרה ברמז
 בהגה"מ פ"ב דיבמות סי' ק"ז, ובשו"ת בית דוד ח"א סי' ה' [ולכל המקורות שציינו ר"ד
 לייטער שם ור"ח טשרנוביץ במאמרו על "המומר" בס' הזכרון לר"י אברהם ע' 413, צריד
 להוסיף: ר"ח א"ו, א"ח, שזח"ה, בית תלמוד, ומבוא להאורה 163]. (3) בנדרס: לשואלני.
 (4) שזח"ה: על [=דבר קדושי] העלמה (וב"ה במהר"ם). (5) בנדרס: הקדושי מהעלמה.

לשנים⁸), ושניהם היו אנוסים⁹ לעבור על תורת-משה על ידי גוים, וגם העדים⁸ כיוצא בהם היו: רואה אני שהיא צריכה⁹ גמ. שאף ישראל משומד לרצונו¹⁰ שקדש¹¹), [קדושיו] קדושין, שנאמר¹² חטא ישראל, אע"פ שחטא, ישראל הוא. וכ"ש¹³ [האנוסים ש] לבם לשמים. והרי אילו מוכיח¹⁴ סופן על תחלתן שחזרו ויצאו משם¹⁵ כשמצאו הצלה. ואפילו ראו יהודים¹⁶ שהנהיגו עצמן בהפקר¹⁷ בעודן בין הגוים¹⁸ ליחשד בעבירות בנות¹⁹ אל נכר, אין²⁰ עדותן בטלה בכך. דקיימא לן²¹ החשוד על העריות כשר לעדות אשה²²).

[כ"י הסמינר] ריש 77 מ"ז [=הול' מק"נ 54 = צ"י לה"ע סי' מ"ז]; כ"י שזח"ה סי' 378 [=צית תלמוד ח"ז 341]; שו"ת מהר"ח לו"ז סי' מ"ו; וזשנויים עלומים זתשו' מהר"ם מפדוולזה, סי' ל"ז כ"ט ע"א זשס; כתנ רש"י זתשונה; ונמלח זתורף ונקלור נמרץ זתשו' רד"ז ח"א סי' ק"מ; וזתשו' מהרי"ק שורש פ"ה זשס: מעשה היה זפני רש"י [וגללו לו שס זנרים אחרים שזינס ידועים לנו מומק"א].

6) חסר שם; מהר"ם: לאיש [ובענין: מקורשת לשנים, השווה תשו' מהר"י רטראני ח"א סי' פ"ד]. 7) שזח"ה: אנוסים היו. 8) שם: היו כיוצא בהם; מהר"ם: וגם העדים כמותם; מהרי"ק: בפני אנוסים חביריו וחזרו בתשובה [ש"א כמהר"א ששון סי' ב': דאינס נאמנים להעיר דבעינו תחילתו וסופו בכשרות וליכא; וראה המאירי לסנהדרין, הוצ' ר"א סופר, ע' 114; והש"ך חו"מ סי' ל"ח: ז']. 9) בנרפס: שצריכה גט [ומה שאמרו בישראל מומר, לענין גט וחליצה הוא דאמרו (ראבי"ה בשם תשו' ר' נתן בעל הערוך, הוצ' אפטוביצר, ח"א 158)]. 10) שזח"ה: לדעת [=לדעתו]; א"ז: ישראל מומר לרצונו [וכ"ה במהר"ם: וראה גנ"ש ח"ב 168, ושם 636; תשו' הרמב"ם סי' קס"ב; ותשו' ר"א בן הרמב"ם סי' נ"ב 54]. 11) בכ"י סמ: בטעות: שקרשה קרושין [=שקדש, קדושין קדושין]. 12) יהושע ז': י"א; סנהדרין מ"ד רע"א [וראבי"ה שם אות 20 בטעות, וצ"ל שם: מ"ד רע"א במקום "מ"ט"]; מדרש אגדה מסעי קס"ב. 13) ותיקנתי זה עפ"י מהר"ם מפדוולזה: וכ"ש שאנוסין הם ולבן לשמים; בכ"י סמ: בטעות: וכ"ש האירוסין לבם לשמים; שזח"ה: וכל האנוסים לבם לשמים. 14) שזח"ה: הוכיח; מהר"ם: וכן הוכיח. 15) בנרפס: חסר שם; שזח"ה: שיצאו וחזרו; מהר"ם: שחזרו כשמצאו הצלה. 16) ראו [=את העדים]; שזח"ה: ואף אם העדים; מהר"ם: ואפילו ראו את העדים. 17) בנרפס וגם במהר"ם: שהנהיגו הפקר בעצמו; שזח"ה: נהגו הפקר בעצמם. 18) מהר"ם: בעורן בין הנכרים. 19) שזח"ה: בני אל נכר; מהר"ם: בעבירות; ר"ח א"ז: לפשעו בעבירות בנות אל נכר. 20) וב"י העיר שם וז"ל: ודברים תמוהים הם [=דהמקדש בפני עדים פסולים דאורייתא, קדושין אינם קדושין]; ועי' המאירי לסנהדרין שם סוף ע' 99, ושם ע' 93; ומהרש"ם סי' י', ושם סי' ק"י. 21) סנהדרין כ"ו סע"ב; והשווה תשו' הרשב"א ח"א סי' ס"ד י"ד ע"ג. 22) שם: כשר לעדות [וראה להלן אות 24].

ומודה רב נחמן²³) לעדות אשה שהוא פסול, וה"מ²⁴) לאפוקה, אבל לעיולה²⁵) מהימני²⁶):

[ושלום שלמה בר' יצחק ז"ל]²⁷):

סי' קע"ב

פרש"י¹) בתשובה: אע"פ שהובאו יחד לפדותם, לא היו תפוסות יחד²). גם לא הפסידה כל³) כתובתה⁴):

סי' קע"ג

השיב רש"י: על היבמה שנפלה לפני (מרדכי כ"י סמ: א255 = שה"ג שם):
מצאתי במחזור ויטרי 10) כי רש"י
יבם משומד צריכה חליצה. ואין ז"ל הביא ק"ו 11) סמסור, ומה סי

קע"ב: קטע תשובה זו לרצינו שלמה הוצא צהגהות מרדכי הגדול [כ"י הסמינר] קידושין פ"ג ריש דף 209 ע"ז צ"ע: פרש"י צתשובה [=וליתא לא צד' ריוול וגם לא צד' חמ"ד] ור"ה מנחם:

קע"ג: תשובה זו נלי נוסח השללה הוצאה צתשובה מרדכי הגדול [כ"י הסמינר] תנ"ו וחתם צסופה: שלמה צ"ר יצחק; ונשנה צקלור נמרץ צס: וכתב רש"י צתשובה חתם [צס ד"צ סי' ק"ל ע' 280; = מרדכי כ"י סמ: יצמות פ"א 1247]; ונזכרה צשו"ת מהרי"ק שורש פ"ה; ושם קע"ה; ונשה"ג יצמות פ"ה סי' ח'. ולכל המוקורות שניין רצ"מ לויין [לונה"ג ליצמות 37 הערה ח'] לריך להוסיף: מהר"ם ד"פ וגם ד"צ, ומרדכי יצמות שם. ונעלמה תשו' זו מעיני ר"ח טשרנוצין צסה"ז לר"י לנזהרם ע' 413.

23) = [לענין] ערות אשה; וצריך להוסיף זה לר"ד לאה"ו ח"ג 179 אות 9, וגם לתולדות תנ"א לר"א הוימאן ח"ב צר 938. 24) בגמרא: ומודה ר"נ [=רב נחמן בר יעקב] לענין ערות אשה שהוא פסול, לא אמרו אלא לאפוקה, אבל לעיולה לית לו בה (=ד"ס שם); [שלא כשיטתו של הרי"ף (שם פ"ו רע"ה ע"א): החושד על העריות פסול לעדות אשה בין לאפוקה בין לעיולה]. 25) שוח"ה בטעות: לענין לא. 26) מהימנה (שם וכן בא"ז); מהר"ם: והני מילי לאפוקי, אבל לעיולי מהימנ. 27) ותיקנתי זה עפ"י א"ז ושוח"ה שם. 28) מכאן ועד סופו ליתא במק"א. 29) פחד יצחק ח"א פ"ה ע"ד בטעות: צדוקי [=צדיקי]. 30) מרדכיין מ"ט ע"ב.

קע"ב: 1) בכ"י הר' ירמיה מתחיל שם בזה"ל: על אנוסות להתירם לבעליהם אפילו לדברי האוסרים על עסקי נפשות לבעליהם ישר, אחרי שמעירות זו את זו, נאמנות בסתם כו'. והא רבנתיים אמר שמואל [בפ' האשה שנאמרלה] לא העירו זו את זו, פרש"י בתשובה וכו'. 2) בכ"י: יח[=ד]. 3) =כלל. 4) ובכ"י מוסיף שם לבסוף: אשה שנאנסה ושהתה בבית הגוי עד שמצאה פתח לזאת. כי כן כתב רבינו משה בספרו: מי שנאנס ואינו מוסר עיניו אין לרדנו לא לאו ולא כרת. א"כ לא מתקריא עוברת על רת להפסיד כתובתה, אפילו ח"ו איכא עירי טומאה. ראשת כהן שנאנסה לא הפסידה כתובתה.

חילוק¹) בין שקדשה הבעל ואח"כ נשתמד בין שנשתמד לאחר [=קודם]²) קידושין, שהמשומד הרי הוא כישראל חשוד³) לכל דבר שנאמר חטא ישראל⁴)

שהוא איסורו איסור עולם חולץ, זה (12) המשומד שבירו להשיב (13) בתשובה לא כל שכן. ושוב מצאתי במחזור ויטרי (10): בוראי כשנשאה בעלה (14) והמומר המיר קורם לכן אינה צריכה חליצה:

אעפ"י שחטא ישראל הוא. ואין לחלקו מידת ישראל אלא שאין נאמן באיסורין, הואיל וחשוד הוא עליהן, ויינו יין נסך הואיל וחשוד הוא לע"ז, וקידושיו⁵) קידושין וחליצתו חליצה. כללא של דבר הרי הוא כישראל חשוד: והתשובה הנמצאת בתשובות הגאונים⁶) שאם נשתמד בשעה שקדשה אין צריכה חליצה, דקידושין ונישואין הראשונים מפילים לחליצה ולייבום, אין⁷) לסמוך עליהם דדבריהם מותרים זה את זה. שאם זיקתו⁸) זיקה וחליצתו חליצה לאחר שנשתמד, מה לי קדשה קודם לכן, מה לי קדשה אח"כ, הרי הוא מחזיקו כישראל גמור להיות חליצתו⁹) חליצה. ע"כ אין לה תקנה אלא בחליצה, וצור ישראל יאיר עינינו במאור תורתו:

שלמה ב"ר יצחק:

קע"ג: (1) אמנם יש סתירה לשיטת רש"י [במח"ו (כ"י ששון) סי' תקע"ה [=אהל רוד ח"א ע' 174]: מרדכי (כ"י סמינר) שם 124; שה"ג שם; ושו"ת רד"ך בית מ' חדר ב']:
[ושוב מצאתי במחזור ויטרי] בוראי כשנשאה בעלה ההוא יבם הוה משומד קורם לכן, לכן אינה צריכה חליצה וכו". וגם המאירי (מהר" אלבעק ע' 75) מביא: ואם כבר היה משומד בשעה שנשאת או נתקדשה זו לאחיו אינה צריכה חליצה, שעל דעת כן נתקדשה.
(2) כצ"ל: [קודם]. ותיקנתי זה עפ"י הסברא. (3) ראה מרדכי כ"י סמ: שם. (4) סנהדרין מ"ד ע"א. (5) מהר"ם: וקידושיה. (6) שיטת רב נחשו נאון הובאה באו"ז ח"א סי' תר"ה, מעה"ג 165, פע: קי"ד, ואוצה"ג שם. וראה אפטוביצר במ"ע החדשי ח' נ"ד 419, ושם ע' 559. ובמהרי"ק שורש קע"ה: גם נסתפק המרדכי [=כ"י סמ: 124 =כ"י ששון 554] אם דעות מח"ו להתירה בלא חליצה היכא שהמיר כבר כשנשאה בעלה, כיוצא בנידון דהד איתתא. והנה דבר ידוע הוא כי מחזור ויטרי נתיסר על פי רבינו שלמה. (7) מרדכי (כ"י סמ: שם) ומהר"ם ד"ב ק"ל: וכתב רש"י בתשובה אחת: דלא סמכינו עליהו כלל, ראעפ"י [שחטא] ישראל הוא לכל דבר, ואם קידש קדושיו קידושין וחולץ ולא מייבם. (8) מהרי"ק שורש פ"ה: הנה כתב הגאון רבינו שלמה: ראעפ"י שחטא ישראל הוא וקדושיו קדושין וזוקק את אשתו ליבום. ובנוגע לשיטות שונות בענין זיקת מומר ליבום, השווה אוצה"ג ח"ז 38-35, 197, 351, וטשרנוביץ שם ע' 411 ולהלן. (9) בענין חליצת מומר ראה תשו' ר"א מזרחי סי' מ"ז: ראבי"ה ח"א 158 אות 21; אהל רוד שם; וספרו של ראשונים, אסף, 57 אות 1. (10) וליתא לפנינו לא במח"ו (כ"י סמינר) ולא בנדפס, כי אם בכ"י ששון שם 554. (11) כ"י סמ: כי רש"י מצא דאיה ק"ו ממזר. (12) שה"ג: זה המומר. 13 =לשוב; ותיקנתי זה עפ"י שה"ג שם. (14) שו"ת רד"ך שם: כתב עוד בשם מחזור ויטרי שיסרו תלמידו של רש"י ז"ל: בוראי אי כשנשאה בעלה ההוא יבם הוה משומד קורם לכן א"צ חליצה; והשווה גי' מרדכי דייניש כ"י סמ: הנ"ל הערה 1.

סי' קע"ד

ששאלת¹ : משומד לע"ז שיש² לו פקדון שהפקיד ביד ישראל קרובו ותבעו³ המשומד לאחר זמן ולא רצה להחזיר⁴ לו. ומת המשומד⁵, וקרוביו-הקרובים לירש⁶ (תובעין⁷) הפקדון. וגם השליח שהביאו ליד זה הביא עדים גויים⁸ שנתן לו המשומד⁹ אותו ממון מתנה אחר זמן : דעתי¹⁰ (נוטה : דאין בדבר¹¹) השליח כלום, דאין¹² עדות גוי עדות¹³. ואם אין לנפקד עדים כשתבעו המשומד בחייו, והוא השיב : לא אתן, זכו הקרובים¹⁴ בממון וראויין לירש, דלא מצינו שבטלה¹⁵ תורה ירושה מן הרשעים דכתיב¹⁶ כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. וכ"ש שהן יורשין כשרים¹⁷ יכין רשע וצדיק ילבש. ואם שלח בו יד הנפקד¹⁸ בחיי המשומד או יש לו עדים שתבעו¹⁹ ממנו ואמר אני זוכה בו, אין לך שליחות-יד גדול מזה. ונראה²⁰ לי דאין כח בדיינין להוציאו²¹. דאיתמר²² ממון מסור רב הונא ורב יהודה, חד אמר מותר לאבדו ביד,

קע"ד : הגהות מרדכי (כ"י סמ:) קדושין פ"א סי' ש"ץ דג' 193 [=ד' ריווא סי' תשמ"ח = ד' לח' סי' תל"ז צשינויים רנים] וליתל צמרדכי דרינוס (כ"י סמ:) קדושין פ"א; והועתק מן המרדכי צקילור נמרץ צצ"י טח"מ סי' רפ"ג סעיף צ' צס: תשונת רש"י; והוצל צתשו' מהר"ם צצ"ד ר"פ סי' ת"ת צשינויים עלומים. ולכל המקורות שניין ר"ח טשרנוצין צמלמרו על „המומר“ צסה"ז לר"י אצרהמס ע' 413 אות 18 לריך להוסיף מרדכי ומהר"ם שלפנינו :

קע"ד : 1) ר' ריווא: וששאלת מומר לע"ז. 2) מהר"ם ור' ריווא: זה ליתא שם; שהפקיד פקדון ביד ישראל. 3) מהר"ם: ותבעו לאחר זמן. 4) שם: ולא החזיר לו; ר' ריווא: להחזירו לו. 5) מהר"ם: בקלקולו. 6) שם: הקרובים לירוששה; ר' אמ': הראויים לירש. 7) שם: תבעו הפקדון. 8) ר' אמ': עידים שנתן לו המומר. 9) מהר"ם: זה הממון במתנה לאחר זמן. 10) ר' אמ': לדעתי שאין ברברי השליח כלום. 11) מהר"ם: ברברי שליח. 12) שם: שאין בעדות גוים כלום; ר' ריווא: שאין עדות [=גוי עדות]; ובנוגע לשיטת רש"י בענין עדות נכרי, ראה חתם סופר אה"ע סי' צ"ה, שו"ת בארות אברהם ח"א סי' מ"ה ע' 40, ועי' תוס' ב"ק פ"ח ע"א ד"ה: והא, והגהות אשירי שם סי' י' בשם הר' יקר. 13) מהר"ם: והיורשים יורשים את הפקדון. 14) שם: וכן הקרובים הראויים לירש. 15) שם: גזירת ירושה. 16) רברים ב': ה'; קדושין י"ח ע"א; כ"י סמ: ירושה נתתי לעשו את הר שעיר. 17) כצ"ל [איוב כ"ז: יז]; והלשון משובש במק"א. מהר"ם: ויש [=יכין] רשע וילבש צריק; כ"י סמ: ור' ריווא: יכין רשע וילבש צריק. 18) מהר"ם: ואם שלח ראובן בו יד, 19) ר' ריווא: הימנו. 20) שם: ונראה בעיני. 21) שאין כח הדיינים להוציאו מירו. 22) ב"ק קי"ט ע"א; ועי' תשו' רמב"ן סי' ר"מ, ותשו' הרא"ש כצ"ל סי' ה', ומרדכי ב"ק פ"ט סי' קצ"ו.

לא יהא⁽²⁵⁾ ממונו חמור מגופו דתניא⁽²⁴⁾ המינין והמסורין⁽²⁵⁾ מורדין⁽²⁶⁾ ולא מעלין, אלמא⁽²⁷⁾ דגופו הפקר⁽²⁸⁾ להורידו לבור וכ"ש ממונו⁽²⁹⁾. וחד אמר אסור לאבד⁽³⁰⁾ ממונו, דילמא נפיק מיניה ברא מעליא [דכתיב]⁽³¹⁾ יכין רשע וצדיק ילבש. ומשומד⁽³²⁾ לע"ז מין הוא, וגופו⁽³³⁾ [=וממונו] הפקר, וכל טעמי מסור יש בו בין לאיסור בין להיתר. וכיון דלא⁽³⁴⁾ איפסיק הילכתא לא כמר ולא כמר, הרי זה זכה מן ההפקר בחיי המשומד ואין לנו כח להוציא⁽³⁵⁾, ואם לא שלח בו יד בחייו⁽³⁶⁾ אין כאן זכייה. ואם אמר⁽³⁷⁾ הנפקד שיש בנים למשומד בגיותו, ודוחה הקרובים לומר לאו⁽³⁸⁾ בעלי דברים ידי אתם, אין בדבריו כלום, דישראל הבא על הנכרית והוליד ממנו בן⁽³⁹⁾ אינו בנו. דתנן⁽⁴⁰⁾ מי שיש לו בן מ"מ⁽⁴¹⁾ פוטר⁽⁴²⁾ אשת אביו מן החליצה ומן הייבום וחייב על הכאתו ועל קללתו חוץ ממי שיש לו⁽⁴³⁾ בן מן הנכרית. וצורינו⁽⁴⁴⁾ יאיר עינינו בתורתו :
ושלום שלמה בר' יצחק⁽⁴⁵⁾ :

פי' קע"ה

הורה רש"י⁽¹⁾ : שאסור ליקח רבית
מישראל משומד⁽²⁾, דאחיך⁽³⁾ קרינן
(ס' התרומות נ"ט)
וכן השיב רש"י ז"ל וזה טופס
תשובתו :

(23) מהר"ם: דלאו ממונו חמור מגופו. (24) ע"ז כ"ו ע"ב. (25) ר' אמר: דתניא [=המינין] והמסורות. (26) ר' ריווא: מורדין אותן לבור אבל לא מעלין. (27) שם: למדנו שגופו הפקר וכ"ש ממונו; מהר"ם: ובטין כ"ע מורו דגופו הפקר וכ"ש ממונו. (28) ליתא שם. (29) מהר"ם: ליתא שם. (30) ר' ריווא: אסור לאבדו. (31) תיקנתי זה עפ"י הגי' בר' ריווא. (32) כ"י טור חו"מ סי' דפ"ג: והא ראיתא במדרכי מתשובת רש"י דמומר לישמעאלים מין הוא וגופו וממונו מופקר. (33) שם. (34) שם: דלא פסק הלכתא. (35) שם: להוציאו. (36) מהר"ם: בחיי המשומד. (37) שם: ואם יאמר ראובן. (38) שם: לאמור לאו בעל דברים ירדי את. (39) קרי: [=ממנה בן]; מהר"ם: הולך ממנה אינו בן. (40) קרושין ס"ח ע"ב; ונעלמה תשו' רש"י שלפנינו מעיני ר"ח משרנוביץ במאמרו האנגלי על "ירושת בנים ממזרים" הדפסה מיוחדת ע' 6, ושם ע' 8 אות 12. (41) מכל מקום. (42) ר' ריווא: פוטר את אביו. (43) שם: ממי שיש לו מן הנכרית; מהר"ם: ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית. (44) וזה ליתא לא במהר"ם ולא בר' ריווא. (45) כ"ה ג"כ במהר"ם; ר' ריווא: שלמה ברבי יצחק נ"ע.

קע"ה : (1) ונעלמה תשובה זו מעיני רש"ב במבוא להאורה 163, וגם מעיני ר"ח משרנוביץ בסה"ו לר"י אברהם ע' 413; ולכל המסורות שציין ר"א אפטוביצר [בס' ראביה ח"א 158 אות 25] צריך להוסיף: האורה, או"ה, תשו' הרמב"ן, וקצור שבה"ל. (2) מדרכי: ראסור להלוות לכופר כותי בריבית; ואינו מחלק רבינו בין מומר אוכל לתיאבון ובין מומר לע"ז [ראה מדרכי ע"ז סי' תתי"ד, אגודה ע"ז סי' ל"ה, וס' יראים השלם סי' קנ"ו]. (8) האורה: דלא נפיק מכלל ולאחיר לא תשיך [דברים כ"ג: כ'].

נראה בעיני שאסור דלא נפיק מכלל אחיד, שאעפ"י שחטא, ישראל הוא. ואם לזה מעות מיר ישראל ע"י ארמאי, אפילו ישראל נמור, מותר ליקח רבית מן הגוי מתוך שאין שליחות לגוי. ואם ישראל עצמו או המשומר יבא לפדות משכנו, אל יזכור לו שום רבית, אלא יאמר קחתו מירי בכר וכר ע"כ:

בית, ואינו נקרא⁴) כי אם ישראל משומד וחוטא. דכתב⁶) חטא ישראל, אע"פ שחטא, ישראל⁶) הוא. ולגט ולחליצה⁷) דינו כישראל גמור: ואם בא במראה⁸) [=במרמה] ולזה מישראל⁹) ע"י שליח [=ארמאי]¹⁰), ובשעת¹¹) הפדיון בא

ואמר שלי הוא המשכון, מותר¹²) לישראל ליקח ממנו כל הריבית. דמצי א"ל¹³) לא הוה ידענא דלצורך הית, וכשהלויתים לא הלויתים אלא לארמאי שמסר בידי המשכון. וכתוב¹⁴) מה אתם בני ברית אף [=שלוחכם]¹⁵) בני ברית. ונעשה כאומר לו¹⁶) קני משכונך בדמים ממני ולא הזכיר שום¹⁷) רבית: זה הדין נוהג אפילו בישראל¹⁸), ובלבד¹⁹) שלא יאמר לו לשם רבית. ומיהו נכון לומר [=לו]²⁰) קניהו בדמים²¹):

קע"ה: תשו' מהר"ם ז"צ ד"פ סי' תשנ"ט [ושם סי' קס"ד, וגם ד"צ סי' קנ"ט] נשם: הורה רש"י; ס' התרומות ריש שער מ"ו כ"ט ע"ז [=גידולי תרומה שם ח"א סק"ה] נשם: וכן השיג רש"י ז"ל וזה טופס תשנ"ט; ונשינויים רבים נהאורה ח"צ סי' קט"ז 216; לו"ה כ"י סמ: 90 [=כ"י מ: סי' ז"ט =פר: ע' 45]; והוצא נקיור נמון נמרדכי ד' חמ' ז"מ פ"ה סי' של"ה [וליתא לא נמרדכי דרינוס (כ"י סמ:)] ולא נהגה"מ (כ"י גולדשמיט) [נשם: פרש"י נתשונה; כל"צו סי' פ"ד נשם: עוד מנלתי כתוב נשמו [=נשם הר"ש ז"ל] [=קנור שנה"ל כ"י סמ: סי' נ"ו ח"א 35]; חידושי הרמז"ן ז"מ ע"א ח' [=תשו' הרמז"ן סי' ז' נספרן של ראשונים לר"ש חסד ע' 58 אות 4-5; ונריך להגיה שם: סי' תשנ"ט].

4) וזה ליתא במס"א. 5) מרדכי: וראייתו מפ' נגמר הדיון [=סנהדרין מ"ד ע"א] ראמ' אע"פ שחטא ישראל הוא. 6) האורה: ישראל קרי ליה. 7) שם: וכן לגט וכן לחליצה ולקידושין ישראל נמור הוא; וראה הלשון של יצחק ספיבק בס' "ר"ש יצחקי" צד 88. 8) דבר הנראה לעינים [וגם זה ליתא במס"א]; ולדעתי צריך להגיה שם: [=במרמה]. 9) האורה בטעות: ואם לזה ישראל [=קרי: מישראל; וכ"ה באו"ה בשני כתה"י] מעות לרבית; כל בו: ואם לזה מישראל מעות ע"י גוי. 10) מהר"ם: ארמאי [=קרי: ארמאי]; האורה: על ידי ארמאי. 11) האורה: ואם ישראל עצמו... בא לפדות משכנו. 12) האורה: אפילו ישראל מותר לגבות הרבית מן הגוי; כל בו: או אפילו ישראל שלוח מעות מישראל חברו ע"י גוי מותר ליקח רבית מן הגוי. 13) וגם זה ליתא במס"א. 14) וצריך להגיה כאן [=ואין שליחות לגוי], וכתוב [קדושין מ"א ע"ב]; האורה: מתוך שאין שליחות לגוי, דמה אתם בני"ב, אף שליחכם בני"ב; כל בו: שאין שליחות לגוי וכו'. 15) מהר"ם: שולחכם [=שלוחכם]; ותיקנתי זה עפ"י או"ה. 16) וזה חסר שם. 17) אולי צ"ל: שם רבית [בצירי תחת המלה "שם"] וכ"ה באו"ה. 18) האורה: ואם ישראל עצמו או המשומר בא לפדות משכנו. 19) שם: אל יזכור לו שום רבית. 20) כצ"ל; ובהאורה בטעות: ולא [=קרי: אלא] יאמר לו קנהו בדמים מירי כר [=קרי בכר] וכר אם תרצה. 21) [=מירי בכר וכר אם תרצה]; והוספתי זה עפ"י האורה שם.

פי' קע"ו

להלוות⁽¹⁾ לעברין ברבית במוזד⁽²⁾: שמעתי מרבתי שאסור⁽³⁾ אם אינו משומד⁽⁴⁾, דשביק התירא⁽⁵⁾ ואכיל איסורא דאז הוא מותר. אבל במשומד לתיאבון⁽⁶⁾ רבית שלו אסור: ע"כ⁽⁷⁾ מצאתי בשם הר"ש ז"ל:

פי' קע"ז

ועוד מצאתי⁽¹⁾ בתשובת רש"י: דשרי ישראל למימר לחבריה ישראל⁽²⁾ לך ולזה לי מעות מפלוני ישראל ברבית וגם⁽³⁾ תביא לו הרבית. דלא אסרה תורה אלא רבית⁽⁴⁾ הבאה מיד הלזה ליד המלוה: וגם⁽⁵⁾

קע"ו: ארחות חיים ח"ג כ"י סמינר ריש דף 337 [=וליתא נדפס הול' מק"נ] דינים מספר התשנ"ץ סי' קל"ה שם [=וליתא לז' ד"ק וגם לא נתשנ"ץ כ"י סמ: משנת 1386]; ובשינויים „נשאלות ותשובות להרש"א ז"ל וזולתו מן הרבנים ומן הגאונים ז"ל" [ד' קושטנדינה רע"ז] סי' י"ד ד' ע"ג [=תשו' רש"א חלק ז' ווארשא תרכ"ח] סי' תל"ד].

קע"ז: מרדכי דרינוס (כ"י סמ:) ז"מ פ"ה 42 [=ד' ריוול סי' תנ"ז = ד' חמ' סי' של"ח] נשם: מלאתי נתשונת רש"י, ומסיים נסופו: מלאתי פסקי רבי' נשם ריב"א הלוי. והשווה הגהות מרדכי (כ"י גולדשמיט) ז"מ סי' תקס"ה 2803, וחדושי חנני שם שם סי' שכ"ה אות ז', ומה שהעירותי ע"ז נספרי חלק ג' תשובות מיוחסות לרש"י.

קע"ו: (1) דשב"א: לעובדיו במוזד; והשווה תשובת רבינו שלמה בתשו' מהר"ם ב"ב ר"פ סי' תשצ"ט, ושם סי' תנ"ו, וגם ר"ב סי' ק"ל, ובמרדכי ב"ב ד' אמשטרדם סי' של"ה; ולכל המקורות שציין ד"א אפסוביצר [בס' הראב"ה ח"א ע' 158 אות 25] צריך להוסיף תשו' הרשב"א [סי' י"ד וגם סי' תל"ד], וס' התשב"ץ הקטן. (2) לעברין במוזד ברבית. (3) וב"ה בג' מקורות שלפנינו; ולדעתי אולי צ"ל: [=שמותד]; ותיקנתי זה עפ"י הסברא. [ואולי למד רבינו זה מירושלמי ע"ז פ"ה: סה"ד. (4) צ"ל [=לתיאבון]. (5) דשב"א: התירה. (6) ובנוגע לענין חילוק זה בין מומד לע"ז ובין מומד אוכל נכילות לתיאבון דאה תשוה"ג ד' מנטובה סי' דפ"ה, ס' ידאים השלם סי' קנ"ו, ס' הראב"ה ח"א סס"י קנ"א אות 18, מרדכי ע"ז סי' תתי"ד, וס' אגודה ע"ז סי' ל"ו; והשווה תשו' רב נט"ג [=בנה"ה ח"ב צד 15] ובשינויי הלשון כגנז"ק ספר ד' סי' ט"ג; צד 42]; וה' דאו סוף ע' 49. (7) =ער כאן; דשב"א: עד כאן לשון רש"י ז"ל [=וליתא בפירש"י ע"ז כ"ו ע"ב, וגם לא בכ"י סמינר שם].

קע"ז: (1) וכוונתו לטובי"ה בד' אליהו; והשווה תשו' מהר"ם ב"ב ר"פ סי' תשצ"ו, תמים דעים סי' מ"ו, וכל בו סי' פ"ד (דף ס' ע"ד), ומבוא להאורה 165. (2) כ"י סמ: ליתא שם. (3) שם: תחזיר לו. (4) שם: רבית הנתנה מיד לזה למלוה; אמנם בכל בו סי' פ"ד מביא בשם רש"י: שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה ממלוה ללוה ושניהם ישראל, אבל ממשכון נוי מותר. (5) שם: ישראל השליח.

השליח לא עשה שום⁶ איסור, דהאי⁷ ריבית לאו ידידה הוא. ואי⁸ משום שלוחו של אדם כמותו⁹, הא קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה להתחייב שלוחו¹⁰). ואין לפרסם הדבר¹¹ :

סי' קע"ח

נשאלה לפני ר' : עסק ראובן שמשכן משכן אחד אצל גויה בעלת הבית. הניחו בידה ימים רבים עד כי עלה רבית יותר מכדי דמיו. בא שמעון וקנאו מן הגויה, וחוזר ראובן על שמעון לתבוע המשכון מידו : השיב ר' : אין לראובן על שמעון לא דין ולא דברים. מאחר שעלה הרבית כדי דמיו הרי הוא כמכר גמור. כי לא נאסר הגוי² להלוות לישראל ברבית, והרי הוא מוחלט³ ביד שמעון שקנאו :

סי' קע"ט

תשובת רש"י : וששאלתם על מלבושי גויים¹ שאין ידוע אם תפורין בפשתן או בקנבוס² מהו : כך ראינו שרא הספיק מדרבנא³. ובדין הוא דנעבוד לקולא⁴. כדאמ' בפ' האשה שעושה⁵ צרכיה, האי

קע"ח : תחל"ו סי' י"ח 103.

קע"ט : פסקים מסדר זרעים לר' אליהו מלונדריש (כ"י לונדון) 3א [=הול' י. ל. זקס עמ' 7' =ורפל נספר רש"י לז תקכ"ז אות 12] נזס : תשובת רש"י.

(6) שם: שום [על הגליון: איסור]. (7) שם: דהא ריביתא. (8) שם: ואין. (9) שם: דאם עבר המשלח איסור, הא קיימא לן. (10) שם: שולחו. (11) שם: מצאתי פסקי רבי' [ר' ריווא: פסקי רבית] בשם ריב"א הלוי.

קע"ח : (1) (ותשובה זו היא לרש"י; אמנם ר"י מילר [שם אות א', ומבואו דף כ"ה] העיר שלא כנכון: שהדבר מוטל בספק). ונוכרה ברמז ע"י ר"א עפשטיין במחברתו "שמעיה" צד 3 אות 3. (2) והשווה קצור שבה"ל (כ"י הסמינר) ל"ג ע"א. (3) בעין פסק זה הובא בב"י טח"מ סי' ע"ב בשם: מצאתי בתשו' הר"מ: אבל אם הוחלט המשכון לגוי, שעלה הקרן והריבית יותר משוויו, זכה בו הגוי וזכה בו שמעון מן הגוי וגו'.

קע"ט : (1) כך היה דרכם להתנכר בשעת הסכנה, כדי שלא יבינו שהם יהודים. וראה להלן אות 2, גירעמאן ערציהונגסוועזן ח"א 160, צימלס בייטרענגע צד 73 והלאה, אסף בסה"ז לשמחוני שם. (2) ודווקא שתפור בקנבוס שלא יהא שעטנז [אגודה שבת קכ"א ע"ג, וס' חסידים הוצ' מק"ג ע' 75 סי' ר"ה]. (3) אולי צ"ל: =שרא [ל"ה] ספיקא מדרבנן. (4) והשווה האורה ח"א ע' 29. (5) שהיא עושה; נדה פרק ט' ס"א ע"ב בכמה שינויים.

מאן דאוכיד⁶) חוטא דכיתנא בגלימי' דעמרא⁷), ולא ידע אי אנתוק⁸) או לא, שפיר דמי. מ"ט שעטנא אמ' רחמנא⁹) שוע טווי ונוז וכו'. אבל כאן שהתפירה מקום ידוע הוא יש לבדוק¹⁰), ואם לא בדק הרי הוא כנגד שאכד בו כלאים, שהרי הגויים¹¹) רגילים לתפור בגדיהם בכלאים. ותנו רבנן¹²) כגד שאכד בו כלאים הרי זה לא ימכר¹³) לגוי וכו' :

פי' ק"פ

פעם אחת נתחייב גוי שבועה לרבינו¹), והוליכו²) עד פתחה של עבודה זרה כאילו הוא רוצה להשביעו, אבל לא היה בלבו להשביעו. שהרי אמרו³) חכמים אסור לו⁴) שיעשה שותפות עם הגוי, שמא⁵) נתחייב הגוי שבועה [=ונשבע בעבודה זרה שלו]⁶) והתורה אמרה⁷) לא ישמע על פיך. אבל מראה היה כדי שיודה, והביאו רקב העצמות הקדשים⁸) והניח הגוי עליהן פרוטה כדי לקלון עבודה זרה. ומאן⁹) רבי ונתן לו זמן¹⁰) שבועתו : מאותו¹¹) זמן ואילך קבל ר' [=עליו] שלא¹²) ישא ויתן עם הגוי באמונה דבר גדול¹³) שבעינו, שמא יכפור הגוי ולא¹⁴) יאמינו בשבועה, כדי שלא יניח גוי מעות למרקולוס ונמצא עבודה זרה נהנית על ידו. ועוד¹⁵) שמודה ומראה כאלו יש ממש בה, שהוא מביא [=לעבודה זרה]¹⁶) לישבע בה :

ק"פ : לו"ה (כ"י מ:) סי' קס"א [=כ"י סמ: חסר שס = ס' תהלה לדוד [לזכר ר"ד קויפמן] ע' 275 = פר: חסר שס] ; והאורה ח"ג סי' קכ"ג 228 נהרצה שינויים. ולכל המקורות שציינ שס ר"א ברלינר נריך להוסיף : האורה.

(6) שם: דרמי חוטא; האורה: דאית ליה חוטא. (7) שם: ונתקיה. (8) שם: אי נתיק או לא נתיק. (9) שם: מדאורייתא שעטנא כתיב. (10) שם: נתפרו בחוטי פשתן, וסתם חוט שאסור בו הוא של פשתן [כלאים פ"ט ה"ז, א"ח ח"ב 224, ראבי"ה ח"א סוף ע' 224]. (11) ראה מבואי. (12) נדה שם. (13) שם: לא ימכרנו לנכרי.

ק"פ : (1) האורה: לרבי. (2) שם: והוליכו רבי. (3) סנהדרין ס"ג ע"ב. (4) האורה: לאדם. (5) שם: שמא יתחייב לו שבועה. (6) תיקנתי זה עפ"י הסברא. (7) שמות כ"ג: י"ג. (8) אולי הוא Reliquiae = [לדעת ר"א ברלינר שם]; ונעלמה מעיני ד"ר יהודה קויפמן במלוננו סוף עמ' 552. (9) האורה: ויאמן רבי. (10) =לשבועתו; ותיקנתי זה עפ"י האורה. (11) שם: ומאותו היום קבל עליו רבי. (12) שם: שלא יתן [=ישא ויתן]. (13) =דבר שגדול בעיניו [וכ"ה בהאורה]. (14) =ולא יזמיננו לשבועה [עפ"י האורה]. (15) שם: ועוד שמראה. (16) כ"י סמ: בע"ז לישבע בה; ותיקנתי זה עפ"י האורה.

סי' קפ"א

מעשה¹) כשה אחד בכור ששחטוהו בשגגה. ואמר רבי טעון קבורה ואין לו תקנה בזמן הזה מאחר שנשחט²). אבל אם היו ממתינים³) אותו עד שיומם⁴), היו יכולין לפדותו מכל כהן שירצה ויאכל אותו⁵) במקום קבוע. ואעפ"י שנתעברה אמו תחת יד הרועה אין יש [=זה] יד⁶) גוי באמצע, הואיל ואין לו חלק בה:

הורה ר': (בכור תס') בזמן הזה אין לו תקנה עד שיפול בו מום וישראל וכהן אסורין בו. ומי ששוחט אותו חייב כרת גמור משום שוחט קדשים בחוץ, דבכור קדוש מאליו ברחם. אלא כך הוא עושה: כשרואה אדם שפרתו⁷) נתעברה ילך אצל גוי ונוטל ממנו פשוט ומשתפו⁸) עמו, דניכר⁹) שיש בו [על הגליון: יד] גוי באמצע ופטורה מן הבכורה. ואחר שיצא העובר חוזר ולוקח אותו מן הגוי ומותר, או¹⁰) כשהעובר יוצא אומר לגוי להטיל בו מום לסרס [=לצרם]¹¹) את (את) אזנו או לעוור¹²) את עינו כדאמר [=גדיא]¹³) באודניה אימרא בשיפוטא. ומטפל בה ישראל בדקה ל' יום ובגסה נ' יום ונותנו לכהן. ואם אינו נותנו לכהן הרי¹⁴) הוא נקרא גזלן. וכהן שוחטו¹⁵) ואוכלו ומאכיל ממנו אף לישראל. ואחר שנולד אי אפשר להטיל בו מום דכתיב כל מום לא יהיה בו, קרי ביה לא יהיה בו¹⁶):

קפ"א: קצור שנה"ל (כת"י הסמינר) סי' כ"ג דף 143; שנה"ל ח"צ (כ"י שנה"ל) סי' כ"ג נהנתק מגומגם של ר"א היימאן [=מנחם לאורה ע' 24-25] (ונלתי ידוע למו"ל "הסגלה"); שנה"ל ח"צ (כ"י חק); סי' כ"ה [=הסגלה שנה"ל חזרת י"ד ע' 40]; ועי' כל זו סי' קכ"ה.

קפ"א: 1) שבה"ל כ"י: דין שה אחד בכור נוסף כאן. 2) שם: מאחר שנשחט בתמו' (לפי העתק היימאן). 3) שם בטעות: ממתותיו אותו. 4) שם: עד שימות. 5) ויאכל במום קבוע (לפי ההעתקות רמ"ז חסירה ור"א היימאן שם). 6) שם: אין זה גוי באמצע. 7) שם: בכור ת"ם כמ"ז [לפי העתק היימאן]. 8) שם בטעות: שפחתו (?). 9) נתעברה. 10) ועי' לעיל ת"ר א"ז סי' ק"ו. 11) הסגלה שם: דעובר שיש לו לגוי באמצע פטור מן הבכורה. 12) שם: או בשעה שהעובר יוצא. 13) כצ"ל לנכוו: "לצרם" במקום "לסרס". 14) שם: לסמא את עיניו. 15) שם: באודניה אימרא בשיפוטא: בכורות ל"ח ע"א, ושם כ"ו ע"ב. 16) שם: הרי זה גזלן. 17) ומאמר זה מכאן ועד "קרי ביה" כולו נשמט לפי העתקת היימאן. 18) בפתח תחת האות ה' ובצירי תחת היו"ד; ושם מסיים בזה"ל: מספר האורה; אמנם בלתי נמצא לפנינו בנדפס.

סי' קפ"ב

(האורה 219)

מעשה בא לפני רבי על אחר מבני העיר שקנה כבשה אחת מגוי כשהיא מעוברת, וניכר (20) שרחל מבכרת היתה. ומסרה לרועה, לא שיש לגוי שותפות בה, אלא כדי לרעותה מסרה וילדה זכר בביתו של גוי. לימים נצטרך הבעל לכבשים וחביא אותו חשה ושחטו [=שלא נתן 21] דעתו לבכור. ואחר שחיטה והפשטה הרגיש בדבר. ובא ושאל את רבי, אם דין בור נוחג בזמן הזה:

ואמר רבי ווראי נוחג ונוהג, והשוחטו חייב משום שחומי-חוץ. וצוה רבי על בכור זה לקוברו קרבו וכרעיו דמו ופירשו ועורו וכל הנמצא [=ממנו 22]. וקברו מקצתו (23) בבית רבי ומקצתו בבית האיש. כדי שלא הרגש (24) בדבר, פן יאמרו לכשפים נעשה:

עוד בא מעשה⁽¹⁾ לפני ר' באחד⁽²⁾ מבני העיר שקנה כבשה⁽³⁾ שלא⁽⁴⁾ בכרה והיתה מעוברת, ומסרה לרועה⁽⁵⁾ לרעותה וילדה זכר⁽⁶⁾. לימים נצרך⁽⁷⁾ הבעל לכבשים והלך אצל הגוי ונתן⁽⁸⁾ לו אותו שה ושחטו. ולא נזכר⁽⁹⁾ שהיה בכור, ואח"כ נזכר⁽¹⁰⁾. ובא ושאל את ר' (11): וא"ל כי⁽¹²⁾ נוחג בזמן הזה, והשוחטו⁽¹³⁾ כמעט שחייב משום שחומי-חוץ. וצוה [רבי]⁽¹⁴⁾ על הבשר⁽¹⁵⁾ לקוברו, וכן קרביו⁽¹⁶⁾ וכרעיו ועורו ופרשו. ואמר להם דבר זה עשו אותו בחשאי⁽¹⁷⁾, כדי שלא יאמרו הגוים⁽¹⁸⁾ כשפין⁽¹⁹⁾ אתם עושין:

קפ"ב : ת"ר: כ"י לזמיר סי' י"ט ח' 47; ונשינויים עלומים נהאורה ח"ז סי' קכ"ז 219 [=ח"ה כ"י סמ: 114 = כ"י מ' סי' קכ"ז = פר: עמ' 55]. ועי' כל זו סי' קכ"ו; ושנה"ל ח"ז כ"י חק' סי' כ"ג וסי' כ"ה:

קפ"ב : (1) האורה: מעשה בא לפני רבי. (2) שם: על אחר מבני העיר. (3) שם: שקנה כבשה אחת מגוי כשהוא מעוברת. (4) אולי צ"ל: שבכרה; או"ה: שמבכרת היא. (5) האורה: לא שיש לגוי שותפות בה, אלא כדי לרעותה מסרה. (6) שם: בביתו של גוי. (7) שם: נצטרך. (8) שם: והביא אותו חשה ושחטו. (9) או"ה: שלא נתן דעתו לבכור. (10) שם: ואחר שחיטה והפשטה הרגיש בדבר. (11) = אם דין בכור נוחג בזמנה"ו. ותיקנתי זה עפ"י או"ה שם. (12) שם: ואמר רבי ווראי נוחג ונוהג. (13) שם: והשוחטו חייב משום שחומי-חוץ. (14) = רבי; ותיקנתי זה עפ"י האורה. (15) שם: על בכור זה לקוברו; והשווה מה שהובא בשם רש"י בשבחה"ל ח"ב כ"י אק: סי' כ"ג = הסגלה שנה א' חוברת י"ב. וראה מבוא להאורה צד 24. (16) שם: קרבו וכרעיו, דמו ופירשו ועורו וכל הנמצא ממנו. (17) שם: כדי שלא ירגישו בדבר. (18) ובנוגע להתנגדותן של הגוים בענין כשפים, השווה ר"מ גידעמאן בס' הגרמני הנ"ל ע' 60 ולחלן; ור"ר גריוועל בספר: האנגלי „בנסיתיהנוצרים והיהודים" עמ' 34, ושם עמ' 42. (19) או"ה מ: פן יאמרו לכשפים עושה; האורה: לכשפים נעשה; או"ה כ"י וויו: מעשה כשפים היא. (20) או"ה: ונכר לעולם שמבכרת היא. (21) כולו נשמט בהאורה. ונמצא בשני כתה"י דאו"ה. (22) = ממנו; והוספתי זה עפ"י או"ה. (23) שם: מקצתו בבית האיש ומקצתו בבית ר' בחשאי. (24) = שלא [להרגיש] בדבר; או"ה: כדי שלא ירגישו בדבר. (25) והשווה לעיל אות 18.

פי' קפ"ג

א : עגלה היתה לו לר' (1) שלא בכרה (2) ונתנה לגוי בשותפות, מפני שהיה מתירא שמא תלד זכר. ולא חש לאותה ששנינו (3) אסור לעשות שותפות עם הגוי. ודעתו היתה שאם תלד זכר אי אפשר לשמרו מתורת עבודה ומהויית מום. לפיכך המציעה ביד גוי, דכל (4) שיד הגוי באמצע פטור מן הככורה :

ב : ואח"כ שמע שהיתה (5) חורשת בשבת. ואמרו לו לר' (6). והשיב : מאחר שאי אפשר לו שלא תהא תחת יד-הגוי מותר, דלאו אדעתאי. וכדמסקי' במ[ס'] [ע"ז] שאלה קניא שכירות קניא. ומ"מ אין מוכרין להן בהמה גסה משום גסיוני (7) :

פי' קפ"ד

מעשה היה באחד משכונת רבי (1) שנתן לו גוי (2) פרה מעוברת ומככרת. ושאל את פיו וצוה (3) עליו למכור העובר לגוי, או כולו או מקצתו, בפרומה קודם שיצא לאויר העולם. כדי שתהא ידי-גוי (4) באמצע להפטר מן הככורה. וחזר האיש ואמר קבלתי עלי חצי-פשוט מן הארום שלי ויגדלנו לחצאין אם זכר (5) :

ואמר לו רבי : לכשיוולד תוכל לפדותו מידו ולחלקו (6) במעות אם תרצה. וכלכד שבשעת פטר רחם שלה יהא בו שותפות לגוי, כדי שלא יקדש ברחם :

קפ"ג : תר' כ"י לזמיר סי' י"ט [על הגליון רשום סי' ק"ן] 476 נסס ר' סתם. והשווה האורה ח"צ סי' קכ"ח.
קפ"ד : האורה ח"צ סי' קכ"ח עמ' 219 [=ל"ה כ"י סמ: 114 = כ"י מ' סי' קכ"ג = פר: עמ' 56].

קפ"ג : (1) ולא מצאתי חבר לזה בכל ספרי דבירש"י שלפנינו. (2) האורה: פרה מעוברת ומככרת. (3) סנהדרין ס"ג ע"ב; והשווה תוס' שם ד"ה: אסור, ותאו"ח לרבנו ירוחם ח"ה נתיב ה' בשם ר"י. (4) בכורות ט"ז ע"ב. (5) =עגלה. (6) =אם מותר. (7) ע"ז ט"ו ע"א: שאלה קנייה ואגרא קנייה. וראה ד"ס שם. (8) שם שם.

קפ"ד : (1) או"ה: משכניו של ר'; ונעלמה תשובה זו מעיני ר"מ גירעמאן בספרו הגרמני „געשיכטע ד. אבענל. יודעו" עמ' 60 ולחל, ונמ מעיני רבינוביץ בספרו האנגלי „סאשיעל לייף או די זשום אוו נארד. פרענס" 91, ושם 208-210. (2) שם: שנתן לו גוי מככרת ובא ושאל. (3) שם: וצוה רבי עליו למכור את העובר או כולו וכו'. (4) =ידי-גוי. ותיקנתי זה עפ"י תראו' א47. (5) =הוא. (6) או"ה: ולחלקו בממון ובמעות.

סי' קפ"ה

ושאלו את ר' א': כמה שיעור חלה (2) האור :

וא"ר לנו : כי בחלה שאנו נותנין לכהן הוי שיעור (3) או לנחתום אחד ממ"ח (4), אבל בחלת-האור בכזית (5) :

סי' קפ"ו

ועל התרומה : אודיעך שמעולם לא נהגו בעיר (1) הזאת לפרש שתי חלות, כי אם בערב (2) הפסח. והיו מברכין על אחת להפריש (3) חלה ועל השנייה להפריש תרומה. ובטלתיה מפני שהיא (4) לבטלה, שאין

קפ"ה : תשנה זו לתלמידי רבינו שלמה הוצאה נספר הנייר (כ"י הסמינר) 77 ל' ע"3 נשם ר' [סתם] ; ולא מלאתי חזר לזה בכל ספרי דזי"רש"י שלפנינו.

קפ"ו : תשנה זו לרש"י נוסח השלח הוצאה נסדור רש"י סי' ע"ג 180-181 ; מח"ו כ"י סמ: ז"ל 50 [=נלדפס סי' ל"7 264] נשם : תשנה רש"י ; האורה ח"3 190 ; לו"ה כ"י סמ: סוף ח"3 83 [=כ"י מ: סי' כ"3 =פר: ע' 8] ; ופרדס סי' קל"א [=פע: 77 מ"7] נשם : כך אמר רבי. וראה ראז"ה ח"א 164, ושם 175, וגנ"ש ח"3 43. ולכל המקורות שניין [שם הערה 19] ר"ל אפטוניל נריך להוסיף : סדור רש"י וס' לו"ה.

קפ"ה : (1) והשווה ר"ל גינצבורג בגנ"ש ח"ב רפ מ"גמ"ר בנוגע למנהגים שונים בענין הפרשת החלה בצרפת ובפרובינצא. (2) חלת-האור [ונקרא אצל הגאונים: חלת האש]; ראה שם 48, ותשובת ר' יואל לר' אפרים [ראבי"ה ח"א סוף ע' 167]. (3) אולי צ"ל: [=לבעל הבית אחד מכ"ד]; והוספתי זה עפ"י משנה חלה פ"ב מ"ז; האורה ח"א סי' נ' 30 [ושם ח"ב סי' ל"ח] ופסקי"ח להרשב"א מ"ו ע"ב. ושם י"ז ע"א, ומיו"ד ריש סי' שכ"ח. (4) והרמב"ם [ה' בכורים פ"ה: ה"י] והרשב"א פסקו: שבזמן הזה שיעור חלה הוא אחר ממ"ח [והובא בברק הבית סי' שכ"ח], אמנם כמה מהגאונים לא פסקו כן [גנ"ש שם ריש ע' 45]. (5) ר"ל: אין לה שיעור אלא כל שהוא [והשווה רמב"ם שם פ"ה: ה"ה, האורה 31, ראבי"ה שם 168, האשכול ח"ב (הוצ' מק"נ) ע' 57, פסקי חלה שם י"ג ע"א, וחקור דבר לרנ"ג קורוניל (ירושלים תרל"ו) צד 19]; אמנם לרעת הרמב"ם [ה' חלה ל"ד ע"ב: בשם גירסא ירושלמית] מצינו פסק רין להיפרד: חלה של אור יש לה שיעור שהוא דבר תורה, ושל כהן אין לה שיעור שהוא מרבריהם [וראה ס' המתיבות (מהרורת לוין) צד 135]; ושני מקורות הללו [תשו' רש"י שלפנינו והרמב"ם] נעלמו מעיני ר"ל גינצבורג שם, וגם מעיני ר"א אפמוביצר [ראבי"ה ח"א ריש ע' 168].

קפ"ו : (1) וכוונתו למקומו של רש"י. (2) והשווה העטור ק"ל ע"ב, וגנ"ש שם. (3) קרי: על [=] אחת להפריש [=תרומה] ועל השנייה להפריש [=חלה]. וכ"ה הגי' לנכון בהאורה ובכתה"י שלפנינו. וראה מש"כ ר"ל גינצבורג בגנ"ש שם; ובסדור ר' סע"ג ק"א: להפריש חלה. (4) קרי: [ברכה] לבטלה. וכ"ה באו"ה שם.

ערב⁵) פסח חמור משאר ימים טובים. ופסוקה היא בבכורות⁶) דאמר שמואל אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא⁷) במי שטומאה יוצאה עליו מגופו, והני מילי באכילה אבל בנגיעה לא. אמר אביי הילכך נדה קוצה⁸) לה חלה ואכיל לה כהן קטן שאינו רואה קרי. ואי ליכא כהן קטן, שקלה לה בראש העיסה⁹) ושדיא ליה בתנורא והדרה¹⁰) מפרשא ליה חלה אחריתי, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל. ואי משכחינן כהן קטן¹¹) קחזינן בבכורות דלא מפרשינן אלא¹²) חלה אחת. ושנויה בסדר זרעים¹³) בחוצה לארץ מפרשינן שתי חלות. זהו הטעם כאשר פסקוה¹⁴) אמוראים בבכורות. ובמקום שאין¹⁵) כהן קטן ויש כהן גדול ואין מברכין. וכן נוהגין בכל ערי לותיר¹⁶), אעפ"י שיש כהנים אין מפרשינן אלא אחת¹⁷) ולשריפה:

סי' קפ"ז

וכן השיב¹) רש"י נ"ע והא לך תשובתו: צריכות נשים לחטוט²) את שיניהם קודם³) טבילה דאע"ג דבית הסתרים אין צריכין ביאת מים, מקום הראוי לבא

קפ"ז: תשובת רש"י הונאה נמח"ו (כ"י סמינר) דף 153 ע"ג וע"ד [=מח"ו סי' תל"ט 610, ומנחם שם נד 35] ותתם נסופו: שלמה נר' ילחק; האורה ס"ג 173; או"ה (כ"י סמ:); ח"א 74 [=כ"י מ: סי' ט"ו] נכמה שינויים; ופרדס סי' רע"ג [=פע: דף ט"ט]. ותשובה זו לא הציגה הראשונה סי' קפ"ה נד 210:

5) מח"ו: שאין חמור ע"פ משאר הימים; או"ה: שאין פסח חמור משאר ימים טובים. 6) כ"ז ע"א, נדה ל"ב ע"א. מח"ו בטעות: בבכורות [=בבכורות]. 7) =למי [מח"ו ואו"ה]. 8) מח"ו: קיצה. 9) או"ה בטעות: בריש מסה. 10) או"ה ומח"ו: והדרא ומפרשא לה חלה כרי שלא תשתכח תורת חלה. 11) אמנם המנהג הקרמון היה להפריש ב' חלות גם בשיש שם כהן קטן [ראה נ"ש שם]. 12) מח"ו ואו"ה: אלא חדא. 13) חלה פ"ד: מ"ח. 14) =פסקו האמוראים. 15) =שאיין [=שם] כהן קטן ויש [=שם] כהן גדול (וכ"ה באו"ה ובמח"ו. 16) או"ה בטעות: בכל ערים להתייר [=לותר; וכ"ה בכ"י סמ: א83]; מח"ו: ערי לוהיר [=לותר]; פע: בכל מלכותינו. ובהאורה סי' ל"ח אות א' רש"ב שנה ברואה והגיה: עיר לוניה. 17) =לשריפה. וכ"ה בסמ"א. וראה ראבי"ה 164 אות 12.

קפ"ז: 1) או"ה: וכן השיב רבינו נשמתו ערן והילך תשובתו. ובמח"ו סמ: יש הוספה זו בראשו: וכן הנהיגה (מרת) אחותו מרת בליט משמו את בנות עירה לחטוט את שיניהם קודם טבילה. 2) הא: לחצות שיניהם. 3) שם: בעת טבילתו וכ"ה במח"ו סמ: ונמ באו"ה סמ:

מעכבת בו, ושאינן ראוי לבילה בילה מעכבת בו. והבא לומר שלא אסרו חכמים אלא לעיניין טהרות אבל אשה לבעלה לא [אסרו]. שנינו בבביתא דהחולץ ליבמתו כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבר משוחרר ובנידה, והבא ווראי [בנידה] לבעלה עסקינן, דאי לטהרות פשיטא מאי שנא משאר טמאות. ועוד דומיא דגר ועבר שאין טבילתו לשום טהרות אלא לאיסור וחיתר, אבל אין להורות כן שלא להוציא [=לעז] על הראשונות. ועוד דהיא שפחתו של ר' שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה טבילה אחרת. ואם תאמר יחידא הוא, יחיד ורבים הלכה כרבים, חדא דמימרא הוא וליכא דפליג עליה. ועוד דרבנן בתראי סמכו עלה וקבעוה, דאמרינן דרש רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתדיר אשה בית קורטי כו'. עד מסקנא וכולה דהיא שמעתתא לעיניין אשה לבעלה. ובימי רבא לא היו טהרות, שמיום שפסקו מי חטאת כולנו טמאים מטמאי מתים ואין לנו טהרה עד שיבא מקוה ישראל לזרוק עלינו מים טהורים לטהרנו:

שלמה בר יצחק:

יחידא היא ויחיד ורבים הלכה כרבים, חדא דמימרא הוא וליכא דפליג עליה. ועוד דרבנן בתראי סמכו עלה וקבעוה. דאמרי' דרש רבא (15) לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה (16) קמטיה במים כו' עד מסקנא. וכולה ההוא שמעתתא (17) לעיניין אשה לבעלה. ובימי רבא לא היו טהרות, שמיום שפסקו מי חטאת כולנו (18) טמאי מתים, ואין לנו (19) לטהרה עד שיבא מקוה ישר' לזרוק עלינו מים טהורים לטהרנו:

שלמה בר' יצחק (20) ז"ל:

(4) שם: מקום הראוי לבילה. ועי' נדה ס"ו ע"ב. (5) שם: שלא אסרו חכמים. (6) שם: אבל אשה לבעלה לא [אסרו]. (7) = ליבמתו [וכ"ה בכ"י סמ: פע: והא:], וראה יבמות מ"ז ע"ב. (8) שם: ווראי לבעלה עסקינן. (9) שם: משאר טמאות. (10) שם: שאין טבילתו לשום טהרות; ובפרס: דומיא דעבר משוחרר וגר שאין טבילתו לשום טהרות. (11) נדה ס"ו ע"א. (12) מח"ו סמ: דהיא שפחתו של ר'; פע: דהוא מעשה של (של) בית רבי בשפחתו. (13) שם: שטבלה ועלתה. (14) שם: והצריכה טבילה אחרת. (15) נדה ס"ו ע"א. (16) הא: מדיחה בית קמטיה; מה"ו סמ: שתדיר אשה בית קורטי כו'. (17) פע: מוכחא לענין לבעלה. (18) מח"ו סמ: כולנו טמאים מטמאי מתים. (19) שם: טהרה. (20) כ"ה בפרס ובמח"ו הנדפס. מח"ו סמ: שלמה בר יצחק (בלי ברכת המתים); ובכ"י א' דהאורה: רבינו ר' שלמה בר יצחק זצ"ל.

פי' קפ"ח

בן (¹) [=אחד] נפטר ד' ימים אחר מילתו. והיתה אמו מונה עליו תשעה חדשים מליאים מטכילתה. ופטר ר' את אביו מלהתאכל עליו ומלקבל (²) הבראה ותנחומים ומלומר עליו קדיש. וסמך (³) ר' אדרבן שמעון בן גמליאל דאמר (⁴) כל שלא שהה שלשים יום באדם (⁵) אינו נפל. והוינן התם במסכת נדה (⁶) הא ספיקא הוא. ומשנינן התם דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. ומהתם איכא למישמע (⁷) דכל היכא [=דאיכא] למיתלייה בשום ספיקא בעולם לא נפיק מידי נפל. והיינו דמשני ליה (⁸) למילתא בדלית (¹⁰) ביה ספק כלל דקים ליה, כלומר (¹¹) דפשיט ליה שכלו לו חדשיו. וזו שמניין טכילתה בידה, אין זה בירור (¹²), שמא לא נתעברה סמוך לטכילתה (¹³) אלא סמוך לווסתה. דמחלוקת היא במסכת נדה (¹⁴) ואימר הרחיקה ווסתה (¹⁵) ונמצא שלא כלו לו חדשיו, דהא מעשים בכל יום שהנשים משנות ווסתן (¹⁶), פעם קרוב פעם רחוק, וכל שכן (¹⁷) זו שהיתה מיניקת (¹⁸) ומסולקת מדמים (¹⁹) ואין לה ווסת כל עיקר. והיכי (²⁰)

קפ"ח: תשנת רש"י זו הוצאה נשלימותה נח"ו (כ"י סמ: 1147) [=סס"י רע"ו ע' 245 נהרצה שינויים] נסס: ופטר ר' (סתס); האורה ח"ז ס' קמ"ז 225 [=לוא"ה כ"י מ: ס' קל"ט = כ"י סמ: ריש ח' 91 = פרי: וליתל חס] נקילור; ונלוא"ז ח"ז ס' תכ"ח 175 נתורפה נסס: ופטרו רבותינו.

קפ"ח: 1) אולי צ"ל: [=מעשה ב] בן [=אחד] נפטר; מח"ו הנדפס: שוב פעם נפטר בן אחד; או"ז: כבר היה מעשה שנפטר קטן אחד. ותשובה זו נשמטה ע"י רש"ב במבוא להאורה ריש עמ' 163. 2) או"ז: ופטרו רבותינו. 3) בנדפס: מלהתאכל אביו ומלקבל עליו הבראה. 4) שם: אדר"ג; או"ז: וסמכו אדרשב"ג. 5) צ"ל: [=כל ששהא]; ותיקנתי זה עפ"י הני' בתוספתא שבת פט"ו [הוצ' צוקרמנדל-ליברמן] ריש ע' 183, נדה מ"ד סע"ב (ולא ע"א כמו שהעיר שם [אות ד'] רש"ה) ואו"ז שם; ובנדפס: כל שלא שהא; ובהאורה: שלא ששה [=ששהא]. 6) כצ"ל: אמנם בנדפס: הרי זה נפל [והתימא על רש"ה שלא העיר כלום ע"ז]. 7) או"ז: ופרכינן במס' נדה, הא לא שהא ספיקא הוי; האורה: הא שהא ספיקא הוה [=הא לא שהא]. 8) או"ז: איכא למשמע מיניה. 9) "למילתא" ליתא שם. 10) שם: בדליכא ספיקא למיתלייה דקים ליה; ובנדפס: בדלית ליה ספק כלל. 11) שם: ודבר ברור הוא ופשוט הוא כאור וכצהרים [=בצהרים] דכלו לו חדשיו. 12) שם: ברור. 13) שם: עד סמור לוסתה (וכ"ה במח"ו הנדפס). 14) ל"א ע"ב. 15) בנדפס: ואשתכח דלא כלו לו חדשיו; או"ז: ואשתכח דלא כלו [=לו חדשיו]. 16) בנדפס: פעמים רחוק פעמים קרוב. 17) מכאן ועד "דקים ליה" ליתא לא באו"ז ולא באו"ה ונם לא בהאורה. 18) בנדפס: מניקה. 19) שם: ומסולקת מדמים. 20) או"ז והאורה: והיכא דקים ליה.

דמי קים ליה בגויה, כגון שבא עליה סמוך למבילתה ושוב⁽²¹⁾ פירש ממנה ולא ידעה עד חדש ימים, ולסוף שני חדשים⁽²²⁾ לביאה שנייה הוכר עוברת, הרי⁽²³⁾ הוא ידוע הדבר⁽²⁴⁾ שנתעברה מביאה ראשונה והוכר⁽²⁵⁾ עוברת לשלשה חדשים כמשפטה. [דאי⁽²⁶⁾ מביאה שנייה, אי אפשר שיהא ניכר בשני חדשים, וכי ילדה זו לסוף תשעה חדשים למבילתה לזה וודאי כלו לו חדשיו, ואין לתלותו כלל בבן שמונה חדשים⁽²⁷⁾ מביאה שנייה שהרי הכרתו ענתה בו. ואם⁽²⁸⁾ כיון זמן הכרתו מתוך שהעוברים הללו חלשים וחסירי כח שאעפ"י שהחיות נכנסת⁽²⁹⁾ בו לסוף תשעים, כדאמרינן בנדה⁽³⁰⁾ המשמש⁽³¹⁾ מטתו לסוף תשעים כאילו שופך דם⁽³²⁾. אעפ"י כן אין⁽³³⁾ האם מרגשת בפרכוסו ובנדנדו⁽³⁴⁾ עד ד' חדשים, או עד ד' ומחצה, ומתוך כך לא נתן עין בהכרתו. בזה אין לעמוד בכליון חדשיו⁽³⁵⁾ אלא א"כ פירש הימינה⁽³⁶⁾ ששה חדשים מביאה ראשונה. דבששה⁽³⁷⁾ חדשים הנותרים ודאי⁽³⁸⁾ לא הוה חיי כלל וכלל, לא לרוח ולא לפירכוס. ומידחיא⁽³⁹⁾ יום או יומיים, ודאי מטבילתה נעבר⁽⁴⁰⁾. ומי שלא⁽⁴¹⁾ נודע לו בכל אלה, אינו יוצא מכלל⁽⁴²⁾ נפל כל שלשים⁽⁴³⁾, עבר שלשים, הוכיח על חדשיו⁽⁴⁴⁾ שנתמלאו, או שבעה או תשעה⁽⁴⁵⁾, דמחוסר זמן לא מטי⁽⁴⁶⁾ עד שלשים לעולם, והרי הוא כבן עשרים לאבילות]:

פי' קפ"ט

א: פעם אחת נפטר מת בחולו של מועד והיה ר' [=לר']⁽¹⁾ לכוש חדש

קפ"ט : מח"ו (כ"י סמ:) ג"1143 [=מח"ו סס"י רע"ה, ושם סי' רע"ו ע' 244

21) בנדרס: ופירש ולא ידעה עוד עד חדש; או"ו: ושוב פירש ולא דר עמה עד חודש ימים.
22) או"ו: הוכר עוברת בביאה שניה. 23) בנדרס: הוי הדבר ידוע; או"ו: הרי הדבר ידוע. 24) או"ו: שמשעת ביאה ראשונה נתעברה. 25) שם: והוכר ל' חדשים כמשפטו. 26) מכאן ועד סוף הסימן ליתא במק"א; ואולי היא הוספה ע"י אחר מתלמידי רש"י מזמן מאוחר, ולכן הסגרתיה בין שני חצאי מרובע. 27) בנדרס: בבן שמונה. 28) [=לא] כיון. ותיקנתי זה עפ"י הגי' בנדרס. 29) כ"י סמ: נכנסות. 30) ל"א ע"א: תנא המשמש מטתו ליום תשעים; ובנדרס: המשמש ביום תשעים. 31) שם. 32) שם: דמים. 33) שם: האשה. 34) שם: ובנידנהו. 35) שם: חדשים. 36) שם: ממנה. 37) צ"ל [=דבשלה]. והשווה שם 245. 38) כ"י סמ: וד"י. 39) בנדרס: ומדחיה. 40) שם: איעברה. 41) שם: שלא יודע בכל אלה. 42) שם: מחזקת נפל. 43) שלשים יום. 44) חדשים. 45) כ"י סמ: או ו' או ט'. 46) בנדרס: לא מטי לשלשים.

קפ"ט : 1) תיקנתי זה עפ"י הגי' באו"ה (כ"י סמ:) ובפרדס; ומכאן ועד סופו לעגמת נפש" ליתא בהאורה.

וחם עליו²) שלא לקורעו על המת. ורצה להפשיטו קודם יציאת נשמה, והביט בבית צואר חלוקו ומצאו³) שנקרע כבר על מת⁴) אחר, וגסתכל באיחוי וראהו רפה. ואמ'⁵) אין קורעין לא מתוך השלל ולא מתוך המלל אלא⁶) מתוך איחוי אלכסגדרי שהוא יפה וחזק, כדמפרש במועד קטן⁷), ולקרוע מן הצד שלא במקום אותו איחוי לא היה יכול לכוין והניח לבושו החדש עליו וקרעו משום⁸) שמצוה⁹) בעליון, כדאמרינן¹⁰) היה לבוש עשרה¹¹) לבושים אינו קורע אלא את העליון, על אביו ועל אמו קורע את כולו, וכשהוא קורע פונה פתיחת סרבולו כנגד לבו כדי¹²) שיראה הקרע לעגמת נפש:

ב: ובשעת הקבורה היו שם מוחים¹³) ואומרים שלא לומר צידוק הדין מפני המועד ואף לא קדיש¹⁴) מפני שהקדיש לא¹⁵) בא אלא¹⁶) בשביל הפסוקין של צידוק הדין¹⁷). ועמד ר'¹⁸) ואמר צידוק הדין ועליו

נשינויים רנים] נשם: רני סתם; האורק ח"צ 225; לו"ה (כ"י מ:); סי' קל"ח [=לו"ה כ"י סמ: סוף ח"א 91 = פר: וליתא שם]; פרדס סי' ר"ץ; והוצא צתורף ונקיטור נמרץ צרוק סי' שי"ז; המנהיג (כ"י סמ:); ריש 983 [=סי' קי"ו] נשם: כתנ ר"ש ז"ל; ושנה"ל סי' י"ג ע' 344, וסיים נסופו: עד כאן דברי רזינו שלמה ז"ל [=והשווה מנהגי דורא (כ"י ווינה) ח"א 2; וס' מנהגים דני מהר"ס ז"צ ע' 29, ומה שהעירותי ע"ז שם אות ח' וג']. אמנם לדעת ר' ישעיה מטרלני הראשון נתשנותיו [שלה"ש ע' 149, ושנה"ש פעמיים ריש ע' 345] כוונתו לאחד מרנותיו של רש"י:

2) מח"ו הנרפס: וחם עליו לקורעו; ובתשו' מהר"י ברונא סי' קפ"א: המנהג שלא לקרוע כלל בחוה"מ ואפילו על אביו ועל אמו. 3) שם: ונמצא. 4) כצ"ל; אמנם בכ"י סמ: ואחר נסתכל. 5) מ"ק כ"ו ע"ב. 6) מח"ו הנרפס: ולא. 7) שם. 8) ליתא שם; ולדעת רב האי גאון אפילו במועד קורע, ועי' ס' האשכול ח"ב אות א' ואות י', ושם ע' 189 אות א' [וצריך להוסיף תשו' הרמב"ם (מק"נ) סי' פ' ע' 77]. 9) והשווה אוצה"ג התשובות למס' משקין סי' ק"ד צד 39. 10) מ"ק כ"ב ע"ב. 11) מח"ו הנרפס: עשרת לבושים. 12) שם: עד שיראה. 13) האורה במעות: מומחין [קרי: מוחין]. 14) ולפי מנהג מגנצא [השווה מנהגי מהרי"ל ה' חוה"מ בשם מנהגי מהרא"ק] בחוה"מ לא אומרים צדוק הדין וגם לא קדיש. 15) מח"ו הנרפס: ואף לא הקדיש, שהקדיש אינו בא. 16) שם: על פסוקים. 17) שם: ועליו קדיש. 18) =והוא רש"י ז"ל; אמנם ר' ישעיה מטרלני הראשון העיר בזה"ל: רבינו שלמה ז"ל כתב בפרדס [=סי' ר"ץ] כי רבו עשה מעשה ואמר צדוק הדין וכו'. ובמח"ו הנרפס: המאמר שגה ברואה והפריד בין הדברים באמצע התשובה [ראה ריש סי' רע"ו 244].

אומר⁽¹⁹⁾ קדיש, לפי שאין זה⁽²⁰⁾ תספד וחילול המועד אלא הודאה⁽²¹⁾ וקבלת דין מן השמים:

ג: וכשחזר משם נכנס לבית האבל לנחמו [=ולדבר על לבו והוא יושב]⁽²²⁾ כדאמרינן התם⁽²³⁾, אבל אחרים מתעסקין בו לנחמו ולדבר על לבו והוא יושב על כסאו כשאר [בני] אדם ומקבל תנחומין: וקשה לר' לישב⁽²⁴⁾ מחריש, כי מה תנחומין⁽²⁵⁾ יש בשתיקה, ופותח ומדבר לאבל בדברי תנחומין כזה⁽²⁶⁾: ולך י"י חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו⁽²⁷⁾, וכי חסד הוא זה שמשלם לאיש כמעשהו, פורענות⁽²⁸⁾ הוא זה⁽²⁹⁾, אלא משלם לאיש כמעשהו⁽³⁰⁾, כלומר מעסקי גופו ומעמלו אתה תשלם לו גמולו ונוטל בניו וגידוליו כדי לכפר עליו⁽³¹⁾, והוא פדיונו, וזהו חסד גדול⁽³²⁾ שאתה גומל לבריות. ולמד ר' מעולא⁽³³⁾ דאמר בבבא קמא בהדיה תנחומא דבבלאי למה לי, דאמרי מה איפשר לן⁽³⁴⁾ למיעבד, הא איפשר לחון⁽³⁵⁾ למיעבד עבדי. ואזל איהו ופתח בבית האבל: אל תצר את מואב, וכי תעלה על דעתך כו'. אלא שתי פרידות⁽³⁶⁾ העתידות לצאת מהם, רות המואביה ונעמי העמונית כו'. בתו של ר' על אחת כמה וכמה, שאילו היתה ראויה⁽³⁷⁾ לזרע ולהיבנות, תעמוד בעולם. ולכך אין להקפיד עליה:

19) שם: ועליו קדיש; האורה: ואמר עליו צידוק הדין וקדיש; ופסקא זו לרש"י מתאימה למנהג צרפת ולא למנהג מנצא [=מנהגים מאשכנז (כ"י אק: 2א = מנהגים של כל השנה (כ"י ווין) 102א = ס' מנהגים רבי מהר"ם ב"ב ע' 29, ושם במבואי צד ח']: ובצרפת ראיתי שהיו אומרי צידוק הדין וגם קדיש בח"ה כו'. 20) דוקח: לפי שאינו הספד אלא קבלת דין שמים; מנהגי דודא (כ"י א2): שהי' אומ' שאין זה הספד רחילל המועד, ראין זה אלא הודאה וקיבול דין שמים; שבה"ל: שאין זה לא הספד ולא קינה ואין כאן חילול מועד. 21) מנהיג (כ"י סמ:): אלא הודאת וידוי וקבלת דין שמים; ס' מנהגים רבי מהר"ם: אלא הודאה וקיבול דין שמים. 22) תיקנתי זה עפ"י הגי' במח"ו הנדפס; האורה: והוא יושב על כסאו כשאר בני אדם ומקבל תנחומין; דוקח: וגם נכנס בביתו וניחמו. 23) מ"ק י"ט ע"ב. 24) שבה"ל: לישב כמחריש. 25) מח"ו הנדפס: תנחומים לשתיקה. 26) תהלים ס"ב: י"ג. 27) כ"י סמ: פורענות הוא זה. וכי חסד הוא זה שמשלם לאיש כמעשהו. 28) האורה: פרעניות. 29) שם: פרעניות הוא לאיש כמעשהו. 30) כ"י סמ: מעשהו; מנהיג: כמעשה ידיו לכפר עליו. 31) שבה"ל: לכפר לו. 32) מח"ו הנדפס: שהוא עושה לבריות; האורה: שמשלם לאיש וגומל לבריות. 33) שם: מדעולא; ב"ק ל"ח ע"א, ושם ע"ב. 34) שם: מה איפשר למיעבד. 35) שם: הא איפשר למיעבד. 36) מנהיג: בשביל שתי פרידות טובות ע"כ. 37) מח"ו הנדפס: אילו היתה ראויה להעמיד זרע בעולם היתה עומדת.

ד]: ולא חש ר' להברותו⁽³⁸⁾ סעודה ראשונה, שהרי אבילות לא חלה עליו עד לאחר המועד, ומה מקום להבראה זו. וכשעבר המועד⁽³⁹⁾ שחלה עליו אבילות, כבר עברה סעודה ראשונה⁽⁴⁰⁾ ובמלה ההבראה:

ה]: ולאחר המועד⁽⁴¹⁾ ראהו מתעסק בתיקון חביותיו בימי⁽⁴²⁾ אבילות ונמנע ר' מליכנס אצלו לנחמו. כי אמר⁽⁴³⁾ לנו שאפילו על ידי אחרים בבית אחד אסור לעשות מלאכתו, ומה לי לנחמו⁽⁴⁴⁾ ועבירה בידו:

סי' ק"צ

וששאלת⁽¹⁾: אם אבילים מן המניין הוא, לא פירש אם⁽²⁾ ידע אם עשרה לקדושה ולתפילה⁽³⁾ הוא שואל. אבל⁽⁴⁾ מן המניין הוא, ששנינו⁽⁵⁾ בכתובות חתנים ואבילים מן המניין. ואוקימנא כי תניא ההיא לברכת המזון, וברכת רחבה אין לנו עכשיו ובההיא⁽⁶⁾ אין אבילים מן המניין. דהא רב ור' יוחנן

ק"צ: תשובת רבינו הוצאה צההות מרדכי הגדול (כ"י סמינר) כתובות פ"א סי' רנ"ז ז"ל 147 [וליתא ז' ריוול] ותם צסופו: שלמה ז' יצחק; מח"ו (כ"י סמ): ג"ז 155 [=ס"י רפ"ז 249] (ורש"ז העיר שם [האורה 180 אות א'] שלל כנכון צה"ל: וצמח"ו חסר זה); האורה ח"ז סי' ח' 180; קדור רש"י סי' תקפ"ז 281; וצמח"ו הלשון צה"ה (כ"י מ): סי' שט"ו [=סמ: חסר שם =פר: חסר שם =האורה שם אות א']. ועי' א"ז ח"ז תכ"ט, תוס' כתובות ח' ע"ז ד"ה: כי תניא, ס' הפללה על כתובות שם ד"ה רז תנא הוא, וסופ"מ סי' כ"ו:

38) האורה: בסעודה הראשונה; דוקח: אין צריך להברותו בסעודה ראשונה. 39) מח"ו הנדפס: שכבר חל עליו אבילות. 40) כ"י סמ: ובמל' הבראה; האורה: ליתא שם. ואו"ו [ח"ב סי' ת"ס] מביא: וכתב הר' משה בר' מיימוני זצ"ל דעושין הבראה בחולו של מועד. 41) תניא רבתי [סי' ס"ה]: פעם אחת ראה ר' את האבל בתיקון חביותיו. 42) האורה: בימי אבלו למנוע רבי מלכנס אצלו ולנחמו. 43) מח"ו הנדפס: כי אמ' אפי' ע"י אחרים; האורה: ואמר לנו. 44) האורה: ומהו לנחמו.

ק"צ: 1) ס' רש"י: וכששאלתם; מח"ו סמ: וששאל. 2) שם. אבו ירע; האורה: אבו אם ירע. 3) כ"ה במח"ו סמ: ובהאורה; אמנם במח"ו הנדפס: ולברכת המזון הוא שואל. 4) מל' "אבל" ליתא לא במח"ו הנדפס ולא בכ"י סמ: 5) ח' ע"ב. 6) ס' רש"י: רב אמר ודאי אבילים אינם מן המניין. מח"ו סמ: ובההיא ודאי אין אבילים מן המניין.

ואין אבילים מן המניין. ומסקנא (14)
דמילתיה דרבי יוחנן בברכת רחבה
קאמר לה (15):
שלמה בר' יצחק:

(או"ה כ"י מ: שט"ו)

וששאלתם אם אבילים מן המניין
הם חוץ מיום ראשון משום (16)
ואחריתה כיום מר שמע מינה עיקר
מרירות (17) ואבילות יום ראשון הוא.
ואין אבילים מן המניין לא לתפלה
ולא לקדושה ולא לברכת המזון. אבל מיום ראשון של אבילות ואילך אבילים מן המניין לכל.
וזו הוא ששנינו בכתובות חתנים ואבילות מן המניין ואוקימנא בברכת המזון. וכן נמי
לקדושה ולתפלה לבר מיום ראשון. ומה שאמר ר' יוחנן ברכת אבילים בעשרה ואין אבילים
מן המניין, ודאי ברכת רחבה קאמר שהוא יום ראשון [ו] אינו מן המניין. ע"כ.

דאמרי' תרוייהו ברכת אבילים בעשרה
ואין אבילים מן המניין. ומסקנא
דשמעתנא (8) דמילתיה דר' יוחנן בברכת
רחבה (9) קאמר לה:

שלמה בר' יצחק. ע"ב:

ס' קצ"א

ששאל אם (1) אומרים שבע ברכות בשעת אירוסין:
ראיתי במקום (2) הגאונים שאין אומרים אותם בשעת אירוסין. וטעם לא
שאלתי, כי מפורש הוא, ששנינו (3) מברכין את (4) החתנים בבית
החתנים. ר' יהודה אומר אף (5) ברכת האירוסין מברכין אותה. ור'
יהודה לא אמר אלא ביהודה הואיל ומתייחד עמה, כדמפרש אביי (6).
ואעפ"י כן חלוקין עליו חביריו, והלכה כמרוכין. וכן נוהגין בכל מקום (7):

קצ"א: תשובה זו לרש"י לאחר שנת 1070 [ראש מזוזי] הוצא נחת"ו (כ"י
סמ: 155) [=ס' תס"ח ע' 586 נכמה שינויים נשם: תשובות מרש"י]. ולין
זה חסר נכ"י צוללינל [מזוז ע' 179] וגם נכ"י הסמינר:

(7) כתובות ח' ע"א. (8) עי' אות 14. (9) ס' רש"י בטעות: בחובה קאמר לה. והשווה חופש
מטמונים ס' כ"ו. (10) ומאמר זה מן "נשאל" עד סופו, "אם לאו" נשמט כולו במח"ו כ"י סמ:
(11) וליתא שם. (12) סמ: בכתובות. (13) שם: ואוקימו. (14) שם: ומסקנא דשמעתא
דמילתיה ור' יוחנן. (15) ובכ"י סמ: נשמטה חתימתו. (16) עמוס ח': י'; וזכחים ק' ע"ב.
וכן כתוב בה"ג ד"ו מ"ב ע"א, ובתה"א ד"ו ס"א ע"ב וס"ז ע"ג. (17) ה"ג שם: וכיון דעיקר
מרארא יום ראשון הוא. וראה פרדס נ"ד ע"ג. ואיתא באו"ז ח"ב ריש ס' תכ"ט: כתוב
בתשובות אין אבל במנין עשרה ביום ראשון שעיקר אבילות אינו אלא יום ראשון דכתיב
ואחריתה כיום מר. אבל מיכן ואילך מונין אותו למנין עשרה לתתפלל עמו.

קצ"א: (1) בנדרפס: וששאל אם אומר. (2) שם: במקום גאונים; וכוונתו לחכמי מגנצא.
(3) = בכתובות [ז' ע"ב]; והשווה הרא"ש פ"א ס' י"ב. (4) שם: מברכין ברכת חתנים בבית
חתנים. (5) שם: אף בבית האירוסין. (6) כתובות שם. (7) כנראה שדכיני לא ידע מנהג
זה של בני רומניה, לברך ברכת חתנים בשעת אירוסין. ועיין תוספות רי"ד שם שהעיר:
שכן מנהג מומניה [קרי: רומניה] (ג.).

פי' קצ"ב

וששאל אם מזכירין¹) ברכת אירוסין בשעת נישואין:
 ידעתי שבמקום²) גדולים אין מזכירין אותה. ויש מעם³) [= בדבר],
 שהרי שנינו⁴) מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין
 בבית ארוסין, ולא קתני⁵) ברכת ארוסין בבית חתנים וברכת
 חתנים. ואמרינן רב איתי⁶) (איכלע⁷) לבי הלוליה דמר בר רב אשי
 בריך שית. ואילו הן הששה⁸) [= ברכות]: שהכל, יוצד האדם, אשר
 יצר, שוש תשיש, שמח תשמח, אשר ברא. ואם היה מברך ברכת אירוסין
 הרי כאן שבע, ואיהו שית⁹) בריך ותו לא. וכן הלכה: (והמזכירה¹⁰)
 בשעת נישואין מזכיר¹¹) שם שמים לבטלה¹²):

פי' קצ"ג

מעשה¹) בשם רש"י²) ז"ל: מעשה באדם אחד³) שעשה אירוסין
 ונישואין ביום אחד וכתבו הכתובה והביאו לבית חתנות⁴) לפני

קצ"ב: מח"ו (כ"י הסמינר) ז"ל 155 [= סי' תס"ט ע' 586 נסס: תשנות
 מרש"י נכמה שינויים]. והשווה תשו' הרמב"ם (הול' פריימן) סוף ע' 7.

קצ"ג: תשונה זו הונחה נסס רש"י ז"ל נסנה"ל ח"צ כ"י פירינלי ח' 43 [= כ"י
 חק: סי' ס"ח = הסגלה שנה ג' חזרת ל"ט ע' 116]; קלור שנה"ל כ"י סמ: סי'
 ע"ח ח' 44 [= הלכות קלוזות כ"י ותיקן מס' 457 ח' 11]; תר: כ"י לזמיר סי'
 כ"ג [על הגליון רשום סי' קכ"ד] ח' 48; ונשינויים עלומים נמח"ו 588; מעה"ג

קצ"ב: 1) מח"ו הנדפס: אם מברכין. 2) כוונתו לחכמי מגנצא ווירמיישא. 3) הוספתי
 זה עפ"י הגי' הנדפס. 4) כתובות ז' ע"ב. 5) מח"ו הנדפס: ברכת חתנים ואירוסין בבית
 חתנים. 6) = רב אשי; ובכתובות ח' ע"א בשינוי הלשון. 7) שם: איכלע לבי רב אשי
 בהלוליה דמר בריה; מח"ו הנדפס: איכלע לבית הלולא דמר בר רב אשי. 8) כ"ה שם.
 9) ועי' מש"כ הרמב"ם בתשובותיו ע' 7. 10) שם: והמזכיר אותה; והשווה הרא"ש כתובות
 פ"א סי' י"ו. 11) שם: מוציא שם שמים. 12) תשו' הרמב"ם (סוף סי' ו') בזה"ל: זה
 שראינו במצרים שמארס ואח"כ מברך ברכת אירוסין ונישואין... וראי טעות הוא מהם,
 וברכה לבטלה היא.

קצ"ג: 1) ה"ק כ"י ותיקן: מצאתי בשם רש"י; ותשובה זו ליתא לא בפרדס, ולא
 בלקח"פ, וגם לא במבוא להאורה, ונזכרה רק ברמז במבוא לתחצ"ו דף כ"ז, ובספר רש"י [5].
 צד 133 אות 1 לבסוף. 2) תשב"ץ: וראיתי תשובה לרש"י ז"ל. 3) תר: כ"י און: מעשה
 באחר; האורה: שוב מעשה באחר. 4) כ"י א"י: לפני חזקנים לבית חתנות כמנהג; האורה:
 לבית חתנות [= חתנות]; כ"י אק: בית של הצבור שנתאספו בו לחתנות.

הזקנים שאיחדו⁵ שם. ואחר שראו הכתובה⁶ עמד החתן וקידש ארוסתו ומינו עדים כשרים⁷ להיות⁸ עידי קדושין. ובא אחד מאותם העדים וחתם⁹ בכתובה וחתם גם את¹⁰ חבירו¹¹):

שמע רבי¹² ואיקפד ואמר: שתי טעויות טעה אותו העד. אחת¹³: שאין דינם של עידי קדושין¹⁴ לחתום בכתובה אלא עידי קנין שטר¹⁵ הכתובה צריכין¹⁶ לחתום בכתובה ולא עידי קדושין. ואחת¹⁷: שחתם את¹⁸ חבירו, דאין עד חותם לעד חבירו¹⁹. שאין העדים חותמין²⁰ אלא מפני²¹ שהיום²² הם כאן ולמחר ילך אחד מהם²³, או שניהם²⁴, במקום²⁵ אחר ויביאו [בית דין]²⁶ את השטר לפני אחד מן העדים אם יכיר חתימת ידו וחתימת יד²⁷ חבירו. או שמא העדים אינם בעין²⁸ שיעידו ויש בני אדם שמכירין חתימת יד העדים. ועכשיו²⁹ כשמביאין שטר, שחתמתו³⁰ מכתובה אחרת, אין³¹ כאן הכרת יד העדים. או

54-53; האורה ח"ג 182; לו"ה כ"י סמ: ז' 76-77 [=כ"י מ: סי' שי"ט, ושם סי' ש"כ =פר: חסר שם]; ונתורפו ונקלור נמרץ צרוק ס' ש"ז; רקנטי סי' ש"א; ושו"ת תשנ"ץ ח"א סס"י קכ"ה 653.

(5) קצשבה"5: שיאחרו שם; מעה"ג: שנתאחרו שם; מח"ו: שנתאספו שם. (6) שם: ולאחר שבאו: כ"י א"ז: וקראוה לפניהם ועמד החתן. (7) האורה: ולא קרובין. (8) כ"י א"ז: להיותן עדים בקדושין. (9) שם: וחתם עצמו בכתובה; מח"ו: וחתם בכתובה חתימתו; האורה: וכתב בכתובה. (10) כ"י א"ז: וחתם גם על חבירו [וזה מעיר על השפעת גליקזום על סגנונו של רש"י, ראה מבואי]; מח"ו: וגם חתימת העד חבירו. (11) כ"י ותיקון: וחתם הוא גם את חבירו בכתובה; תשב"ץ: על כתובה אחת, שאחר שחתם העד האחר, חזר וחתם בשביל העד השני. (12) ור' סתם הוא =רבינו שלמה; תשב"ץ: וכתב הרב ז"ל. (13) א"ז: אחד. (14) שם: שעירי קידושין אין דינן לחתום בכתובה. (15) האורה: עירי שטר קנין [=קנין שטר] כתובה. (16) מכאן ועד „ואחת“ ליתא במק"א, רק במעה"ג ובשני כתה"י רשבה"5. (17) א"ז: ואחר. (18) שם: על חבירו; קצשבה"5: שחתם אחר את חבירו. (19) א"ז: חותם לחבירו בעד [=בעדות]. (20) שם: על השטר; קצשבה"5: לפי שאין העדים חותמין. (21) מח"ו: מפני תיקון העולם. (22) א"ז: שמא היום [=הם כאן ולמחר ילך] [וכ"ה לנכון בקצשבה"5]. (23) שם: אחר מהעדים. (24) שם: וג"כ כשילכו ב' העדים, ויש מי שמכיר חתימתו, יתקיים השטר בחותמיו. (25) קצשבה"5: למקום אחר; האורה: [למדינת הים]. (26) הוספתי זה עפ"י כ"י א"ז: והאורה שם. (27) א"ז: ידי חבירו; האורה: שכתובתו אחת ואין כאן הכרת חתימת יד העדים [וגי' זו משובשת היא ואין כאן מקומה אלא להלן]. (28) כ"י ותיקון: אינו בעין [=בעיד]; קצשבה"5: אינם בעיר שיעירו. (29) א"ז: עכשיו שטר הכתובה כשמביאים אותו בב"ד, אין כאן אלא חתימת יד אחר ויפסל השטר. (30) שם: שטר חתימתו מכת[יבה] אחרת. (31) שם: ואין כאן הכרת ידי העדים.

אם יבא³²) אחד מן העדים בפנינו ומראים לו³³) חתימתן של השטר ושואלין אותו אם זה³⁴) כתב ידו, אם אינו³⁵) מכיר בחתימתו נמצא השטר פסול. וע"כ צריכין העדים לחתום כל אחד בחתימתו: ומתוך כך צוה³⁶) רבי למחוק חתימת העדים, שלא³⁷) תהא הכתובה שטר פסול. שהכתובה³⁸) אינה מתקיימת אלא בחתימה³⁹), שלא תהא חתימתה⁴⁰) פוסלתה. וחתימת עידי כתובה וקנין כתובה הרי הוא כחתימת שטר⁴¹), דכתובה אינה [אלא] כשטר בעלמא:

וכך⁴²) הוא הקנין והחתימה: אחד מן העדים תופש⁴³) כנף בגדו ונותן ביד החתן, דעד הוי במקום כלה⁴⁴) שהוא כמו לוקח. וקימא לן⁴⁵) כמאן דאמר⁴⁶) קונין בכליו של לוקח. ואתיא לן כלי מקרא⁴⁷) דכתיב שלף איש נעלו ונתן לרעהו. והחתן מקנה לה⁴⁸) ע"י⁴⁹) שהעד נותן⁵⁰) בידו כל תנאי כתובה. וצריכין העדים לעיין⁵¹) בכתובה כדי לידע התנאים. ואם אין פנאי לכך, שואלין לחכם⁵²) סכום התנאי של כתובה כפי מה שהוא, הן⁵³) רב הן מעט, נ' או ק' ליטריין⁵⁴), והולכין וחותרמין

32) אז: ואפשר ג"כ שער שחתם איננו, וישאלו לעד האחר שחתם עליו חבירו. 33) קצשבה"ל: ומראין לו השטר; האורה: חתימותיו של שטר. 34) אז: אם יכיר כתב ידו. 35) שם: ואינו מכיר [=חתימתו] ונמצא השטר פסול. 36) אז: וצוה ר'; תשב"ץ: וצוה למחוק אותה חתימה. 37) אז: כדי שלא תהא כתובה פסולה; קצשבה"ל: כדי שלא תהי שטר הכתובה פסול. 38) שם: לפי שהכתובה. 39) מכאן ועד, "וכך" חסד בקצשבה"ל; אז: שאין חתימתה מקיימתה אלא פוסלתה [וכ"ה במח"ו ובהאורה]. 40) מעה"ג: שלא תהא חתימה פוסלת. 41) אז: הרי הוא כחתימת שטרות בעלמא; מעה"ג: וכתובת עידי כתובה אלא כשטר בעלמא. 42) אז: וכן הוא הקנין [כלי המלח: והחתימה] 43) צ"ל: [בכנף] בגדו; אז: לוקח בכנף בגדו; מח"ו והאורה: כנף [=בכנף] בגדו. 44) אז: ומשביעו [והשאר חסד שם]; מעה"ג: שהוא [=כמו] לוקח. 45) אז: ומוקמינן הלכתא כמ"ר בהובב; (אמנם לרה"ג: רק בכלין שאינן של קונה). 46) כרב ולאפוקי מדלוי [ראה ב"מ מ"ז ע"א, ירוש' קדושין פ"א: ה"ה, תשו' הרמב"ן סי' ק"א]. 47) קצשבה"ל: ואתיא ליה כלי מן המקרא [רות ד': ז']; האורה: ואתיא לו קנין כלי משלף; אז: כדילפינן מושלף. 48) אז: והחתן מקנה לו [=לה] על ידו ואז חותרמין בכתובה; קצשבה"ל: והחתן נקנה לו [=לה] על ידי [=יידו]; מעה"ג: וקונה לו על ידו. 49) האורה: על ידו. 50) שם: לו בידו. 51) שם: לראות בכתובה כדי לידע התנאי. 52) =לחתן [תיקנתי זה עפ"י האורה שם]. 53) קצשבה"ל: בין רב בין מועט. 54) שם בכ"י סמ: על הגליון: חמישים ליטריין או ק' ליטריין: מעה"ג וגם מח"ו: או ל' ליט' או ק'; ובהאורה: כולו נערך מן "כפי" עד, "ואם אין שהות".

הכתובה. ואם אין שהות⁽⁵⁵⁾ לחתום בו ביום⁽⁵⁶⁾, יכולין לחתום כל זמן⁽⁵⁷⁾ שירצו, שלא אמרו⁽⁵⁸⁾ חתימה בו ביום אלא בגט. דתנן⁽⁵⁹⁾ נכתב ביום ונחתם בלילה פסול, נכתב בלילה ונחתם ביום כשר, דחד יומא הוי⁽⁶⁰⁾. אבל שאר⁽⁶¹⁾ שמטות וכתובה יכולין לחתום כל זמן שירצו, אלא כדי שלא יהיו מרגנים קרובי הכלה שאין בקיאים⁽⁶²⁾ בכך, על כן חותמין בו ביום משום⁽⁶³⁾ הסר ממך עקשות פה :

פי' קצ"ד

(א"ח כ"י סמ: 51)
מעשה בחתן ששעה אירוסין ונשואין ביחד ובירד ברכת אירוסין ושתת. והביאו לו [=כוס אחר] לברכת נשואין ושכח ולא בירד בפ"ה, והחזירו הר"ש⁽⁵²⁾ ז"ל. ושאלו לו [=למה] לא יצא בברכת היין של אירוסין. הואיל ולא בירד בנתיים על הגפן כמו בסעודה. והשיב: רשאי סעודה רקביע סעודתיה. ועוד שבע ברכות תקנו לנשואין ולא יהיו אלא⁽⁵³⁾ שית עב"5:

ומעשה⁽¹⁾ בחתן אחד שעשה אירוסין ונישואין ביחד, ואחר⁽²⁾ שקידש האשה הביאו⁽³⁾ [=לו] כוס⁽⁴⁾ לברך⁽⁵⁾ ברכת אירוסין⁽⁶⁾ ושתת. ואחר כוס זה הביאו⁽⁷⁾ לו כוס אחר⁽⁸⁾ לברך עליו⁽⁹⁾ ברכת נישואין, ושכח ולא אמר בורא פרי הגפן עם⁽¹⁰⁾ ברכת נישואין, והחזירו רבינו⁽¹¹⁾ :

קצ"ד: תשובת רש"י זו הוצאה נהלכות קלוזות (כ"י ותיקן) סי' 457 דף 11

55 קצשבה⁽⁵⁾: ואם אין שהות להם; אז: ואם לא חתמו באותו עת יכולין לחתום כל זמן שיש שהות ביום. 56 האורה: בו ביום שקנו. 57 אז: ואפילו בין השמשות, הואיל והן עמוקין בענין הכתובה, אבל בלילה אין חותמין. והשווה הנה"מ גיטין פ"ו סי' תס"ז בשם: עור השיב. 58 קצשבה⁽⁵⁾: שלא יאמרו. 59 האורה: חתימת [קרי: חתימות]; קצשבה⁽⁵⁾: חתימות ביום [=בו ביום]. 60 גיטין י"ז ע"א. 61 אז: הוא [מכאן ועד סופו חסר שם]. 62 האורה: לענין שמטות וכתובה. 63 שם: שאין בקיאים בברכה. 64 משלי ר': כ"ד; כתובות כ"ב ע"ב; ויל"ש ח"ב רמז תתקל"ז.

קצ"ד: 1) א"ח כ"י סמ: מעשה בחתן; מח"ו סמ: ומעשה באדם אחד [על הגליון: בחתן]; ובמבוא להאורה צד 164 בטעות וצ"ל שם: [=ומעשה] בחתן... [=והחזירו הר"ש ז"ל] ושאלנו [=לו]... והשיב [עכ"ל]; והשווה סה"י לר"ת סי' תרכ"ב. 2) מעה"ג: ולאחר שקידש הביאו כוס [וכ"ה בהאורה ובמח"ו כ"י סמ:]; מח"ו הנדפס: שלאחר שקדש הביאו לו. 3) [=לו]; ותיקנתי זה עפ"י מח"ו ואו"ה. 4) [=שם יין]; וכה במח"ו שם. 5) [=עליו]; וכ"ה במח"ו הנדפס, אמנם לא בכ"י סמ: 6) [=ובירד המכר בורא פרי הגפן וברכת אירוסין] ושתת; והוספתי זה עפ"י האורה ומח"ו; האורה: ולאחר שבירד ברכת אירוסין שתת. 7) מח"ו: והביאו לו [בלי המלין, ואחר כוס זה]. 8) וכ"ה בא"ח [הוצ' מק"נ 67] ובא"ח (כ"י סמ:); חסרות המלים: כוס אחר. 9) שם: והביאו לו לברכת נשואין. 10) מכאן ועד "והחזירו" נשמט במק"א. 11) א"ח: הר"ש ז"ל; האורה ומח"ו: רבי.

ושאלנו¹²) לו מה טעם: והלא¹³) בירך בורא פרי הגפן עם ברכת [=אירוסין], ואע"פ¹⁴) שכוס שני אינו אלא של נישואין, יכול לפטור עצמו בברכה אחת של¹⁵) בורא פרי הגפן. ואע"פ ששתה כוס ראשון של¹⁶) אירוסין, הואיל ולא¹⁷) בירך בינתים על הגפן ועל פרי הגפן, מידי דהוה אשותה בסעודה, שאפילו שותה¹⁸) עשרה כוסות אינו מכרך אלא על¹⁹) כוס ראשון:

והשיבנו²⁰): שאני²¹) סועד דקבע סעודתיה, אבל האי לא קבע, דברכת אירוסין לחוד וברכת²²) נישואין לחוד. ובנישואין²³) תקון רבנן שבע ברכות ובלא [=בורא] פרי הגפן אינו²⁴) אלא שש: שהכל ברא, יוצר האדם²⁵), אשר יצר, שוש תשיש, שמח תשמח, אשר ברא. לכך²⁶) צריך לכרך בכוס של²⁷) נישואין ב"פ הגפן, דברכת אירוסין²⁸) לחוד וברכת נישואין²⁹) לחוד. שמנהג זה שנהגו לעשות אירוסין ונישואין יחד³⁰)

זשס: רזינו (סתס); וזשינויים רזיס זמה"ו (כ"י סמ:); ג155 [=סי' תס"ט 587]; מעה"ג ע' 52; האורה ח"ז 181; לו"ה כ"י סמ: 763 [=כ"י מ: סי' שי"ז =פר: חסר שס] זשס רזי (סתס); לקוה"פ כ"ט ע"ז; קצור שנה"ל (כ"י סמ:); סי' פ"ז 523; שנה"ל ח"ז (כ"י חק:); סי' ע"א, ושס סי' ע"ג [=הסגלה שנה 7' 138, ושס 141] זשס: וכן כתוב צתשנות רזינו שלמה ז"ל; והוצאה צתורפה ונקיטור נמרץ צל"ח ח"ז (כ"י הסמינר) סוף דף כ"א [=הול' מק"נ סי' כ"א ז' 67] זשס: הר"ש ז"ל.

12) כ"ה בכ"י ותיקון וגם בא"ח הנדפס; מעה"ג וגם א"ח כ"י סמ: ושאלו לו; מח"ו: ושאלנו ר'. 13) שם: שהרי בירך מתחילה. 14) מח"ו כ"י סמ: נשנה זה פעמיים בזה"ל: ואעפ"י ששתה בכוס ראשון [=שיני] של נישואין יכול לפטור עצמו בברכה אחת בורא פרי הגפן, ואעפ"י [=ששתה כוס ראשון] דאירוסין וכו'. 15) שם: ליתא שם. 16) שם: דאירוסין. 17) שם: ולא אמר. 18) =הוא; מח"ו סמ: שותה הוא; מח"ו הנדפס: הוא שותה [קרי: שותה]. 19) מעה"ג ומח"ו: בכוס ראשון. 20) מעה"ג: והשיבנו; האורה ומח"ו: והשיב לנו ר'. 21) מח"ו סמ: שני [=שאני] סועד. 22) שם: ליתא שם; מעה"ג: דברכת נישואין לחוד וברכת אירוסין לחוד. 23) שם: הוא דתקון; האורה: הוא דתקיננו [בלי המלה "רבנו"]. 24) שם: אינו אלא שש, שהכל, יוצר, אשר יצר, שוש, שמח, אשר ברא; ובמח"ו הנדפס: אינו אלא שיש [והשאר נשמט שם]. 25) האורה: יוצר האדם תרי זימני. 26) מח"ו: לפיכך חייב לברך בורא פרי הגפן [וכ"ה במעה"ג]. 27) שם סמ: בכוס דנישואין. 28) שם: דאירוסין לחוד ודנישואין לחוד; מעה"ג: דכוס דנישואין לחוד ודאירוסין לחוד; שבה"ל אק [סי' ע"ג]: וברכת אירוסין לחוד וברכת נישואין לחוד, הלכך שייך כהו ב' פעמים בופה"ג. ויש שנוהגין להסתלק ביניהם. כן כתוב בתשובות רבינו שלמה ז"ל. 29) ראה לעיל אות 28. 30) מח"ו הנדפס: ביחד; מח"ו סמ: ביום אחר (מעה"ג).

אינו אלא לפי³¹) שצריכין לעשות סעודה באירוסין³²), אם³³) עושין אירוסין³⁴) קודם נישואין³⁵) וגנאי³⁶) לחתן ולקרובים³⁷) אם לא ירבו³⁸) בסעודה ובשמחה³⁹) כל היום. ולפיכך⁴⁰) אלו בני אדם עושין⁴¹) אירוסין ונישואין ביחד, כדי להפטר⁴²) בסעודה אחת משתייהן⁴³), ולעולם⁴⁴) אירוסין לחוד ונישואין לחוד: וכן⁴⁵) אמר לנו רבי: שאחר⁴⁶) ששתה המכרך כוס⁴⁷) ראשון דאירוסין צריך לברך⁴⁸) על הגפן ועל פרי הגפן. אלא מפני הטירוף⁴⁹) ותמיהות⁵⁰) בני אדם נמנעין⁵²) מלעשות כן:

פי' קצ"ה

שאלו¹) לר': הרוצה²) לעשות אירוסין ונישואין³) מאי⁴) לברך ברכת אירוסין⁵) ונישואין⁶) ביחד על כוס אחד:

קצ"ה: תשובת רש"י אל השוללים מלרץ ציה"ס [=נוצח למע"ג דף י'] הוצא נמעה"ג ע' 53 נשם: שאלו לר' (סתם); ונשינויים רנים נקינור שנה"ל (כ"י סמ:); סי' פ"ג 503; שנה"ל ח"ג (כ"י חק:); סי' ע"ג [=הסגלה שנה ד' 138]; הלכות קנינות (כ"י ותיקן) סי' 457 דף 11; מח"ו (כ"י סמ:); 1557 [=סי' תס"ט ע' 588 נשינויים ענומים]; האורה ח"ג 181; חו"ה (כ"י סמ:); 763 [=כ"י מ: סי' שי"ז =פר: חסר שם]; פרדס ד"ו נ"ט ע"ג [=פע: דף ק']. והשוה סה"י לר"ת סי' מ"ה, ושם סי' תרכ"ג [ותשו' הרמז"ס (הול' פריימן) סי' ו].

31) שם: לפי שאינם רוצים לעשות סעודה. 32) שם: לאירוסין. 33) שם: שאם עושין; מעה"ג: שאם רוצין לעשות. 34) מח"ו סמ: לאירוסין. 35) שם: לנישואין. 36) שם: יהא גנאי. 37) מח"ו: ולקרוביו; שם סמ: ולכל קרוביו. 38) מח"ו סמ: ידבר [קרי: ירבה]. 39) חסר במק"א. 40) מח"ו: יש בני אדם. 41) שם: שעושין. 42) שם: ונפטר בסעודה אחת (וכ"ה בהאורה); מעה"ג: כדי לפטור בסעודה אחת ביום אחד משניהם. 43) שם: משניהם; [ומזה יוצא שהמצב החומרי של היהודים בעיר טרוויש לא היה אז יותר טוב]. 44) מכאן ועד "וכן" נשמט במק"א. 45) מח"ו: וכך. 46) שם: שלאחר. 47) שם: בכוס. 48) מח"ו הנרפס: לברך אחריו; ובכ"י סמ: ליתא שם. 49) בכל ספרי דבי רש"י: מפני הטורח. 50) מח"ו: ותמיהת. 51) מח"ו: נמנעו מלעשות כן; שם סמ: נמנעין לעשות כן. 52) =הרבינו שלמה ז"ל. 53) והשוה מה שהובא לדינא בבאר היטב אה"ע [סי' ס"ב סק"א] בשם אגרות הרמב"ם [ונשנה בתשובות הרמב"ם (הוצ' מק"נ) ריש ע' 7]; ובנרפס: ועוד שבע ברכות [צ"ל: =תיקנו לנישואין ו] לא יהיו [ובכ"י: יהו] אלא שית.

קצ"ה: 1) כ"ה בהאורה; מח"ו: ושאלו לר'; ושם בכ"י סמ: כך שאלו לר'; שבה"ל כ"י אק: שאלנו לרבי; קצשה"ל כ"י סמ: נשאל לר'; פע: ראיתי מקום שעושין. 2) מח"ו: במקום שעושין; קצשה"ל: מקום שעושין. 2) מח"ו: יחד; ושם בכ"י סמ: ובכ"י אק: ביחד. 4) שם: מהו לברך. 5) כ"ה בכ"י אק: מח"ו: וברכת נישואין. 6) שם: יחד [בלי המלין "על כוס אחר"]; ובכ"י סמ: על כוס אחד [בלי המלה "יחד"]; וכ"ה בכ"י אק: שם.

ואמר ר' לן ר': הרוצה לעשות כן אומרין לו שתה⁸ (ושפוך⁹) מה שנשאר, ומזוג¹⁰ (כוס שיני¹¹) לברך ברכת נישואין¹², שנוהגין במקומינו¹³ בבה"ם¹⁴). לפי שאין אומרין שתי קדושות על כוס אחד, דאין¹⁵ עושין מצות חבילות¹⁶). ואין לומר [=דהני¹⁷] לאו שתי קדושות¹⁸ קרי להו. דכל¹⁹ ברכות שתי קדושות²⁰ קרי להו, דהא²¹ גבי קידוש וברכת המזון הוא²² דקאמ[רינן]²³ אין אומרין שתי קדושות על כוס אחד וג[ומר] בערבי פסחים²⁴). דהכי²⁵ אמרינן בפסחים ש"מ תמני וגומר²⁶ עד ש"מ או' שתי קדושות על כוס אחד. הני מילי בדלא איפשר קמיירי דאין²⁷ לו אלא²⁸ אחד בלבד, אבל²⁹ יש לו שתי כוסות מברך על זה³⁰ ועל זה בפני עצמו: כך אמר ר' :

סי' קצ"ו

וגם רבינו שלמה השיב: מה ששאלת¹ על ברכת נשואין של שחרית, אם היא עיקר, או ברכת נשואין של ערבית:

קצ"ו: תשובה זו נלי שם השולל הוצאה נקנור שנה"ל ח"ג [כ"י הסמינר] סי' פ"ז ח"א. וליתא נכל ספרי דזירש"י שלפנינו.

(7) מח"ו: והשיב ר' כי הרוצה; ושם בכ"י סמ: אמר ר' הרוצה; ובכ"י אק: ואמר רבי; פע: ואמר רבי. (8) האורה: אומר לו שתה מה שנשאר בכוס [=מח"ו הנרפס]; כ"י סמ: שתה מה שנשאר; כ"י אק: שתה ושפוך מה שנשאר [=כ"י ותיקו]. (9) חסר בהאורה ובמח"ו. (10) מח"ו הנרפס: וימזוג; שם כ"י סמ: והאורה: ומזוג. (11) שם: לברכת נישואין. (12) =כמו שנוהגין [והשווה תשו' הרמב"ם ע' 7]: וזה ליתא בכל מק"א. (13) אולי צ"ל: [=במקומיכם]. (14) וראה זה דבר חרש, שמקום מושבו של השואל מרש"י הוא ארץ ביה"ם [עי' מבואי]. אמנם לרעתו של ר"ל גינצבורג בבה"ם =ר"ל בברכת המזון, ורש"י העיר על מנהג מקומו וכן אנו נוהגים לברך ברכת חתנים (=ברכת נישואין בלשון רש"י) בברכת המזון על כוס אחר ולא על כוס של ברכה. (15) האורה: שאין עושין; מח"ו כ"י סמ: ופע: ואין עושין. (16) =חבילות (כ"ה במק"א). (17) כ"ה בכל מק"א. (18) מח"ו כ"י סמ: נינהו קרי להו; כ"י אק: הו [=מח"ו הנרפס]. (19) =[שתי] ברכות; ובמח"ו כ"י סמ: [ובנרפס, וגם בכ"י אק: חסר שם]: וכל שתי ברכות שתי קדושות הו. (20) האורה ופע: הו [בלי המלות "קרי להו"]. (21) מח"ו סמ: והא. (22) מח"ו הנרפס: הא דקאמרינן בערבי פסחים; מח"ו סמ: דקאמרינן אין אומרים. (23) =בערבי פסחים [ק"ה ע"ב]. (24) כ"ה בפע: ובכ"י אק: שם, ובמח"ו סמ: והא דאמר בערבי פסחים; מח"ו: והא דאמר בערבי פסחים. (26) פע: שמה מינה תמנו כו' ער שמע מינה אומר שתי קדושות. (27) שם: שאין לו [בלי המלה "קמיירי"]. (28) [=כוס] אחר; ותיקנתי זה עפ"י מח"ו כ"י סמ: וכ"י אק: (29) מכאן ולהלן חסר בפע: ובמח"ו. (30) =[בפני עצמו]; תיקנתי זה עפ"י כ"י אק: והאורה. (31) כ"ה במח"ו סמ:, ובמח"ו הנרפס: כך השיב ר'; ובתשובות הרמב"ם איתא: וכך היו עושין תמיד בעירנו במערב, ואם ברכו שתיהן על כוס אחר אין בכך כלום.

קצ"ו: (1) והשווה שבה"ל ח"ב כ"י אק: סי' ע"ג (=הסגלה שנה ר' חוברת ס"ז צד

כך ראינו²) שברכת-הערב היא העיקר³). שכך שנינו⁴) בתולה נשאת ליום רביעי ואלמנה ליום חמישי, וזה ר"ל⁵) ברכת-שחרית. ותנן⁶) בבראשית-רבא⁷) דר' יאשיה⁸) : והלא לא נאמרה ברכה אלא ליום חמישי, שנאמר⁹) ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ. וכתיב¹⁰) ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים ועוף¹¹) ירב בארץ. וכן בששי כתיב¹²) תוצא הארץ, נעשה אדם בצלמנו. וכתיב¹³) ויברך אותם אלהים לאדם ולחיה ולכל¹⁴) הבריות. ומה ברכה ברכו לכולן, פרו ורבו ומלאו את הארץ. הוסיף עוד ברכה לאדם ולחיה שישלמו בכל הבריות, שנאמר¹⁵) ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ (ועוף ובבהמה)¹⁶) : תנא בר קפרא¹⁷) בתולה נשאת ברביעי, שבו נבראו המאורות ; ונבעלה בחמישי, שנאמרו בו ברכה לעופות ולדגים. ומקשי ותבעל[ה] ברביעי. ומתרץ לפי שאי-אפשר, לפי שנאמרה בו מארה, שנאמר¹⁸) יהי מארת, מארת חסיר כתיב, לפי שהבריות עתידין לקלקל ולהשתחוות להן, והן עתידין ללקות, שנאמר¹⁹) שמש וירח תדמו²⁰) וכו'. וכתיב²¹) וחפרה הלבנה ובושה החמה וכו'. ותרצו אלא מאי איכא

141); ותשובה זו נעלמה מעיני ר"י מילר בהערותיו למס' סופרים פי"ט: הי"א צד 277 אות 67, רש"ב במבוא להאורה 160, ונס לוין באוצה"ג לכתובות צד 27. 2) ובטוי זה בהתחלת התשובה, הרגיל בתשובות הגאונים, כמו לרה"ג, איננו שגור בתשובות רש"י שפנינו, לא בלשון העברי: כך ראינו, וגם לא בלשון הארמי: הכין חזינא. 3) והמנהג לברך ברכת חתנים בליץ ה' יסודו בפשרה על דבר הלוק מנהגים, לבני א"י בתולה נשאת ביום ר' ולבני בבל ביום ה'. ואכמ"ל 5. 5. נ. 4) כתובות פ"א: מ"א. 5) =דאוי לברך. ולרעתו של ר"ל גינצבורג צריך להגיה כאן: וזה [אפשר לומר]. 6) צ"ל: ==[אבל] ממה שנאמר בבראשית רבה מוכיח שברכת-הערב היא העיקר [ע"ז העידני ר"ל גינצבורג]. 7) ב"ד פ"ח כ"ח, הוצאת טעאדוריאלבסק ח"א דף 66 בשינויים רבים; והשווה ירושלמי כתובות פ"א: כ"ד ע"ד. 8) מ"ס הוא וצ"ל =רבי יאשיה. ונקרא כן על שם התחלתו: ר' אושעיא רבה פתח; אמנם לרעתו של ר"ד מאיר לרנר בס' הגדמני אנלאגע אונר קוועלען דעם ב"ר, ברלין 1882, צד 140-135, צריך ליחסו לרב אושעיא, אמורא דא"י ממאה השלישית. 9) בראשית א': כ'. 10) שם כ"ב. 11) קרי: והעוף. 12) שם כ"ד: כ"ו. 13) שם כ"ח. 14) ראה ירושלמי תענית פ"ד: ה"ו כ"ב ע"ב; ב"ר פ"ח: י"ב; פר"א פי"ב. 15) שם שם. 16) והסגדתי אותן במסגרות, מפני שאין כאן מקומן. 17) ראה לעיל אות 4, וגם אות 7. 18) שם י"ד; ועי' ירושלמי ברכות פ"ט: ה"ב נ"ח ע"א, ב"ר פי"ב: י"ח, תנחומא בוכר בחקותי פ"א נ"ד ע"ב. 19) יואל ד': ט"ו; וראה פירש"י ויצא ל': כ"ג, ויקרא רבה ל"א: ט'. 20) מ"ס הוא, וצ"ל: קדרו, וככבים אספו נגהם. 21) ישעיהו כ"ד: כ"ג; וראה תוספתא סנהדרין פי"א: ה"ד; ירושלמי ע"ז פ"ד: ה"ז י"ט ע"ב.

למימר ליום רביעי אור לחמישי, דהיינו ברכת-הערב. וכן אלמנה ליום חמישי אור לששי, רביעי לנשואין, חמישי לבעילת בתולה. וכן אלמנה חמישי לנשואין, ששי לבעילתה. וזו²²) וזו ברכותיה בערב, בשעת מתן כתובה, ואז בעילתן תיכף לכרכתן²³):

פי' קצ"ז

ובא¹) מעשה לפני רש"י: באחד שקדש ונמצא אחד מעידי הקדושין קרוב²) או לא היו³) בקדושין שוה פרוטה.

וחשיב: אף על פי שצריך לקדש⁴) פעם אחרת, אין צריך לא כניסת-חופה⁵) ולא ברכה אחרת של אירוסין ונישואין⁶). ואף על פי שצריך לקדש פעם אחרת ונמצא שהיתה החופה קודם⁷) הקידושין. מה-בכך⁸),

קצ"ז: תשובה זו לרש"י הוצאה בתשובות זנימין זלצ' סס"י ל' ריש ע"ו ע"ז [=ונשינויים קלים נהגות מרדכי קדושין (ד' אלמ' וד' פר') פ"ג סי' תקמ"ו [וליתא לא נד' ריוול דטרינט 1559 דף קכ"ט, וגם לא נהגה"מ הגדול (כ"י סמ:)] דף 210]; והוצא ברמז נפחד יצחק [אות ק' ריש ע' 763] נסס: כנראה מתשובת רש"י.

22) מכאן ועד „בערב" היא הוספה מאוחרת ע"י מעתיק מאוחר בכ"י שלפנינו. 28) המנהיג ר"ב 92 בשם תשו' רב שלום גאון =תג"א ח"א סי' מ': בשעת כניסתו לחופה סברד להו. קצ"ז: 1) ונעלמה תשובה זו מעיני רש"י [במבוא להאורה 166]; ומר"ר ב"מ לוין [באוצה"ג-התשובות לקדושין סי' דע"הד"פ ע' 122-124]; וגם מעיני ר"ד 5. עפשטיין בספרו האנגלי על „הכתובה" סוף דף 12, ושם 230-231. 2) והשווה תשובות הרשב"א [המיוחסות להרמב"ן] סי' קי"א [=א"ח ח"ב 456 =וליתא בא"ח כ"י סמ: סוף דף 271] בשם: בהסכמת הגאון ז"ל [=דה"ג, ראה ריב"ש סי' י"ד]; ושם ח"ד סי' שי"א. 3) הגה"מ: או לא היה שוה פרוטה [וצ"ל: או [הקדושין] לא היה [בהו] שוה פרוטה]; ובנוגע לענין זה השווה תשובת ר' שמעון [קרי: ר' שמשון] ב"ר אברהם [הובאה בהנה"מ הגדול (כ"י סמ:)] קדושין דף 210-211. 4) ולפי דעתו של ר' נתן גאון [=ד' נתן בר' חנניא מקירואן]: קידושי ספק הוי, ולקוימא אי אפשר דלא הוי קדושין מעליא, ויהיב לה גיטא משום ספיקא [והובא בראבי"ה סי' תתקנ"ג =מבוא שם צד 228]. 5) ובנוגע לענין קדושין בלא חופה, ראה ספר השנה [יאהרבור דער איד. ליטער. געז. כרך י"א 96]. 6) פח"י שם: אין צריך עוד לא כניסת חופה, ולא ברכה, וגם כתובה הראשונה כשרה אעפ"י שהיא מוקדמת, כנראה מתשובת רש"י; ושם מוסיף: וכן כתב בנימין זאב סי' 5' [אמנם גירסא זו ליתא לפנינו שם]. 7) מחלוקת הראשונים בזה הובאה בס' לקט הקמח לאה"ע ק"ד ע"ד בשם בעל שי למירא נ"ה [=פח"י ח"ב 90]. 8) הגה"מ [ר' אמ']: בה מה בכך [ולשון זה נמצא בירושלמי קדושין פ"ד ס"ו ע"ב; מס' ר"א רבה [הוצ' היגער] פ"א: הי"א ריש ע' 63].

הרי קטנה שהשיאוה אחיה ואמה אין הקידושין קידושין עד שיגדלו⁹ ויבעלו. ואמרינן בשלהי פרק הכותב¹⁰ קמן שהשיאו אביו כתובתו¹¹ קיימת, שעל מנת כן קיימה. ואמר רב הונא¹² לא שנו¹³ אלא מנה ומאתים כו'¹⁴). נמצא חופתו קודמת לקדושיו¹⁵ ע"כ :

סי' קצ"ח

על¹ ראובן שקידש אשה בטבעת-כסף והייתה סבורה שהוא זהב, אי דמי² דאין³ מקדשין באבן שיש בו טבעת, דשמא סמכא דעתה אאבן ואין שוה כלום :

השיב רש"י : שאין קידושין טעות דיש בטבעת שוה פרוטה⁴. ולא סמכה האשה אלא שיהא בו שיעור קידושין, דבשעת הקידושין אין שמין את הטבעת אלא שוה פרוטה. ובהא סמכא דעתא, ואין צריך קידושין אחרים. ואפילו אם היו אילו קידושי-טעות ובעל אחריהם, קנה, ואין צריך קידושין אחרים :

קצ"ח : הנהות ונרדכי הגדול [כ"י הסמינר] קידושין פ"ג דף 211 סוף ע"ג ריש ע"ד נשם : השיב רש"י ; ונשמטה מעיני נמ"ל [נלוטה"ג ס"ח סי' ס' סוף ע' 18].

9) וכ"ח בב' מקורות [אמנם אולי צ"ל : עד שתגדלה ותבעלה] ; והשווה תוספתא כתובות פי"א : ה"ד ; דמב"ם ה' אישות פכ"ד : ה"ה ; ה"ג [סוף ה' קדושין] : וקטנה... ואנסיבתה אמה [ואחיה] כמה דגדלה, גדלי נישואין דילה בהדה. 10) הנה"מ : ואמרינן פרק הכותב [משנה כתובות פ"ט ריש צ' ע"א]. 11) אולי צ"ל : כתובתה. 12) הנה"מ (ד' פר') : רב המנונא [ונשמטה מעיני ד"ס שם]. 13) לא שאנו [וכ"ח בר' אמ' שם]. 14) = אבל תוספת אין לה. 15) שם : נמצאת חופתו קודמת לקדושיו. [וליתא באוצה"ג לכתובות צד 296-300].

קצ"ח : 1) בכ"י סמ' : הג"ה : על ראובן. 2) שם : לפי' ר"ת [וראה ספר הישר לד"ת שם]. 3) אולי צ"ל : [דאין] ; ולרבי' שמשון בר' אברהם בתשובותיו [והובא בשו"ת בנימין זאב סס"י ל"ו ע"ו ע"א] : וכן אם קדשה בטבעת עם אבן מקודשת. 4) והשווה תשובת דש"י [בהגה"מ קדושין סי' תקמ"ו] ; ותשו' רבי' שמשון בשם : השיב ר' שמשון על אחד שקידש בטבעת של כסף וכו'. [הגה"מ ד' אמ' פ"א שם] וראה אה"ע סי' ל"א ותשו' בנימין זאב שם.

סי' קצ"מ

תשובת שאלה לרש"י ז"ל :

המגרש אשתו⁽²⁾ ארוסתו [=נראה⁽³⁾ שצריך לכתוב בגט ארוסתו⁽⁴⁾].
שכל זמן שלא כנסה לחופה⁽⁵⁾ אין עליה שום אישות⁽⁶⁾ עכ"ל⁽⁷⁾ :

סי' ר'

(תחצ"ו סי' ט"ז)

עור בקשה גפשי ומצאתי סוגות
נהרשו⁽²⁾ ונבנו מפי רבינו זצ"ל ;
מעשה בבחור אחר⁽³⁾ שנפטר בבית
ר' והיתה לו ארוסה⁽⁴⁾ ובקש פני
ר'⁽⁵⁾ לקבל לה גטה. ואע"ג רתנו⁽⁸⁾
רוכנו לאדם שלא בפניו, ויש לוטר

ומעשה בא לידי בגרמיוזא⁽¹⁾ בתלמיד

שחלה והיה לו ארוסה ולו היה אח.

והיה ירא שמא תזקק ליבם ובקש ממנו

[ממני] לקבל גיטה ולהיות שליח להולכה

קצ"מ : א"ת ח"צ [כ"י הסמינר] סוף דף ק"ד [=ונכמה שינויים זהו] מק"נ
ע' 164 סי' ז' אות ט' נשם : תשובת שאלה לרש"י ז"ל.

ר' : ס' הנייר (כ"י סמ: 141) וסיים נסופו : עכ"ל רש"י ועכ"ל התשובה ;
תחצ"ו סי' ט"ז נשינויים רנים נשם : מפי רבינו זצ"ל ; המנהיג (כ"י סמ:) ריש
120 [ד"ק סי' קנ"ח] נתורפו ונקילור נמרן ; תשו' מהר"ם זצ"ל ד"פ סי'
תקל"ט, ושם סי' תק"מ ; ומרדכי יצמות פט"ו ; ונשמטה נמנול להאורה לז 163 :

קצ"מ : (1) בנדפס: לרש"י ז"ל (והובא ברמז במבוא להאורה 164); וצריך להוסיף תשובה
זו לכל המקורות שציון ד"ר ביכלער [בס' היוכל לר"י לוי צר 122-129]. (2) שם: המגרש
ארוסתו [וה"נ אשכחן כמה רוכתא בתלמוד [=יבמות מ"ט ע"ב, סוטה כ"ד ע"א] דתני אשתו
על ארוסתו] ראה תה"ד ח"א סי' דכ"ט; וצריך להוסיף זה לכל המקורות שציון עפשטין
בס' האנגלי שם צר 15 אות 51. (3) ותיקנתי את המוקף ביו חצאימרובע עפ"י הגי' בנדפס.
(4) אולי צ"ל: =ארוסתו (=תומת ישרים סי' קמ"ב); וכן נמצא בנוסח הגיטין מו הגניזה
משנות 1020-1140 [רי"א בלוי בס' הגרמני על "הגט" ח"ב צר 96, ושם 102] ובס' השטרות
לרה"ג [בקטע שהדפס ר"ל גינצברג מהגניזה הקהירית בגנ"ש ח"ב ע' 299; וליתא בהוצ'
אכפ ריש ע' 18]; וגם בתשו' ר"א בן הרמב"ם [הוצ' מק"נ ע' 155 אות 13]; ולו כתב נ"ב
די הוית ארוסתו, היה זה יותר ברור ויותר יפה; וכן בתה"ד שם: בגט ארוסה כתב הסופר
אנתתי ולא כתב ארוסתו, יש קפידא בדבר כו', דאין לכתוב כלל אלא ארוסתו. (5) ועל דבר
המקדש בלא חופה ראה יאהרבור (ד. איר. ליטער. געזעלשאפט) כרד"א צר 96. וצריך
להוסיף תשובה שלפנינו לסוף מאמרו של 5. בלוי [בס' היוכל לר"ר שווארץ ע' 209].
(6) ור"א בן הרמב"ם בתשובותיו [סי' צ"ט 154]: כי מאז קדש אותה ונעשית ארוסתו, אשתו
קרינו לה וכו'. (7) בנדפס: ע"כ.

ר' : (1) וכי היה רש"י מורה הוראה בגרמיוזא? והשווה סבואי. ונעלמה מעיני ר"א
אפטוביצר בציוניו במבוא לראבי"ה 404 אות 17. (2) זו הוספה של המאסף, וכוונתו שעור מצא
דינים וגדרים בענין זה מפי רש"י; וראה מאמרי: רש"י בתור בעל הלכה. (3) נייר: תלמיד
שחלה; מנהיג ותשו' מהר"ם: מעשה בתלמיד אחר שנפטר בבית ר' [ובדרך אנב צריך לציון
כאן שר"א אפטוביצר במבוא לראבי"ה ע' 7 העיר בטעות: סי' תתקע"א ושם סי' תקכ"ה
במקום סי' תקל"ט ושם סי' תק"מ]. (4) המנהיג: ואירם אשה; מהר"ם: והיה לו אשה.

זכות הוא לה שאינה רוצה שתהא זקוקה ליבם, אפי' הכי לא רצה (9) לקבלה, וזימנין דחוב הוא לה דרחמיה ליה. כי הא דבע' מיניה רבא מר' נחמן בפ' האשה שהלכה ביבמות: המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו, כיון דסניא ליה זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו או דילמא כיון דזימנין דרחמ' ליה חוב הוא לה ואין חביו לאדם אלא (10) בפניו. (ופשט 12) ליה ממתנית' דאין מזכין משום דזימנין דחוב הוא לה:

או אחר לפני. ולא רציתי^(*) שיעשה [דבר זה] מאחר שהאשה לא עשתה שליח לקבלה. כי בשליחות דהולכה אולי חובה היא ואין זכין [חבין] לו לאדם שלא בפניו. כדתניא ביבמות^(*) פרק האשה שהלכה דבעיא מיניה רבא מרב נחמן המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו. מי

אמרינן זימנין [ד] זכות הוא לה כדי שלא תיזקק ליבם וזכין לאדם שלא בפניו. או דילמא כיון דזימנין דרחמא ליה והוה חובה לאשה ואין חבין לאדם שלא בפניו. וא"ל [תנינא] וחוששין לדבריה' וחולצת ולא מתייבמת, מדאי^(*) [מדזימנין] חוב הוא לה ולא רציתי בדבר:

עכ"ל רש"י ועכ"ל התשובה:

סי' ר"א

מצאתי תשובת רש"י^(*): ששאלת^(*) על אשה שעשתה שליח לקבל את גיטה ונתעצל^(*) השליח בשליחותו, ועשתה^(*) שליח אחר וקיבל זה השליח האחר גט שאינו הגון. וכששמע^(*) הראשון נתחזק בשליחותו והלך אצל הבעל ונותן^(*) לו גט כשר:

ר"א: מרדכי דרינוס (כ"י סמ'): גיטין פ"ד 1867-1876 [=ד' לח' ס' ס"ט]; תשו' מהר"ם ז"צ ד"פ ס' תקפ"ט; ס' הישר לר"ת ס' תקמ"ז; והועתק מן המרדכי בקלור נמרץ צדינים ותשובות מקדמונים (כ"י שזח"ה) קונץ 345 ס' שע"ה [=כ"י הירשפלד ס' 108 79 40] נסס: השיג רש"י.

וצריך להעיר כאן דכזו היה המנהג בזמנים ההם שבחורים הולכים ללמור תורה לעירות אחרות שלא אצל ארוסותיהם או נשותיהם. והשווה גירעמא. "ערציהונגסוועזען" ח"ג ע' 62, וכבוא לראבי"ה ע' 7. 5) מנהיג: ואמר לר'; נייר: ובקש ממנו [קרי: ממני]. 6) מנהיג כ"י סמ: ולא [על הגליון: רצה] לפי שלא עשתה אותו הארוסה שליח לקבלה ואין חביו לאדם שלא בפניו: והשווה מהר"ם תקל"ט. 7) דף קי"ח; ובמנהיג: דהא ביבמות מיבעיא לן דמזכה גט לאשתו במקום יבם [קרי: מהו]. 8) =תנינא, כתובות י"א. 9) קרי: [רבי]. 10) לפנינו בגמרא: שלא בפניו. 11) אולי צ"ל: מדזי' [=מדזימנין]. אמנם לדעת ר"ד פרנקל צ"ל: מדאימא. 12) מנהיג כ"י סמ: ולא איפשיטא לו.

ר"א: 1) ר' ריווא: רש"י ז"ל; ובמבוא להאורה צד 166, ושם 163 נרשם בטעות: מרדכי חולין במקום "גיטין". 2) ס' הישר: ועל דבר הגט ששאל. 3) ובנוגע לענין זה השווה תשו' רש"י בסגנון אחר [בתחצ'ו ס"י ט"ו דף ב"א 9]. 3) ד' אמ': ועשה: כ"י שזח"ה: ומינתה לשליח אחר. 5) ד' אמ': וכשמע. 6) מהר"ם: וקבל גט כשר (כ"ה בר' ריווא); סה"י: והביא גט כשר.

דעתי נומה : שלא בטלה שליחותו⁽⁷⁾ [= של ראשון בשביל שליחותו של שני], שלא מצינו בכל מקום⁽⁸⁾ שליח בטל בגילויא גמא⁽⁹⁾ [= דעתא בגימא] ואינה כמבטלת⁽¹⁰⁾ בפנינו. ונחלקו בה⁽¹¹⁾ רבי יוחנן וריש לקיש דתנן⁽¹²⁾ וכן היא שנתנה רשות לשליח לקדשה והלכה ונתקדשה⁽¹³⁾, אם שלה קדמה קדושה קדושין ואם של שלוחה קדמו קדושין⁽¹⁴⁾ קדושין. ואיתמר לא קדשה עצמה וחזרה בה מהו⁽¹⁵⁾. ר' יוחנן אמר חוזרת, דאתי דבור ומבטל דבור⁽¹⁶⁾ [= ור"ל אמר אינה חוזרת, לא אתי דבור ומבטל דבור]. ואיתותב ר"ל מדתנן פ' השולח⁽¹⁷⁾, השולח גמ לאשתו והגיע בשליח או ששילח אחריו שליח וא"ל גמ שנתתי לך בטל הוא, הרי זה בטל, טעמא דבטלה אבל גילויי דעתא לא אשכחן דמבטל⁽¹⁸⁾. ועוד מדקתני אם משהגיע גמ לידה אינו יכול לבטלו, והוינן בה פשיטא. ומשנינן לא צריכא דמהדר עילויה⁽¹⁹⁾ [מעיקרא] לביטוליה, מהו דתימא כאילו⁽²⁰⁾ בטליה מעיקרא דמי קמ"ל. ועוד⁽²¹⁾ דאביי ורבא פליגי בגילויי דעתא בגימא והלכה כאביי⁽²²⁾ דאמר לאו מילתא היא, וכ"ש [= הכא]⁽²³⁾ דליכא גילויי דעתא לבטולי אבל [= אלא]⁽²⁴⁾ לאהדורי בתר גירושין וכל הקודם⁽²⁵⁾ קודם. ואנן סהדי⁽²⁶⁾ דכל היכא דתתגרש ניהא לה שהרי כמה ימים חזרה אחר גירושין. ועוד דתנן בפסחים⁽²⁷⁾ חבורה שאבד פסחה

(7) תיקנתי זה עפ"י ר' אמ' כ"י שזח"ה: שלא בטלה שליח קמא בשביל בתרא. (8) כ"ה במהר"ם; כ"י שזח"ה: שלא מצינו שליח בטל בגילויי דעת. (9) תיקנתי זה עפ"י ר' ריווא. (10) סה"י: ואף במבטלת לפנינו; ר' אמ': ואף במבטלת [= במבטלת] השליח עצמו לפנינו. (11) ר' אמ': ר"ל ור"י. (12) קדושין נ"ט ע"ב. (13) מהר"ם: והלכה היא וקדשה [= את] עצמה (כ"ה ר' ריווא, ור' אמ'). (14) שם בסעות: קידושה. (15) שם: חסר שם. (16) תיקנתי זה עפ"י ר' ריווא, ור' אמ'; וליתא בתשו' מהר"ם. (17) כ"ה בתשו' מהר"ם; וליתא בר' ריווא ור' אמ' שם. ועי' גיטין ל"ב ול"ד. (18) מהר"ם: דבטל; ר' ריווא: לא אשכחנא דבטלוהי. (19) תיקנתי זה עפ"י מהר"ם ור' ריווא. (20) מהר"ם: כמאן דבטליה. (21) שם: ועוד פליגי אביי ורבא; כ"י שזח"ה: ועוד לאביי ורבא לאו מילתא היא. ועי' גיטין ל"ד ע"א. (22) סה"י: והלכתא כוותיה דאביי בי"על קג"ם דגילויי דעתא בגימא לאו ביטול הוא; מהר"ם: והילכתא כאביי דגילויי דעתא בגימא לאו מילתא היא. (23) תיקנתי זה עפ"י ר' ריווא; כ"י שזח"ה: וכ"ש הכא דאנו סהדי ראין גילויי דעת לבטל אי' [= אלא] לחוד אחר הגירושין. (24) תיקנתי זה עפ"י מהר"ם ור' ריווא שם. (25) כ"ה במהר"ם; כ"י שזח"ה: וכל הקודם בה זכה; ע"ח: (26) ר' ריווא: ואנן סהדי דניהא לה שתתגרש; סה"י: ואנן [= סהדי] כל כי היכי דתתגרש ניהא ליה [= לה]. (27) סה"י: ועוד יש להביא ראיה מן השנויים במסכת פסחים, חבורה שאבד פסחם, הלך ומצא ושחט, והם שחטו ולקחו; ועי' פסחים דף צ"ח ע"ב.

ואמרו²⁸) צא ובקש ושחוט עלינו, והלך ומצאו שחוט, והם לקחו²⁹) ושחטו, אם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו והם אוכלין עמו ושלחן יצא לבית השריפה. אלמא היכא דשלו נשחט ראשון אעפ"י שקדמה לקיחתו³⁰) לשחיטתו קתני הם אוכלין עמו ושלחן יצא לבית השריפה. אלמא אעפ"י שמחזירין³¹) לעשות שליחותן על ידי עצמן³²), לא במלה שליחות מן השליח:

שלמה בר' יוסף בלאנ"ט [=בר' יצחק]³³):

פי' ר"ב

(כ"י שוח"ה סי' שע"ד)

גם השיב רש"י: על אשה שעשת[ה] שליח בפני עדים לקבל גטה מיד בעלה במקום אחד שהשליח שם, והודיעו לשליח ונתרצה בשליחו. אפי' לא מינתה השליח, ימסור הבעל גט ליד מי שירצה ויאמר התקבל וזכה בגט זה לאשתי. ומנורשי' מיד בקבלתו, אם ידוע שזכות היא לה בגט זה:

השיב¹) רבינו שלמה זצ"ל: נראה בעיני האשה שמנתה שליח לפני²) עדים במקום אחד, ואמרה בפניהם הריני ממנה את פלוני שבמקום פלוני שליח לקבל גטי. והודיעו את השליח ונתרצה ששליחותו³) הוגנת. וכ"ש אשה זו שנשמאה⁴) בעכו"ם

ונאסרה עליו, שליחותה כשר⁵) מכמה טעמים: האחד: מאחר שנאסרה עליו, זכות הוא לה שיוצאה מתחתיו, ואפי' לא מינתה השליח⁶) [ימסור]

ר"ב: תשובת רבינו גלי נוסח השללה הוצאה צדיקים ותשובות מקדמונים כת"י שזח"ה קונץ 345 [=הירשפלד מס' 108] סי' שע"ד דף 40 א' נקלדור נמרץ נסס: גם השיב רש"י: חו"ז ח"א סי' תש"ו; ותחצ"ו סי' ט"ו א' 8-93; ותחוס שס: שלמה בר' יצחק.

28) ד' אמר: ואמרו לא' [=לאחר] צאו ובקש לנו ושחוט עלינו. 29) שם: והו' לקחו אחר ושחטו. 30) כ"י סמ: לקיחתו; סה"י: לשחיטתו. 31) סה"י: מצינו אעפ"י שהו' מחזירין: מהר"ם: שהו' מחזירין. 32) כ"י סמ: לעשות שליחותו על ידי עצמו. 33) תיקוני זה עפ"י הגי' בר' ריווא, תשו' מהר"ם, וכ"י שוח"ה. ועפ"י שלשה עדים יקום דבר שהוא לרש"י. אמנם לדעתו של ר"ל גינצברג השם בלאנ"ט נשתבש מן בלאנ"ש [=בן לאנשלמה] בלשון פרובינציאה. וגם ר' שלמה בר"י [=ב"ד יוסף, אחד מחכמי צדפת בזמן בעל ההשלמה, עיין גאליא יורדיקא ע' 100] נתחלף ברש"י ולא להיפך.

ר"ב: 1) כ"י שוח"ה: גם השיב רש"י: תחצ"ו: וזאת תשובתו שהשיב להם זה כמה שנים. והשווה להלן בסימן שאחר זה: מבוא להאורה 168: ושערי צדק סי' ל"א ט"ו ע"א. 2) קרי: בפני עדים [וכ"ה בכ"י שוח"ה ובתחצ"ו]. 3) =שליחותו [וכ"ה שם]. 4) =שנטמעה בעכו"ם; תחצ"ו: שנטמעה בגוים. 5) שם: כשר בכד. 6) שם: שליח; ובאו"ז: השליח, איסור הבעל.

הבעל הגט ליד מי שירצה ויאמר כלשון⁽⁷⁾ הזה: זכה⁽⁸⁾ בגט זה לאשתי פלונית וה"ה⁽⁹⁾ מגורשת מיד בקבלתו של זה. דתנן⁽¹⁰⁾ האומר לשלוחו תן גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור ד"ר⁽¹¹⁾ מאיר. וחכ"א בגיטין נשים אבל לא בשחרורי עבדים, שזכין לו לאדם כו'. והא עבד דגמר לה לה מאשה, כיון⁽¹²⁾ דזכות הוא לו וזכין לו שלא בפניו מקבלין⁽¹³⁾ אע"פ שלא מנחו העבד שליח. וה"ה לאשה היכא דזכות הוא לה. דעבד לא קיימא לן ביה טעם שליחות, אלא דגמר מאשה דכתיב בה שליחות. וקתני כה"ג⁽¹⁴⁾ הוי שליחות. ועוד דבעי מיניה רבא מר"נ⁽¹⁵⁾ המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו כו'. מי אמרי' כיון דסניא ליה⁽¹⁶⁾ כלומר איכא דרחמא⁽¹⁷⁾ ואיכא דסניא⁽¹⁸⁾. הלכך כי זכה לה ע"י אחר שלא מדעתה, מספקי'⁽¹⁹⁾ לה ומגורשת⁽²⁰⁾ ואינה מגורשת. ואם מת חולצת ולא מתייבמת. שמעינן מינה דהיכא דודאי זכות⁽²¹⁾ לה כי הכא, מצי בעל לזכויה לה בלשון זכייה ואפי' לא מינתו. ואפי'⁽²²⁾ לשאר נשים שגירושן⁽²³⁾ חובתן. כיון שאמרה בפני עדים פלוני יהיה⁽²⁴⁾ שלוחי לקבל, גילתה את דעתה שהיא חפיצה בגירושין מחמת איבה שביניהם. ומעתה זכות הוא לה ושלוחה גמור הוא, מאחר שנתרצה⁽²⁵⁾ לעשות שלוחה. דלמאי ניהוש לה, דילמא כיון דלא ידעה ביה, אי צבי אי לא צבי, לא סמכה דעתה ולא הוי שליח. סתמא דמילתא לא משויא⁽²⁶⁾ אלא מאן דידעה ביה דעביד⁽²⁷⁾ אי משום דרחים לה, אי משום מצות. דכה"ג אשכחן טובי⁽²⁸⁾ גבי שלוחי הולכת. דההוא⁽²⁹⁾ דשדר

(7) שם: בלשון זה. (8) שוח"ה: התקבל וזכה בגט זה. (9) = והרי היא. (10) ולפנינו בגטין י"א ע"א: האומר תן גט זה לאשתי [בלי המילה: לשלוחו]; תחצ"ו: רתנן האומר גט זה לאשתי. (11) = רב ר' מאיר. (12) תחצ"ו: כיון. (13) שם: זכין לאדם. (14) שם: ומקבלין, ואע"פ שלא מינהו. (15) שם: רכי האי נוונא. (16) = מרב נחמן; ולפנינו ביבמות קי"ח סע"ב בשינויים רבים. ועי' במדרכי וברשב"א שם. (17) צ"ל: = [זכות הוא לה, וזכין לאדם שלא בפניו. או דילמא זימנין דרחמא ליה, חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו. א"ל תנינא [תחצ"ו: תנית'] חוששין לרבניה]. ותיקנתי זה עפ"י הגי' בגמרא וגם בתחצ"ו שם. (18) = ליה. (19) = דסניא ליה; תחצ"ו: דסני ליה. (20) = מספקא לן. ותיקנתי זה עפ"י פירש"י ביבמות שם; תחצ"ו: מספקי' לה. (21) שם: מגורשת. (22) = [הוא] לה. (23) = ואף; וכ"ה בתחצ"ו שם. (24) שם: שגירושיהו. (25) שם: יהא. (26) שם: שנתרצה ליעשות שלוחה. (27) = לא משויא [שליח]; תחצ"ו: לא משוי שליח. (28) = רעתה. וכ"ה לנכון בתחצ"ו. (29) שם: טובא אשכחן. (30) = גברא [וכ"ה בתחצ"ו]; ונמצא בגיטין כ"ט סע"ב בשינויים רבים].

נימא לדביתיהו⁽³¹⁾ א"ל שליח לא ידענא לה⁽³²⁾ א"ל זיל הבח⁽³³⁾ ניהליה לאבא בר מניומי דהוא ידעה⁽³⁴⁾ וליתבי ניהליה. אלמא נעשה אבא שלוחו של זה הבעל, אע"ג⁽³⁵⁾ שלא נדבר עמו פה אל פה והוי שליח. ומעם האוסרין⁽³⁶⁾ איני יודע. מכל מקום⁽³⁷⁾ ילמדו⁽³⁸⁾ המגרש לומר לשונות הללו שתיהן⁽³⁹⁾ התקבל וזכה⁽⁴⁰⁾ בגט זה לאשתי פלונית, דהוה שליח ממ"נ⁽⁴¹⁾. וצורנו⁽⁴²⁾ יאיר עינינו בתורתו:

שלמה בר' יצחק:

פי' ר"ג

(או"ז ח"א סי' תשכ"ד)
ובתשובות רבי' שלמה זצ"ל כתוב:
מעשה באחד שרצה לשלוח גט
לאשתו על ידי עכו"ם או לעשות⁽¹⁴⁾
קבלן. ואומר ר': דלא מהני, אא"כ
אומר לו לישראל, דר קבל לי גיט,
או דר לפלוני ואומר לו לקבל לי
גיט, והוא השיב⁽¹⁵⁾ ביד ישראל
אני אקבל. דלא סמכין אדעתיה⁽¹⁶⁾
בדאורייתא. ועכו"ם פסול לכה, כרתנו
חוץ מחש"ו⁽¹⁷⁾ ונכרי. דלכך⁽¹⁸⁾ אם
אומר לו⁽¹⁹⁾ סמכין⁽²⁰⁾ עליה עכ"ל:

שוב מעשה⁽¹⁾ באחד שרצה לשלח גט
לאשתו ע"י גוי⁽²⁾ או לעשות לה⁽³⁾
קבלן לקבל גטה: ואמר ר' אין גטא⁽⁴⁾ גט
בענין זה, אלא א"כ היא אומרת לישראל
לך וקבל לי גיט או לך ואומר לפלוני
שתקבל⁽⁵⁾ לי גיט, והוא משיב⁽⁶⁾ לה
ביד ישראל אני אקבל. אבל⁽⁷⁾ אומר ר'

ר"ג: תשובה זו הוצאה נזס: ונתשובות ר' שלמה זצ"ל ח"א סי' תשכ"ד;
תחל"ו סס"י ט"ז ל"ז 10 נזס: ולומר ר' (סתם); תשו' מהר"ם ז"ל ד"פ סי' תק"מ
[כ"י פרמל סי' רי"ז 282]; רלני"ה סי' תתקכ"ז; ונתורף ונקטור נמרץ נזס:
נתשובות רש"י כתב נמרדכי דרינוס (כ"י סמינר) ריש 185 ע"ז [=ד' ריוול סי'
תע"ו =ד' למ"ז וד"פ, גיטין סי' שמ"ח].

(31) תחצ"ו: לדבתייהו. (32) שם: ליה. (33) =הבי ניהליה; ולפנינו בגמרא: זיל יהביה
לאבא בר מניומי. (34) ובגמרא: ראייהו ידע לה וליוזיל וליתביה ניהליה; תחצ"ו: דהוא
ידע לה וליתביה ניהליה. (35) שם: ואע"פ. (36) והשווה העמוד ר' לבוב י"ז ע"ב, א"ח
ח"ב ע' 165. (37) תחצ"ו: ומ"מ להרויח הרבה. (38) =את המגרש [וכ"ה שם]. (39) ראה
לעיל אות 36. (40) תחצ"ו: וזכי. (41) =ממה נפשך. (42) =וצורינו [וכ"ה בתחצ"ו].
וחתימה כעין זו דגילה בתשו' רש"י במק"א [ראה מבואי].

ר"ג: (1) תשובה זו דבת העדר היא, ונעתסה ע"י ר"י מילער [שם 10א] בליקויים
עצומים, ונזכרה ברמז ע"י רש"ב במבו אלהאורה 162, ושם 166, וע"י ר"א עפשטיין במחברתו
„שמעיה" צד 3 אות 3, וע"י ר"א אפטוביצר בס' מבוא לראבי"ה צד 299. (2) מרדכי כ"י
סמ: לעשותו קבלו [בלי המלין ע"י גוי]. (3) =לעשותו [וכ"ה שם]. (4) =גיטה. (5) ט"ס
הוא וצ"ל: =שיקבל. (6) לדעתו של ר"ש ליברמן הגידסא כאן נלקה בחסר. (7) המלין „אבל
אומר ר"י לפע"ד נשתרבבו לכאן ממקום אחד, ואולי צריך להסגיר אותו בין שני חצאי העיגול.

דלא סמכינן אדייתיקי⁸ (אגרות⁹)
 בדאורייתא¹⁰ וגוי פסול לכך. מהא דתנן
 במס' גמין¹¹ הכל כשרים לקבל¹² את
 הגט חוץ מחרש שומט וקטן וסומא ונכרי. הלכך אין גטא גט אלא א"כ
 אומרת¹³ לך וקבל לי גמי :

פי' ר"ד

עוד השיב¹ : אף על גב שהשליח נותן הגט בפני שלשה משום דדמי²
 למשפט. אפילו הכי כיון דקיום שטרות דרבנן³, יכול ליתנו

ר"ד : תשנע זו לרצינו הוצאה נשם : עוד השיב [=רש"י] צהגות מרדכי [ד'
 חמ' וד' פר'] גיטין פ"ו סי' תס"ז [=וליתא לא צד' ריוול דף 1203-1213, וגם לא
 צהגות מרדכי הגדול [כ"י הסמינר] שם 225-228]; וראה תשנע רש"י
 [תראו : מ"ח ע"א].

(8) אולי צ"ל = ארעתו [וכ"ה באו"ז]; והמלה "ארעתין" נשתבשה ל"אדייתיקי" [ר"ל: שני
 יורין במקום ה"עיו", וגם "קי" במקום הנו"ן סופית]. וכראי להעיר דגירסא שלפנינו
 "אדייתיקי" נמצאת בג' מקומות [ה"ה: תחצ"ו, ראבי"ה, ומהר"ם ב"ב רי"ז]. והשווה הערות
 ר"מ בלור ור"א אפטוביצר [שם 299] וז"ל: והלשון המוזר הזה אין לו מובן... ובלי ספק(?)
 נשתרבב לשם מתשובה אחרת. (9) אולי צ"ל: [ד' אגרות] אגוריאות = ערכאות; ראה ברייתא
 גיטין פ"ה ע"ב, ושאלות דר"א פ' בראשית ה' ע"א ד' ווילנא תרכ"א; ולדעתו של ר"ש
 ליברמן צ"ל: [ארעתין ב] אגרות בדאורייתא. (10) ד"ל: דאין לסמור בדברי תורה על ערכאות
 עכו"ם [או על אדייתיקי]. (11) משנה גיטין פ"ב מ"ה [=ידוש' שם י"א ע"א, בבלי כ"ג
 ע"א]. (12) לשון זה נמצא רק בתוספתא [הוצ' צוקרמנדל] פ"ב צד 325; ובמשנה שלפנינו:
 להביא את הגט. (13) = לו. (14) צ"ל: לעשות[ו]. (15) = לה. (16) = ארעתו [ראה
 לעיל אות 8]. (17) = [וסומא]. (18) = [אלא]. (19) = [לישראל]. (20) אולי צ"ל:
 [=דלא] סמכינן עליה.

ר"ד : (1) והשווה תשובות דרב נטרונאי גאון בס' תוש"ר לרה"מ הורוויץ הלוי ח"ב
 דיש ע' 16; תחצ"ו סי' ט"ו ב' 9 אות ה'; מכאן להאורה צד 166 בטעות [וצ"ל שם: ובתשובת
 ר"ח כתב כגון אלו דברים כו', במקום "ותשובת רש"י כתב"]. (2) וראה מרדכי פ"א דגיטין:
 צריך שיתנהו לה בפני שלשה כשרים כמו ברין; מכתב אליהו לר"א אלפנדי סי' ל' ק' ע"ג;
 אה"ע סי' קמ"א: כ"ט. (3) כתובות כ"ח ע"א; ה' ראו צד 49: כיון שקיום שטרות משל חכמים
 הוא [אמנם לא מצינו דגט איקרי שטר, אע"פ שמצינו ששטר איקרי גט], ועי' ר"א מורחי
 ח"א סי' ס"ו.

בלילה⁴). ולא דמי לקיום שטרות דעלמא⁵, דתחלת⁶ דין הוא, אבל
הכא סוף דין הוא:

סי' ר"ה

תשובת שאלה אל הר"ש¹ ז"ל:

יוסף ששנה² שם אביו³ בגט, שהיה שמו יעקב והוא כתב⁴ שמואל,
לפי שהיה אותו יעקב משומד ומת בשמדותו, אין לקנות בו
מאחר שהחזיק שמו ושם אביו וכן⁵ במדינה. ומתקנת⁶ רבן גמליאל⁷
נהגו לכתוב בגיטין פלוני ב"ר פלוני, וכל שם⁸ אחרון וחניכא דאית
ליה⁹ ולא הובתי¹⁰, הגט כשר. שלא הצריכו חכמים¹¹ לחזור¹² אחר
עדים¹³ להחזיק שמו ושם אביו¹⁴, אלא על פי עצמו. ומפני הרמאין
שהיו משנין שמן¹⁵ תקן רבן גמליאל לכתוב כן. נמצא שגרש בכל שם
שהיה¹⁶ לו ולאביו. ואם לא מפני שנשאת האשה ושלא¹⁷ להוציא לעז
על בני¹⁸ הגט, שלא תצטרך¹⁹ להוציא מזה²⁰ הואיל ונתייחדה עמו,

ר"ה: ח"ח ח"3 [כ"י סמ' מספר 0185] ה' גיטין ריש דף ק"ד [=ח"ח ח"3
הול' שלעזינגער 162 חות פ' נכמה לקויים ושינויים]; וז"י טור ח"ה ע' סי' קכ"ט
גס: תשובה שאלה להר"ש [=להר"ש]:

4) שלא כהר"י מינץ סי' נ"ז, ור"א מזרחי ח"א פ"ב, ושם ח"ב סי' ל"ה; והשווה תשו'
דש"י לעיל מכ"י תראז: 48; ה' ראו ריש ע' 100; רדב"ז סי' פ"ד; ותשב"ץ הקטן סי' תקפ"ט
לבסוף [=ד"ק נ"ה ע"א = וליתא לא בתשב"ץ כ"י הסמינר משנת 1386, וגם לא ברינים
מתשב"ץ לבסוף א"ח ח"ב (כ"י סמ:)] דף 386. 5) שלא כשיטתו של ר"א מזרחי שם [וראה
תומת ישרים קע"ח]: ואין חלוק בהא דאין מקיימין שטרות בלילה, בין גט לשאר שטרות
דעלמא; והשווה הרמב"ם ה' סנהדרין פ"ג: ה"ד; שע"צ סי' כ"ג דף פ"ח [=תה"ג קדמונים
סי' ר"ד]. 6) וראה ר"מ מאירי לסנהדרין [הוצ' ר"א סופר, סוף ע' 159]: ולפיכך לא
מקיימין שטרות אלא ביום, שהתחלת הדין וגמר הדין בהם באין כאחד, וכן כתובה
גדולי המחברים.

ר"ה: 1) כ"י סמ: לרש"י; ב"י: להרא"ש [קרי: להר"ש]. 2) ובנוגע לענין שם
השינוי השווה אה"ע סי' קכ"ט, ושם סי' קמ"ט; תרומת הדשן סי' רל"ד; דרכי נועם מ"ה.
3) כ"י סמ: אביב [קרי: אביו]. 4) שם: וכתב. 5) כזו [וכ"ה בכ"י שלפנינו]. 6) גיטין
ל"ד ע"ב. 7) כ"י סמ: רבן גמליאל כת"ו [=כתקון חכמים]. 8) שם: וכל שום וחניכא.
9) שם: לו. 10) שם: ולא הובתי [קרי: ולא הובתי]. 11) וליתא שם בכ"י. 12) שם: לחזור.
13) שם: העדים. 14) ראה לעיל אות 3. 15) שם: משנים את שמם. 16) שם: שנמצא
ושהיה לו. 17) שם: שלא. 18) על הגט בנוסח ישנה; או על כנות ישראל; ובכ"י:
שלא להוציא לעז על הגט [כלי המלה: בני]. 19) שם: שלא יצטרך. 20) וליתא שם בכ"י.

הייתי מסכים לרדות²¹) הרשע ולכופו עד שיכתוב לה גמ בשם שברור²²) לו ולאביו. אבל עתה אין חשכון²³) בדבר לסמוך על הדין ועל דת משה וישראל, שהגמ כשר ותהא האשה בהיתרא. וצורנו יאיר עיניו בתורתו: שלמה בר' יצחק ז"ל:

פי' ר"ן

העושה¹) את חבירו שליח לקדש לו את האשה אינו²) צריך לכתוב לו³) הרשאה, אלא כך, כתוב לו: בפנינו⁴) חתומי מטה מינה פלוני את פלוני בר פלוני לקדש לו אשה פלונית בת פלוני ויחתמו העדים דשליח⁵) שעשאו בעדים כשר: והרשאה זו למה, אלא אדם שיש לו ממון ביד חבירו ורוצה לעשות שליח כדי להוציאו מידו צריך להקנותו לשליח אגב קרקע. כי הא דרב פפא⁶) הוו ליה תליסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אחא⁷) אגב אסיפא דביתיה.

ר"ן: מח"ו סי' תס"ז ע' 586 [=כ"י סמ: אל 155 נשינויים קליס] נזס: כך הורה ר' [סתם]; פרדס סס"י ז"ל [=פע: דף פ"ז]; האורה ח"צ סי' ד' 178; אור"ה (כ"י מ: סי' ז"י) [=כ"י סמ: אל 76 =פר: וליתל שס]; והעתק ר"י מילר צהחוקר ח"ל 46 סי' י"ד; וקנור שנה"ל (כ"י סמ: סי' ס"א אל 42 נקינור נמרץ נזס: כך הורה רש"י ז"ל, ולכל המקורות שניין ר"ש ליצרמן נתיקונים והוספות לתשונות ר"א בן הרמז"ס (הול' מק"נ) ע' 231 נריך להוסיף שס תשונות רש"י שלפנינו:

21) שם: לראות [קרי: לרדות] את הרשע. 22) שם: שברר. 23) השווה מבואי. ר"ן: 1) פרדס: וזה פירש רבינו שלמה, העושה את חבירו כו'. 2) כצ"ל; אמנם במח"ו כ"י סמ: וגם בקצשבה"ל (כ"י סמ:): צריך לכתוב לו. 3) שם: שטר הרשאה בקניין; החוקר: אינו צריך לכתוב השליחות בקניין אלא בר כותב; וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מה' אישות ה' ט"ו. אמנם בס' השטרות לרב האי גאון ע' 65 נזכרו עדים וקניין בשטר שליחות לקידושי אשה. 4) שם: אלא יכתוב לו: לפנינו חתומי מטה איד פלוני בר פלוני מינה כו'. 5) כ"ה דעת הראב"ד בה' אישות פ"ג הט"ו [והשווה תומת ישרים סי' קי"ג, תשב"ץ ח"א סי' כ"ז]. ובהחוקר: וחותרמין העדים בין אם הוא לפנינו ובין אם אין [=אינו] לפנינו. והרשאה זו למה הצריכו חכמים אלא להוציא חבירו מחשש; ובפע: דשליח שעשה בעדים כשר, בין אם הוא לפנינו בין אינו לפנינו. והרשאה זו למה, לא הוצרכו הרשאה אלא להוציא חפץ מיד חבירו; ורמ"י עהרנרדיך [שם אות מ"ד] שנה ברואה, דהא איתא ג"כ בהחוקר ע' 46 שורה ז ולא דק בפרדס שלפנינו. 6) ב"ק ק"ר ע"ב. 7) כ"ה ג"כ בשאלתות פ' שופטים; אמנם בגמרא: בר אבא.

[ולפי⁸] שצריך לעשות לו קניין לפיכך⁹) כותבין שם הרשאה שאם לא יקנה לו לא יהא זה¹⁰) נותנם לשולחו. וכדאמרי¹¹) אין משלחין מעות בדיוקני שאם יתן אותם לשלוחו שעשה בעדים ולא הקנה לו יכול לתובעם היום ומחר כדאמרי¹²) בבבא קמא¹³) כך הורה ר' וכן נהגו¹⁴) : והמקדש¹⁵) את האשה לחבירו יקדשנה בפני עדים ויאמר תהא את מקודשת לפלוני בר פלוני במכעת זו כדת משה וישראל :

פי' ר"ז

ראובן ושמעון באו לדון לפני רבינו שלמה¹) : אשתו²) צועקת על שגירשה מביתו³) ואינו נוהג עמה⁴) דת יהודית, והוא אומר⁵) כדין גרשתיך דאין לך עלי אפי' כתובה שמקח טעות לקחתי ביך והדברים נכרים שאת לוקה בצרעת וסימני צרעת⁶) נהגו ביך חומם וסתם⁷) פנים פורחות בשחין וקודם נישואין היית מרגשת⁸) בעצמך מחולי

ר"ז : תשובת רש"י זו ע"ד הרחוקת המזורעים הוצאה נמש' מהר"ס ז"צ ד"פ סי' תתנ"ג 817-820 נשם : נשאל לרש"י [וחתם נסופו : שלמה ז"ר יצחק] ; ונשינויים עלומים נתחל"ו סי' מ' ע' 24 נשם : לפני רבינו שלמה ; ונכ"י לו"ז הקלר למהר"ס ז"ק 436.

(8) תיקנתי זה עפ"י האורה שם; אמנם במח"ו הנרפס: ולפיכך שצריך [=כ"י סמ: ולפי]. (9) האורה: צריך לכתוב לו שם הרשאה. (10) שם: לא יהא זה נותן לשלוחו שעשאו בעדים. (11) ב"ק שם; ותוס' שם ד"ה: אין. (12) שם. (13) [העם]; ותיקנתי זה עפ"י הפרס: וכר נהגו העם; קצשבה"ל: כר הורה [על הגליון: רש"י ז"ל]. "וכן נהגו העם" ליתא שם. (14) שם: והשליח המקדש את האשה אומר לה תהי מקודשת לפלוני כו'; החוקר: ושליח שמקבל אומר כו'; ואם השליח המקדש מברך, הוי כשליח בשכר משום הברכה, ובשליח בשכר מהני אפילו בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים. ובוה מיושב ג"כ קושית הרשב"א [קידושין ס"ה] ונוב"ת [אה"ע סי' ס"ד]. והובא בשו"ת בית דוד ח"א סי' ל"ב; ונשמטה תשו' רש"י שלפנינו ע"י ר"ד לייטער שם.

ר"ז : (1) מהר"ם: נשאל לרש"י. (ונזכרה ברמז בברכי יוסף אה"ע סי' ב'; ובספר גרמני "בייטרענע" של צימלס ע' 102, ושם ע' 125; ובראבי"ה ח"ב 527 אות 4 [ולכל המקורות שציין שם ר"א אפמוביצר צריך להוסיף: או"ז הקצר, מבוא להאורה 163, ותרנום אנגלי ע"י ר"ד מרכוס בספרו The Jew in the Medieval World צד 303]. (2) שם: אשת ראובן צועקת עליו. (3) שם: והוציאה בלא כתובה. (4) כדת; וזה ליתא שם. (5) שם: והוא טוען שמקח טעות נשאה. (6) נראין; שם: כי סמני צרעת נראין בחוטמה. (7) שם: ופניה פורחות שחין. (8) שם: קודם הנישואין והיתה [=וקודם הנישואין היתה] מרגשת בעצמותיה.

זה, ממשפחתך⁹) יש מהם שחלו בחולי זה ואני בשעה שכנסתיך¹⁰) לא הייתי מכיר במומי סתר שביך. והיא אומרת¹¹) לא, כי שלמה נכנסתי לחופה. ועל שאתה אומר¹²) סימני צרעת נראו בי, לא יהיה הדבר ולא יבא, כי כל גופי שלם אפס שני שומים עלו לה בפניה אחרי אשר גרשה מביתו מתוך צער וכעס. ועל דבר זה העיד¹³) מקצת הקהל אשר כמה שנים עמדו עמו ולא שמעו בדבר כי בריאה נכנסה לחופה ואין אנו מכירין סימני צרעת. ועל דברי ריבות האלה השיב הרב תשובה זו:

תשובה: הנני¹⁴) דורש בשלום חתומים בשאלה אחרי אשר לא תוכר באשה מום בבית אביה ומשנכנסה לרשותו נולדו בה¹⁵) אין לו עליה טענת מומים. והראה¹⁶) האיש מעשהו לרעה והראה עצמו שאינו מזרעו של אברהם אבינו שדרכו לרחם על הבריות וכל שכן על שארו אשר בא אתו בברית, שאילו נתן לב לקרבה כאשר נתן לב לרחקה היה נמשך חינה עליו. שכך אמרו רבותינו¹⁷) חן מקום על יושביו ואפי' הוא מקולקל במים רעים והארץ משכלת וכן חן אשה על בעלה ואשרהו אם זכה לזכות בה ולקנות בה חיי העולם הבא, שאף בכופרי הקב"ה ראינו הרבה שאין מרחקין נשותיהן, מתכוונים לחסד לאומים חמאת וכן הנשים לבעליהן. וזה הקשיח¹⁸) בבית אבינו שבשמים כאשר העיד בינו ובין אשת נעוריו, משפט ודין עליו לנהוג בה כמנהג בנות ישראל, ואם אינה¹⁹) מקרבה ברחמים ובכבוד יגרשנה ויתן לה כל כתובתה²⁰):

(תשו' מהר"ם ב"ב ר"פ תתנ"ג)

נשאל לרש"י: אשת ראובן צועקת עליו שגרשה מביתו והוציאה בלא כתובת, והוא טוען במקח טעות נשאה כי סמני צרעת נראין

9) שם: גם משפחתה כולה מחולי זה. 10) ובשעת [ובשעה] שכנסתי לא הרגשתי במומן שבסתר. 11) שם: בריאה היתה. 12) שם: ונם טוען הבעל המצורעים רוצים לקלטה; והשאר חסר שם. 13) שם: והעידו הקהל שבריאה נשאה, ושקר דבר במה שהמצורעים רוצים לקלטה, אלא הוא המוציא קול. 14) מכאן ועד „אין לו“ חסר שם. 15) שם: נראה שאין לו עליה טענת מומין. 16) מכאן ועד „ואם אינה מקרבה“ חסר שם. 17) ירושלמי יומא ריש פ"ד: ה"א [י"ח ע"ב]; ובבלי סוטה מ"ז ע"א בזה"ל: שלשה חונות הן: חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו [לוקח]. והשווה פירש"י שם. 18) = וזה הקשיח [בברית]; ויצחק ספיבק [בס' ר"ש יצחקי ריש צד 87] טרח והגיה שלא לצורך: הקשיח [לבו נגר ברית]. 19) שם: ואם אינו רוצה לקרבה יגרשנה ויתן לה כתובה. 20) ובמהר"ם מוסיף לבסוף: ואם אין לו, יתן כל הנמצא בידו כו'.

בחוטמה ופניה פורחות שחין קודם הנישואין והיתה מרגשת בעצמותיה. גם משפחת' כול' מחולי זה ובשעת שכנסתיה לא הרגשתי במומן שבסתר. והיא אומרת בריאה היתה. וגם טוען הבעל המצורעים רוצים לקלטה. והעידו הקהל שבריא נשאה, ושקר דבר במה שהמצורעי' רוצים לקלטה, אלא הוא המוציא קול :

נראה שאין לו עליה טענת מומין, ואם אינו רוצה לקרבה יגרשנה ויתן לה כתובה⁽²¹⁾, ואם אין לו יתן כל הנמצא בידו אלא שיסדר לו כדרך שמסדרין לב"ח מטה ושולחן וכסות לי"ב חדשי' ושמר כתובה יהא עומד לגבות בכל שנה בכל אשר ישתכר עד שישליו' כל כתובת'. ואם חפצה להתגלגל ע"י מזונות יתן לה כל אשר יראו ז' טובי העיר לפי השגת ידו. ואינו יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיה וכל מעשה ידיה שתשתכר תתן לה, או תחשוב [למזונותיה]⁽²²⁾, ועליו אסיף כדי הצריך, או טוב לו לתת לכו לקרבה למען יתרחם מן השמים ויזכהו לפדות ולבנות ממנה וירחיב לו מכל צרה שנאמר⁽²³⁾ ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. ומה שלותה ואכלה ישלם, ותשבע כמה לותה :
שלמה ב"ר יצחק :

פי' ר"ח

ושאלתם⁽¹⁾ אשה שהלכה לבית-אביה על עסק קטמה⁽²⁾ שנפלה בינה ובין בעלה, אינו⁽³⁾ חייב במזונותיה, ולא בכסותה, ולא כלום. ואם מתה מתוך כך⁽⁴⁾ קודם שתמול הגט, בעלה יורשה⁽⁵⁾ :

ר"ח : א"ח ח"ג [כ"י סמינר] סי' ר"ן דף שג"ד זשס : שו"ת לרש"י [=וליתא זל"ח (הול' מק"נ) שס] ; והוצא זשע"ל סי' ע"ו [ס"ט ע"ג] זשס הגלונים (סתס).

(21) מכאן ועד סופו חסר בתחצ"ו. (22) כצ"ל; ובנדרס: למזיבותיה. (23) דברים י"ג: י"ח.
ר"ח : (1) וצריך להוסיף תשובה זו [בין תשובות רב נט"ג] לכל המקורות שציין רב"מ לוין [באוצה"ג ח"ה סי' תשע"ז סוף ע' 343]. (2) ובגלילות דינו"ס היו כותבין בשטר-התנאים בזה"ל: מחמת עדור וקטמ יתנהגו ע"פ תקנות שו"ם [הגהות אשרי לכתובות פ"ד סי' ט']. (3) ונעלמה תשובה זו מעיני ל. עפשטיין בס' האנגלי על "הכתובה" צד 140 אות 3, ושם 153. 162. (4) ומתה מתוך הקטמה [בעל האגודה ב"ב פ"ט ג' 44]. (5) ולא הופקעה ירושת הבעל שהוא ראודייתא [ראה תשב"ץ ח"ב סי' דצ"ב: ופוסקין מכאן, איש ואשה מתקוטטים יחד ומתה מתוך הקטמה, אינו יורש]. (שלא כפירש"ם ותוס' ב"ב קמ"ו, דע"ב ד"ה: נכנס [וראה אגודה שם סי' קצ"ו מ"ד ע"ג] אמנם לפי תקנת ר"ת: הבעל יחזיר את כל הנדוניא (וכל מה שהכניסה

סי' ר"מ

(או"ה כ"י סמ: 1111)

לפני ר' נשאלה שאלה זו:
על עסק ראובן שנשא אשה והיו
לו מטלטלין וקרקעות. והפנים לה
בכתובה המחצית מהקרקעות, ומחציתו
שהניח לעשות. כי יאמר לו אולי...
וכאשר כתב כתובה, כתב נכסי
אחריו לכתובתו חוץ מאלו. ויש
אשר נמנו בדבר ולא אבו לחתום
באותה כתובה. כי אמרו, אינה עשויה
כתיקון חז"ל, אשר תקנו לכתוב כל
נכסי אחריו לכתובתו. והואיל ושייר
בירו מקצת נכסיו, אין כאן כל נכסי.
ועל אלה באו אל מקום המשפט לפני
ר': וזו היא התשובה:

ועל הכתובה אני משיב. ויפה כיוון
הפוסק שפסול וכו'...

(ולבסוף מוסיף המעתיק [=ר'
משה אבן חביב] הוספה זו:

עובתי אני המעתיק מלהשלים זאת
התשובה. לפי שמצאתי שבשוין רבין
וטעיות בה בספר שהעתקתי. וגם
ענינים אחרים עובתי מלכתבם לזאת
הסבה. ואפי' כל הספר היה מלא
טעיות לאין מספר):

כאן כל נכסאי¹³). ועל אלה באו אל מקום המשפט לפני ר': וזו היא
התשובה:

ר"מ: או"ה כ"י מ' סי' קנ"ז 35-36 [=כ"י ווין סי' קנ"ז 35 = כ"י סמ: 1111
זנוסח השאלה נלמד = פר: ספר רש"י 144 ריש 147] נזס ר' (סתם).
וכמה פרטים, החקרים נלשון השאלה, אפשר להשלים עפ"י דברי התשובה [ראה
מנחם]:

1) לאבי האשה (או ליורשיה) אם מתה בתור שנה ראשונה בלי זרע של קיימא, ואם מתה
בתור שנה שניה יחזיר החצי; ולכל המקורות שציון אסף (ס' העונשין ע' 14 והלאה) צריך
להוסיף: רבעון הצדפתי כד' י"ז צד 71; עפשטיין שם; פינקלשטיין שם; שאכעט, המשפט
העברי בימי הבינים (באנגלית) צד 50 (וצ"ל שם אות 252:2 במקום תה"ד 100).

ר"מ: 1) כ"י סמ: לפני ר'; כ"י ווין: שאילה. 2) כ"י מ: והיה. 3) סמ: בכתובה.
4) שם: המחצית מהקרקעות. 5) שם: שהניח לעשות (והשאר נערך שם); מ: ומשנתו [קרי:
=ומחציתו]. 5) מ: ולכלתי לתת לכל אדם. 7) סמ: כי יאמר לו אולי [אבנה טמנה].
והשאר חסר שם. 8) מ: בה. 9) שם: מחלציה. 10) סמ: וגם בכ"י ווין. נכסי [בלי, כל].
11) סמ: כתיקון חז"ל; וכוונתו לתקנת שמעון בן שטח [ראה תוספתא כתובות ריש פי"ב, ירוש'
כתובות ספ"ח, בבלי כתובות פ"ב סע"ב, א"ח ח"ב ע' 68 אות ש, רדו"ד לאה"ו ח"א צד 144 אות
12]. 12) מ: נכסי. 13) סמ: כל נכסי; כ"י ווין: והואיל ושייר בירו מקצת, נכסאי אין כאן.

על הכתובה אני משיב: יפה כיון הפוסל⁽¹⁴⁾ שחזר⁽¹⁵⁾ מדבריו והכשיר. והלכה כחזרה⁽¹⁶⁾. ולא מטעמיה, שהכתובה נעשית בדעת החתן וכל מה שסלק מן השיעבוד⁽¹⁷⁾ מדעתו מסולק⁽¹⁸⁾, ואין כאן חזר והכניסו לשיעבוד. שהרי דקנינא לשון להבא הוא, וכן דאכילנא דעבידנא, דאחינא, כלן לשון⁽¹⁹⁾ להבא הן⁽²⁰⁾, ולשון יתר הוא⁽²¹⁾ אצל ודעתיד אנא למקני. ודרך סופרים לכתוב דקנאי ודעתיד אנא למקני⁽²²⁾ וחוזר וכותב דקנאי. וזה שכתב ליה⁽²³⁾ וכן כתוב בכתובות⁽²⁴⁾ ובכל הכתובות הנעשות⁽²⁵⁾ בסביבותינו. ואף היא לשפת יתר. שכבר כתב כל נכסין דאית לי⁽²⁶⁾ תחות כל שמיא, אלא דבעי למכתב ודעתיד אנא למקני, חוזר וכותב דקנאי. וזה שכתב דקנינא⁽²⁷⁾ מיניה לשון להבא⁽²⁸⁾. וממקום שהפוסל⁽²⁹⁾ מביא ראיה משם⁽³⁰⁾, יש לומר דקנינא להבא⁽³¹⁾ הוא דקתני התם⁽³²⁾. וכן לא יאמר אדם לאשתו וכו' ואמר⁽³³⁾ מאי וכן. מהו דתימא התם דלא כתב לה דקנאי ודקנינא. אבל הכא דכתב לה⁽³⁴⁾ דקנאי ודקנינא וכו'⁽³⁵⁾, יש ללמוד מכאן דקנאי לשעבר, דקנינא להבא⁽³⁶⁾:

ואני⁽³⁷⁾ בדברי עומד להכשיר הכתובה, והכל כמה⁽³⁸⁾ שכתבתי כי חין יטעם לאכול⁽³⁹⁾. כל ימיו של שמעון⁽⁴⁰⁾ בן שטח לא נזקק לתקנת כתובתא⁽⁴¹⁾ אלא מפני שלא היו כותבין אחריות לכתובה⁽⁴²⁾ והיה מוכר

14) ובפשוט השאלה שלפנינו ליתא השקלא וטריא בין המכשירים והפוסל, שחזר אח"כ מדבריו [פר: אות ג']; ובכ"י וינא: ליתא המלה "הפוסל". 15) סמ: שפוסל [קרי: =שחזר]; והשאר לקוי בחסר שם. 16) לשון מליצה תלמודי [ראה יבמות ל"ט ע"ב]; ובכ"י מ: בחזרה [=כחזרה]. 17) ליתא בכ"י וינא. 18) ליתא בכ"י מ: 19) ליתא שם. 20) ועי' במשפטי הכתובה לראבי"ה בס' השנה פפר"מ ח"ג 15; שבה"ט ח"ב הסגולה 132; פר: אות ר'; תוס' נדרים כ"ג ע"ב ר"ה: דבא; והרא"ש יומא פ"ח סי' כ"ח. 21) ליתא בכ"י וינא. 22) וכ"ה בס' השטרות לרה"ג, אסף, ע' 15. 23) ויש למחוק כאן המלים "וחוזר וכותב דקנאי וזה שכתב ליה"; ולדעתו של פריימן אולי צ"ל: וזה שכתב לה. 24) =בגמרא כתובות פ"ב ע"ב. 25) כ"י ווין: הכתובות. 26) מ: כל נכסיו דאית ליה. 27) שם: דקנינא, דיני כלם הם שהכל להבא. 28) כ"י ווין: חסר מלהבא קמא ער "להבא" בתרא. 29) מ: שפוסל. 30) שם: משום. 31) ראה לעיל אות 28. 32) משנה כתובות פ', ב'. 33) גמרא שם פ"ב ע"ב. 34) מ: ליה. 35) שם: ודקנינא בו. 36) בפירש"י שם: דקנאי כבר, ודקנינא שאני עתיד לקנות. 37) כצ"ל לנכון עפ"י כ"י וינא; ובכ"י מ: ואם בדברי אני עומד להכשיר הכתובה. 38) =כמו [וכ"ה בכ"י וינא]. 39) איוב ל"ד: ג'. 40) מ: ר' שמעון. 41) כ"י וינא: כתובה. 42) ובירש"י מהדורא קמא [פי' ריב"ן הוצ' אפשטיין ע' 75] הנוסח ממש בדברי התשובה כאן. והשווה הלשון בפירש"י לשבת י"ד ע"ב ר"ה: תיקון כתובה עם פירש"י לכתובות פ"ב ע"ב ר"ה: היו כותבין. ושיטתו של רש"י מבוארת בשטמ"ק לכתובות שם ר"ה בראשונה [פר: קמ"ה אות י"ב].

נכסיו⁽⁴³⁾). וכן לאו דוקא⁽⁴⁴⁾ אלא אם כן⁽⁴⁵⁾ מה יתקן שיהא⁽⁴⁶⁾ כותב לה אחריות כל נכסין⁽⁴⁷⁾, הרבה יש שאין להם שדות כשנושאים נשים⁽⁴⁸⁾, ויש להם לאחר זמן. אבל מי שיש לו אחת ויחדה בכתובתה וסלק שאר נכסיו כתקנת חכמים עשה ואין לתקנו בדבר מכמה טעמים: אחת, שלא נתכוין שמעון בן שטח אלא לאחריות והרי יש. ועוד, כשתקן שמעון בן שטח⁽⁵⁰⁾ לטובתה תקן⁽⁵¹⁾ ולא לרעתה. וזה האומר⁽⁵²⁾ שלא יוצא נחלתו משעבוד כתובתה אלא יכתוב⁽⁵³⁾ אחריות על כולם, או יתנם תחלה⁽⁵⁴⁾ מתנה לבניו⁽⁵⁵⁾ ויכתוב לה הנותר בכתובתה, זאת רעתה היא שהאיש מצפה שיהיו לו בנים ממנה ויירשו את נחלת אבותיו ולא יתנם מתנה לאחרים. ואין האשה הזאת חפצה בכך ויכולה לומר אי-אפשי בתקנת חכמים, כגון זו, ושומעין לה⁽⁵⁶⁾, שהרי לטובתה חייב להיות אחריותא⁽⁵⁷⁾ על כולן⁽⁵⁸⁾ שהוא תנאי בית דין. ומיהו תנאי בית דין של שמעון בן שטח⁽⁵⁹⁾. טעמא דאינה שוה מאתים דינר, הא שוה מאתים דינר, אין לה אחריות אלא עליה. ועוד שנינו⁽⁶⁰⁾ אין עושין כתובת אשה מטלטלין מפני תקון העולם כו'⁽⁶¹⁾. ומסקנא הכי קאימנא⁽⁶²⁾, במה דברים אמורים שלא כתב לה אחריות⁽⁶³⁾, ומהו אחריות שאם יאכדו ונגנבו⁽⁶⁴⁾ תגבה⁽⁶⁵⁾ ממקום אחר⁽⁶⁶⁾, אבל לא קיבל עליו אחריות פחת דמיהן כל זמן שלא

(43) בכ"י וינא: ויהיו מוכרין נכסיה. (44) לשון כתיב"י מנומנם כאן; ואולי צ"ל: וכן [לא יאמר אדם לאשתו וכו'] (ה"ה לשון המשנה) [לאו דוקא (רומה למש"כ הרא"ה בחידושו לכתובות פ"ב ע"ב ר"ה מאי). ולרעתו של ר"י, פריימן [שם אות י"ג] צ"ל: וכל [=כל נכסיו אחראין לכתובתה] לאו דוקא. (45) מ: אלא אם לאו. (46) בכ"י וינא: שמא יהא כותב. (47) שם: נכסיו. (48) ליתא בכ"י מ: = ואין לתקן ולשנות דברי התנאי שהתנה בכתובה, ודלא כדברי המערערים [פר: שם אות י"ד]. (49) ליתא בכ"י מ: (50) ליתא שם. (51) בכ"י וינא: וזה היא שלא יוצא נחלתו. (52) שם: אלא או יכתוב. (53) ליתא בכ"י מ: (54) ולרעתו של פריימן [שם אות ט"ו] אולי צ"ל גם כאן: =לאחרים [והכוונה כאן לבניו מאשתו ראשונה, דלהלן קרי להו "אחרים"]. (55) עי' ב"ק ח' ע"ב. (56) בכ"י וינא: אחריותה כולו. (57) וצריך להשלים כאן: [ושנינו (כתובות נ"א ע"א) כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים דינר ולא כתב לה כל נכסים ראית לי אחראין לכתובתך חייב] (פר: שם אות י"ז). (58) ברש"י מהרורא קמא [פי' ריב"ז ע' 75; הביאו פר: שם אות י"ח]: והא דתנו בפרק נערה לא כתב לה כל נכסי אחראין לכתובתה חייב מפני שהוא תנאי ב"ד, היינו אחר תקנת שמעון בן שטח. (59) כתובות נ"ו: (60) ליתא בכ"י וינא. (61) שם: אוקימנא. (62) ולפנינו בגמרא: בשלא קיבל עליו אחריות. (63) ליתא בכ"י מ: (64) ליתא בכ"י וינא. (65) מ: אחרים.

יאבדו⁽⁶⁷⁾). אמר ר' יוסי וכי מה תיקון העולם יש, אחרי שאמרה שיכתוב לה אחריות ודין⁽⁶⁸⁾, ומה נתקן העולם בכך, והלא⁽⁶⁹⁾ כשהן אין קצובין ופוחתין דמיהן במטלטלין⁽⁷⁰⁾ הוא דפליג ר' יוסי שהמיחד מטלטלין לכתובה אין דמיהן קצובין ופוחתין⁽⁷¹⁾, דשכיחא בהו יוקרא וזולא⁽⁷²⁾, פעמים שהפרגמטיא⁽⁷³⁾ מצויה במקום ופעמים שאין תגרינ באין שם. אבל במקרקעי שהן שוין כדי כתובתה לא פליג, שאפילו⁽⁷⁴⁾ יחדן לה וסלקא⁽⁷⁵⁾ מכל שאר נכסים שפיר דמי⁽⁷⁶⁾. ועוד שנינו⁽⁷⁷⁾ לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל. דאמר רבא⁽⁷⁸⁾ בר רב הונא לא נצרכה אלא לאותן שלש שדות, אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שיחד לה שדה⁽⁷⁹⁾ בכתובתה לאחר זמן⁽⁸⁰⁾, אלמא יש שמיחדין⁽⁸¹⁾ שדה לכתובה. ואם תאמר צריך ליחד לה כדי כתובה ותוספת, אין זאת, שהרי אין⁽⁸²⁾ עליו להוסיף אלא אם כן יש לו בשעת מיתה חוץ מאלו. ואם לא⁽⁸³⁾ תעמוד על מנת שתקנו לה חכמים⁽⁸⁴⁾, והרי הוא קבלה עליו ואין לקנסה⁽⁸⁵⁾ בדבר: וצורנו יאיר עינינו בתורתו אמן ואמן:

(67) צ"ל: [עושין]: ותיקנתי זה עפ"י פרש"י בכתובות שם ד"ה: שלא קיבל, ופר: שם אית כ"א.
 (68) ובכה"י המלה "ודין" נקוד לשם מחיקה. (69) ליתא בכ"י מ: (70) וברין מטלטלין השווה הפסק בשם רש"י בשבה"ל ח"ב סי' פ"ח [הסגולה ע' קע"ו]. (71) שם: אין קצובין דמיהן ופוחתין. (72) וברש"י מהרדא קמא [פי' ריב"ן שם ע' 14, פר: אות כ"ב]: דאע"ג דקבל אחריותו עליו אם נאבדין אם נשרפין, יוקרא וזולא מיהא לא קבל עליה. (73) בכ"י וינא: שהפרגמטיא. (74) מ: שאם. (75) בכ"י וינא: וסלקה. (76) ובתוס' לכתובות נ"ו ע"ב ד"ה: אבל: שיכול לייחד שדה לכתובתה בלא שום אחריות. (77) ב"ב מ"ט ע"ב. (78) כ"ה בכ"י מ: ובכ"י פלורנץ (דאח ד"ס שם אות פ'); אמנם בכ"י וינא ולפנינו בגמרא: רבה. (79) ליתא בכ"י מ: (80) "לאחר זמן" הוא לשון רש"י ולא לשון הגמרא שם נ' ע"א; ולשון רשב"ם שם; אלא לאחר נישואין [פר: אות כ"ו]. (81) בכ"י וינא: יש שמיחד; והשווה לשון פרש"י בכתובות נ"ה ע"א ד"ה: בארבע מצדנתא: לעשותם אפותיקי לכתובתה. אבל הרשב"ם, כנראה, לא ראה תשובת זקנו שלפנינו ולא סבר ליה כותיה. ולכן כתב [ב"ב שם ד"ה: ואחת שיחד; וגם שם מ"ט סע"ב ד"ה: אחת שכתב לה; הביאו פר: אות כ"ז]: ומיהו כל שדותיו משועבדים לה בתור שטר הכתובה, אלא ע"ז בוטחת יותר, הואיל ויחדו לה בפני עדים. (82) בכ"י מ: לא עליו. (83) בכ"י וינא: ואם לאו. (84) דהיינו על עיקר כתובה. (85) בכ"י וינא: ואין לקנטר; ולפי נוסח כ"י זה מכוונים דברי סיום אלה כנגד הרב הפוסק, שלא יתעקש להחזיק בסברתו המשובשת; אמנם לפי נוסח כ"י מ: הכוונה היא דאיילו לדעת הפוסק יוצא שהקנת שמעון ב"ש אינה לטובתה אלא לרעתה וכאילו קנסוה בתקנה זו [והובא בפר: אות כ"ט].

פי' ר"י

תשובת¹ המאור הגדול רש"י זצ"ל: על² אפטרופוס-האלמנה³ הבא לגבות כתובה ממטלטלין, שתפסו יורשיו⁴ במתנה מיד הבעל. ובא עליהן⁵ הלה מכח לשון דכתיב⁶ בכתובה: אחריות כתובתה⁷ קבלית עלי ועל ירתי⁸ בתראי לאיתפרעא⁹ ואפילו מגלימא¹⁰ דעל כתפאי, דהיינו¹¹ מטלטלין: ענה¹² רש"י ז"ל בר' יצחק ז"ל לאומרים¹³ כן: אוי¹⁴ לעינים לא רואות ואזנים¹⁵ לא שומעות. דלא כתב לה מגלימא דעל כתפאי, אלא¹⁶ שאם בא לגרשה שתגבה ממטלטלין ידידה. והיינו¹⁷ לישנא דעל כתפאי, היכא דמשועבד ליפרע לה מחיים. אבל מיורשים¹⁸ היכא דמית הוא, לא אשכחן שחייבתו תורה לגבות ממטלטלין שום חוב¹⁹, לא זה ולא אחר. ואם יטעה הטועה מדכת'²⁰ על ירתאי²¹ בתראי לומר²² שגובה האשה מיורשיו, לא תקון²³ רבנן זה הלשון. והאי דכתבאי²⁴ ליה, משום תקנת קדמונים²⁵ הוא שתקנו²⁶.

ר"י: שנה"ל ח"צ כ"י פירינני סי' קכ"ח 434-444 [=כ"י שזח"ה סי' קל"ו 1366 =כ"י חק: סי' קכ"ט =הסגלה שנה ג' 75 235 =וגשנה נמכתנו של רמ"ז חסידה אל המחצר מיום ט"ו מנחם אל תרל"ח =קצור שנה"ל כ"י הסמינר סי' קל"ז 734]. ונזכרה נקצור נמרץ נחוסן ישועות לר"א זולנצאך [נספר השנתי פפד"מ ח"ג סוף עמ' 14] =רלזי"ה סי' תתקי"ט =מונטשריפט 1886 ע' 76-77, ושם 1901 ע' 47 אות 1 =מנזל לרלז"י 299; החוקר ח"א ע' 46 סי' י"ג נשם: והשיצ (סתם); ונכ' אגודה לכתונות קי"ז סע"ג.

ר"י: 1) קצשכ"5: תשובת רבינו שלמה זצ"ל; חוסן ישועות: ובתשובת רש"י זצ"ל ראיתי: ראבי"ה: ובתשובת רבינו שלמה בר' יצחק ראיתי. ותשובה זו נשמטה ע"י ר"י מילר במבוא לתחצ"ו צר כ"ו, וגם ע"י רש"ב במבוא להאורה צר 165. 2) הוספתי זה עפ"י כ"י סמ: 3) שם: מאלמנה שבא לגבות. 4) שם: שתפשו יורשיו. 5) צ"ל: =ובא הלה עליהם. ותיקנתי זה עפ"י שני כתה"י [סמ: ואק: 6) שם: שכתוב. 7) שם: כתובתא רא. 8) שם: ועל יורשי אחרי. 9) לאיתפרענא [בכ"י פירינני (פ). 10) כ"י סמ: מן גלימא. 11) שם: והיינו. 12) כ"י אק: ענה רבינו שלמה בר' יצחק זצ"ל; כ"י סמ: השיב רש"י. 13) כ"י פלר: לאומר כן; ותיקנתי זה עפ"י כ"י אק: 14) כ"י אק: ווי לעינים. 15) אולי צ"ל: =ולאזנים עפ"י פסיקתא רבתי פ' יהורה וישראל מ"ד, א': אוי לאזנים שכד שומעות. 16) כ"י אק: דלא כתב מגלימא רעל כתפאי [קרי: אלא] היכא דמשועבד לה לפרוע מחיים; והשאר חסר שם. 17) כ"י סמ: דהיינו. 18) שם: ביורשים שלו, היכא דמת [=דמית] הוא. 19) אק: שום חובה. 20) סמ: אחר שכתוב בכתובה. 21) שם: ועל יורשי אחרי; אק: ועל ירתי בתרי. 22) סמ: נראה. 23) שם: לא תקנו. 24) שם: וזה שאנו כותבים כמו שמצינו; אק: והאי דכתבינו לה. 25) חמרה גנוזה ח"ג סי' ס"ה: מתקנות ראשונות דתקיננו חכמים ראשונים; אק: ע' קל"ב: האידנא רבנן סבוראי תקינו. 26) שם: שתקנוה.

שמצינו לרב שרירא גאון⁽²⁷⁾ מדרבנן⁽²⁸⁾ בתראי, דקדמו⁽²⁹⁾ עלה דמילתא עניותא⁽³⁰⁾. דאינשי, דלית⁽³¹⁾ להו מקרקעי כלל ויהבי חייסי⁽³²⁾ לנשי וחינא⁽³³⁾. ואפילו למאן דתקון⁽³⁴⁾ לא תקון⁽³⁵⁾ אלא למיגבי מיורשין שירשו ממונו בתר⁽³⁶⁾ מותו. והללו⁽³⁷⁾ יתומין קרובי-הבעל לא מכח ירושה הן באין. כי אם במתנה גמורה מחיים חלוטה⁽³⁸⁾ ונמשכת כדין שאר מתנות. ולדברי האפטרופא⁽³⁹⁾ יכולה היא לתבוע לכל אנשים שקנו מבעלה כלום מיום שנכנסה⁽⁴⁰⁾. ההיתה כזאת: ועל אשר אמר, המתנה מתנה טמירתא⁽⁴¹⁾ היא, לא יפה כיון⁽⁴²⁾. דלא מפסלי מתנה טמירתא אלא לגבי קרקע⁽⁴³⁾. שצריכה שטר ועדים ואינו יכול להחזיק אלא בשטר⁽⁴⁴⁾ ובעדים, אבל מטלטלין קנו בכל ענין, כיון שהחזיק בהן. ועוד מתנה⁽⁴⁵⁾ טמירתא, זה האומר לעדים⁽⁴⁶⁾ איטמרו וכתובו כבתי-גואי ולא כבתי-בראי. אבל זה צעק והכריז לבא⁽⁴⁷⁾ הקהל לפניו ולשמוע את דבריו, ולא אבו לבא ממשוא⁽⁴⁸⁾ פנים. ואף כי לא צוה לאותו השליש שהיה⁽⁴⁹⁾ שם בשעת המתנה להעלים המתנה⁽⁵⁰⁾:

(27) סמ: גאון ז"ל; והשווה אגרת רש"י, לוין, ע' 105; ותשובת ארונים שרירא וארונים האי גאון [קהלת שלמה צד ע"ב, והובא באוצה"ג לכתובות 211 אות א']. (28) אק: מרבנן בתראי [=עיקר תקנה זו נקבעה שנת אלף וצ"ח למנין שטרות בימי הגאונים אחרונים ה"ה: מר רב הונא בר מר רב יצחק, ובתריה מר רב ביבוי בר מר רבא]. ראה שערי שבוות לר"י אלברגלוני י"ד ב'; והובא באוצה"ג שם 210 אות ר'. (29) אק: דקמו עלה; וכצ"ל כאן לנכוו; סמ: דקרו עליה ממלתא עניותא. (30) אק: דמילתא טעותא [ט"ס הוא וצ"ל: =עניותא] דאינשי. (31) ה"ג שם: משום דהכא רובה דעלמא לית להון מקרקעי ועברו רבנן בתראי תקנתא שלא לנעול דלת לפני לווי; תשו' רש"י ורה"ג הנ"ל: ור"י דרובה דאינשי לית להו מקרקעי בהני יומי; אק: 132: דאין מצויין לנו מקרקעי; ועי' העמוד אות כ' ע"ז סע"ב. (32) סמ: חייסה; אק: חייסא. (33) שם: וחינה; ומשמעו עפ"י פירש"י בכתובות צ"ז ב' =שימצאו בעליהן חז; והשווה עפשטיין בספרו האנגלי על הכתובה צד 71 אות א' 47. (34) סמ: ואפילו אותם שהתקינו. (35) שם: לא התקינו אלא לגבות מיורשים. (36) שם: אחרי מותו. (37) אק: יורשין יתומין. (38) אולי צ"ל: =במתנה גמורה וחלוטה מחיים; סמ: מתנה גמורה מחיים. (39) אק: האפטרופוס; סמ: מכאן ועד „ומעשה בר' יוסף" כולו חסר שם. (40) אק: מיום שנכנסה. (41) שם: המתנה היתה טמירתא. (42) כ"י פלד: כו. (43) ועי' הרמב"ם ה' זכיה ומתנה פ"ד: הי"א. (44) ולפי תשו' אלשיר סי. צ"ט: אין דין מתנה טמירתא אלא למתנה בשטר. (45) והשווה תשו' הרשב"א סי' תתקצ"ד, תשו' הרא"ש כלל ע"ח וע"ט, תשו' בנימין זאב סי' תכ"ג, ומהר"ם גאלאנטי סי' ס"ו. (46) אק: זילו איטמורו; דמתנה שנעשית בסתר לא נקראת בשביל זה מתנה טמירתא [קלעי סי' ק"ג]. (47) =הביא הקהל [וכ"ה בכ"י אק:]. (48) שם: משום משוא פנים. (49) שם: שיהא שם. (50) שם: את דבריו.

את אלה כתב ר' מתתיה (51) בר' משה מפי (52) ר', וספר לו ר' מעשה כזה (53): שר' יוסף בנו של ר' יצחק הפרנס ממריש (54) נשא אשה חדשה ולו בנים מאשה אחרת. בשעת פטירתו אמר לחלוק (55) נכסיו, והיה דואג על בניו שלא היה להם כדי כתובת אשתו זאת. והיה סבור שהכל (56) משועבד לכתובתה. והשיאו ר' עצה: תן כל נכסיך ממלמלין לבניך (57) על ידי משיכה במתנה גמורה. והבית (58) שלך אם תבא תגבה בכתובתה (59), שאפילו תתנו במתנה להם, יש כח בה להוציאו מהיורשין (60), דמקרקעי משתעבדי לגבה (61). ואותה אשה חדשה (62) קרובתו של רבינו יצחק הלוי היתה. ושלח לו דשמע שהיה ר' אפטרופס של יתומין. שלח לו הגאון (63) לגבות מהן תחלה כתובה לאשה (64). ור' השיבו: ממלמלין היו ונתנם לבניו במתנה גמורה מחיים. שמע ר' (65) יצחק הגאון כן, ולא הוסיף לדבר (66) עוד. הא לך (67) ראייה גדולה משני עמודי-עולם:

ועל הספרים (68): אם כן הוא, הנותן ליד היתום קנויים הם לו במשיכה כבמלמלין (69). וראייה לפנינו (70) מהגאון הלוי (71), שפסק כן על מקרא תרגומות (72)

(ראבי"ה סי' תתקי"ט)
ובתשובת (74) רבינו שלמה בר' יצחק
ראיתי: דספרים נמי יכול למכור (75)
וליתן כלל רשות אשתו, שהם (76)
כמלמלין, וכן עישור נכסי (77) כתובת
בניו דיכרין (78):
(החוקר ח"א ע' 46)
כתב לבניו ספרים, ואלמנתו רצתה

(51) ראה מבואי. (52) אק: מפי רבי זצ"ל; וגם זה מעיד על דרכו של רבינו שלמה לקרות מפיו ואחר כותב. (53) = כזה [וכ"ה אק: שם]; סמ: ומעשה בר' יוסף. (54) המלה „ממריש“ חסירה בשני כתה"י סמ: ואק: והשווה מבואי ערד: יוסף, וגם נרוס בס' נאליא יוראיקא 226. (55) = לחלק. (56) אק: שהיה הכל. (57) = במתנה גמורה ע"י משיכה [וכ"ה לנכון בשני כתה"י]. (58) = אשתו. (59) כ"י פלר: כתובתה; ותיקנתי זה עפ"י שני כתה"י. (60) סמ: יש בה כח להוציאו מן היורשים. (61) והשווה ה"ג ר"ו ס"ח עמ' ג', ר"ו ס"ח ע"א. (62) אק: היתה קרובתו של גאון. (63) סמ: שלח לו הגאון להר' יצחק. (64) שם: כתובת אשה. (65) שם: שמע רבינו יצחק כן. (66) = מזה עוד. ותיקנתי זה עפ"י כ"י סמ: (67) מכאן ועד סופו חסר בכ"י סמ: (68) וגם ספרים דינם כמלמלין לדעתן של רבנן סבוראי (שבה"ל ח"ב „הסגולה“ חוברת מ"ד ע' 132). (69) וכ"ה בשם תשו' רש"י בחוסן ישועות סוף עמ' 14. (70) אק: וראייה כידינו. (71) שם: מהגאון (סתם). (72) שם: מקרא תרגומית של ר' שמעיה (וראה מבואי).

מהם כתובתה, שנכתב בכתובתה מנלימא
דעל כתפאי. והשיב (79): דאינו גובה
מהם. דאין מדקדקין מלשון דעל
כתפאי, רק אם גירשה, והרי הם אצל
הבעל. אבל כאן הבנים זכו במשיכה:

של שמעיה. ואין צריכין שטר וקנין אלא
ככל המטלטלין. [וראיה בדינו
מהגאון⁷⁸]: עד כאן תשובתו:

פי' רי"א

ופתב רש"י בתשובה¹ וז"ל: כל נכסים שהניח המת² הם בחזקת של
יתום³ בכל מקום שהם ואינם⁴ משועבדים לכתובה⁵ אלא
למזוני⁶ בלבד: ואם תפסה לכתובה⁷ יחזירו ליורשים⁸ בלא שום
מענה. ואם⁹ לדון עליהם מלעולם קודם שבועה אין לה רשות בנכסים
לא במקרקעי ולא במטלטלי, דהבא ליפרע בנכסי-יתומים לא יפרע אלא
בשבועה. וחזקת המחזיק בהם בראשונה ש"מ מדרב הונא¹⁰ אין מחזיקין
בנכסי-קטן אפי' אם הגדיל. דה"פ לא יוציא אלא למזוני מפני חיי-נפש
אלא¹¹ לכתובה¹², תפסה מטלטלין מפקינו מינה. עכ"ל רש"י:

רי"א: מרדכי דרינוס [כ"י הסמינר] סוף דף 213 ע"ד צין התשובות לנסוף
סדר נשים נשם: וכתב רש"י נתשנה [=ונקלור נמרץ נמרדכי [ד' ריווא] כתובות
פ"ט סי' שג"ח (ק"ל ע"ד) נשם: וכן פרש"י נתשנתו]; וליתל לל נהנה"מ
הגדול (כ"י גולדשמיט) ולא צליקוטי מרדכי (כ"י סמ): שלפנינו:

(78) הוספתי זה עפ"י כ"י אק: שם. (74) חוסן ישועות: ובתשובת רש"י זצ"ל ראיתי.
(75) שם: יכול למכור בכתובת אשתו [קרי: בלא רשות אשתו]. (76) שם: שרינים במטלטלין;
והשווה שבה"ל ח"ב 132: אבל אם מכר ספרים או מטלטלין, אין כח בידה להוציא. שאם
לא כן, אין לר אדם שיוכל לעשות משא ומתן אם אין אשתו עמו; וגם אנורה לכתובות קי"ז
סע"ג בשם: ופסקו רבינו יוסף ורש"י. (77) אמנם מצאנו למקצת גאונים שאין הבת נוטלת
עישור נכסים אלא ממקרקעי (תה"ג מרמורשטיין צד י'; העטור ד"ל כ"ה ע"ב; והובא
באוצה"ג לכתובות סי' תקפ"ב ותקפ"ג 211). (78) אמנם לדעת הרמב"ם ה' אישות פט"ז, ה"ז:
וכן שאר תנאי כתובה כולן בכתובה זו וישנו במטלטלין כבקרעני, חוץ מכתובת בנין דכריו,
של אמצאנו מנהג ירושתן פשוט בכל הישיבות. (79) רבי [וכוונתו לרבינו שלמה].

רי"א: (1) ונעלמה תשובה זו מעיני הח' מילר [במבוא לתחצ"ו דף כ"ז]; רש"ב [במבוא
להאורה צד 165]; רב"מ לוין [באוצה"ג התשובות לכתובות סוף ע' 57] ושם ריש ע' 334;
וד"ר ל. עפשטיין בספרו האנגלי על "הכתובה" פרק י"א. (2) ד' דיווא: כל הנכסים שהניח
[קרי: המת], הן בחזקת היתום. (3) וכן פסקו ר"ח ובעל חפץ [ראה מהר"ם ב"ב ד' לבוב
סי' ת"פ = ד"ק סי' קכ"ז]; אמנם לתה"ג הקצרות סי' רל"ז: הנכסים בחזקת אלמנה הם קיימי.
(4) בכ"י סמ: ואינה. (5) ד' ריווא: לא לכתובה ולא לבעל חוב. (6) שם: למזונות. (7) שם:
ואם תפשה בכתובה [=כלומר האלמנה]; כנראה דלשיטתו של רש"י ל"ש אם תפסה מחיים
דבעל או לאחר מיתה [והשווה תשו' הרי"ף סי' קמ"ג]. (8) ד' ריווא: יחזרו ליורשיו [וראה
ה"ג ד"ו ס"ו ע"ג; ה' ראו צד 78]. (9) שם: ואין לדון עליהם עד שיהיו בידו וברשותו
[והשאר חסר שם], וראה ה"ג שם ס"ט ע"ב. (10) כתובות י"ז ע"ב. (11) [=ולא] לכתובה.
(12) [=ואם] תפסה [5] מטלטלין.